

Sivilreligion i Obamas tid

I hvilken grad benyttet og endret Obama sivilreligion i politiske-religiøse
diskurser i Amerika?

Anders Østby

Veileder

Postdoktor i systematisk teologi

Ragnar Misje Bergem

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5035: Masteroppgave i Religion, Society and Global Issues (60 ECTS), VÅR 2020

Antall ord: 30524

Forkortelser

AE Amerikansk eksepsjonalisme

KDA Kritisk diskursanalyse

KE Korsfarer-eksepsjonalisme

NPB National Prayer Breakfast

PE Profetisk eksepsjonalisme

Sammendrag

Obama har aktualisert religionens rolle i amerikansk politisk retorikk. Målet med denne oppgaven er å undersøke hvorvidt Robert Bellahs og Philip Gorskis teori om sivilreligion kan benyttes for å forstå religionens plass i den offentlige sfæren under Obama, og i hvilken grad teorien kan gi en bedre forståelse for Obamas religiøse og politiske diskurs under hans presidentperiode. Problemstillingen min består av to spørsmål:

1. I hvilken grad kan man benytte teorier om sivilreligion for å forstå Obamas politiske-religiøse diskurser?
2. Og hvordan har den politiske-religiøse diskursen endret seg i kontrast fra tidligere presidenter?

For å svare på problemstillingen har jeg valgt å benytte meg av kritisk diskursanalyse som metode. Av teoretisk innhold har jeg valgt å fokusere på Robert Bellahs fortolkning av sivilreligionsbegrepet. For å forstå begrepet ut ifra en samtidskontekst har jeg valgt å også benytte meg av Philip Gorskis reaktualisering og nyfortolkning av begrepet.

Min hypotese er at sivilreligion kan knyttes opp mot, og til en viss grad, brukes som et hjelpemiddel for å forstå den religiøs-politiske diskursen under Obamas presidentperiode mellom 2008-2016. Samtidig er det viktig å adressere kritikken som har blitt rettet mot sivilreligionsbegrepet. Enkelte vil hevde at begrepet er for normativt og mislykkes i dens oppgave å appellere til alle, mens andre vil påstå at begrepet er for deskriptivt og bør ikke appelleres til i det hele tatt. I denne oppgaven er jeg oppmerksom på kritikken som er blitt rettet opp mot sivilreligion, men anerkjenner samtidig begrepets relevans for forståelsen av utviklingen i den politisk-religiøse diskursen i USA.

Jeg vil argumentere for at funnene som er gjort i denne oppgaven viser hvordan Obama benyttet seg av sivilreligiøse forestillinger i talene sine, og endret den politiske-religiøse diskursen til fordel for en bredere og mer samlende sivilreligion enn sine forgjengere. Ved å distansere seg fra George W. Bush's religiøse-nasjonalistiske verdensbilde og manikeiske forestillinger, utvidet Obama den amerikanske sivilreligionen til å være mer inkluderende – gjennom å appellere til sivilreligiøse dyder og verdier.

Forord

With eyes fixed on the horizon and God's grace upon us, we carried forth that great gift of freedom and delivered it safely to future generations

- Barack Obama¹

Utenrikspolitikk og politikk på det generelle plan har lenge fascinert meg. Jeg husker godt oppstyret da det ble erklært at John McCain – en konservativ politiker og krigshelt – tapte valget mot en afroamerikansk, liberaldemokratisk kandidat, høsten 2008. Fire år senere satt jeg selv i iver foran TV-skjermen under valgvakten i fellesstua på Solborg Folkehøgskole, sammen med fem andre ivrige venner. Etter denne kvelden ble jeg sittende igjen med en interesse for amerikansk politikk, som har vekket en nysgjerrighet i meg og vært med på å forme valget av temaet i masteroppgaven.

Takket være mange mennesker er denne masteroppgaven blitt til et ferdig produkt. Jeg vil først og fremst gi en stor takk til veileder Ragnar Misje Bergem, som tålmodig har lest gjennom hvert utkast, henvist til relevant litteratur og kommet med konstruktive tilbakemeldinger og gode innspill, som har bidratt til motivasjon og hjulpet meg å styrke oppgaven i dens helhet. I tillegg vil gi en stor takk til foreldrene og kjæresten min som har, gjennom et turbulent og hektisk år med oppgaveskriving, hjulpet meg med motivasjon, korrekturlesing, innspill, formidling og støtte. Takk for at dere har støttet og hjulpet meg gjennom denne prosessen, og gjort denne oppgaven mulig.

¹ Phillips, M. (2009). Obama White House Archives: *President Obama's Inaugural Address*. Hentet fra: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address>

Innhold

Sammendrag	4
Forord.....	5
1. Introduksjon	9
1.1. Problemstilling og avgrensning av oppgave	9
1.2. Om personen Barack Obama.....	9
1.3. Om teori og metode.....	11
1.4. Disposisjon	12
2. Metode	14
2.1. Hva er tekstanalyse?.....	14
2.2. Kritisk diskursanalyse	15
2.3. Metodologiske perspektiver og utfordringer med KDA som metode.....	16
3. Sivilreligion som begrep.....	19
3.1. Innledning til teori.....	19
3.2. Robert N. Bellahs fortolkning av sivilreligion	19
3.2.1. Introduksjon	19
3.2.2. To tradisjoner	20
3.2.3. Videreutvikling av Rousseaus ideer	21
3.2.4. Kritikk av Bellah	23
3.3. Philip Gorskis fortolkning av sivilreligion.....	26
3.3.1. Religiøs nasjonalisme og profetisk teologi	29
3.3.2. Apokalyptisk religion.....	30
3.4. Sivilreligion og narrativ	31
3.5. Narrativ i Obamas diskurser før 2009.	33
3.5.1. «A More Perfect Union», Wright-kontroversen og Obamas tilhørighet til svart frigjøringssteologi.....	33
3.6. Forskjeller mellom sivil-republikanisme og klassisk liberalisme	35

3.7. Amerikansk eksepsjonalisme	36
3.8. Sivilreligionens kjennetegn	38
3.9. Kritisk refleksjon rundt sivilreligionsbegrepet.....	40
3.10. Oppsummering.....	43
4 Sivilreligion under Obama – fremtredende eller ikke-eksisterende?.....	45
4.1 Utvalg av taler	45
4.2 Obamas religiøse retorikk	46
4.3. Obamas innsettelsestale 2009.....	48
4.3.1. Bakgrunn og kontekst.....	48
4.3.2. Innsettelsestalen	49
4.3.3. Oppsummering av innsettelsestalen 2009	53
4.4 Obamas innsettelsestale 2013.....	55
4.4.1. Innsettelsestalen fra 2013	56
4.4.2. Oppsummering av Inaugural Address 2013.....	62
4.5 National Prayer Breakfast 2015	63
4.5.1. National Prayer Breakfast 2015.	64
4.5.2. Hovedbudskapet i National Prayer Breakfast 2015	66
4.5.3. Oppsummering av National Prayer Breakfast 2015.....	70
4.6. National Prayer Breakfast 2016	71
4.6.1. National Prayer Breakfast 2016.	71
4.6.2. Oppsummering av National Prayer Breakfast 2016.....	76
4.7. Oppsummering	77
5. Sivilreligion i endring? – hvordan har sivilreligion endret seg i Obamas diskurser?	78
5.1. Sivilreligion i innsettelsestaler fra tidligere presidenter.....	79
5.1.1. George H. W. Bushs innsettelsestale	79
5.1.2. William J. Clintons innsettelsestale	81

5.2. Forskjeller mellom Bush jr. og Obama	82
5.2.1. George W. Bushs innsettelsestale	82
5.2.2. Bush jr's religiøs-politiske retorikk post-9/11.	84
5.2.3. Bush jr's manikeiske verdensbilde i kontrast fra Obamas sivilreligion.....	85
5.3. Oppsummering	87
6. Konklusjon.....	88
7. Litteratur.....	91

1. Introduksjon

1.1. *Problemstilling og avgrensning av oppgave*

I denne oppgaven er hovedargumentet mitt at president Barack H. Obama II benyttet seg av religiøse forestillinger, symboler og motiver i sine taler mellom 2009 og 2016 på en måte som kan forstås gjennom Robert Bellahs og Philip Gorskis teorier om sivilreligion. Jeg vil også vise hvordan hans politisk-religiøse diskurs endret seg gjennom denne perioden. Problemstillingen min består av to spørsmål:

1. I hvilken grad kan man benytte teorier om sivilreligion for å forstå Obamas politiske-religiøse diskurser?
2. Og hvordan har den politiske-religiøse diskursen endret seg i kontrast fra tidligere presidenter?

For å avgrense oppgaven, har jeg valgt å analysere fire av Obamas taler gjennom hans presidentperiode ved hjelp av en kritisk diskursanalyse: innsettelsestalen fra 2009 (Inaugural Address 2009), innsettelsestalen fra 2012 (Inaugural Address 2012), hans tale ved National Prayer Breakfast i 2015 og hans tale ved National Prayer Breakfast i 2016. To av disse er taler som skal sette tonen for hans presidentperiode, mens to er i en eksplisitt religiøs kontekst. I alle talene benytter Obama seg av sterk politisk-religiøs retorikk. Innsettelsestaler har ofte vært en mer politisk arena enn religiøs, men har tradisjonelt sett også hatt religiøse dimensjoner ved seg. Ettersom alle disse talene er holdt av amerikanske presidenter etter 1950-tallet, og inneholder religiøse dimensjoner, anser jeg de som relevante da jeg – gjennom – problemstillingen min vil undersøke endring i sivilreligiøse diskurser. Gjennom en analyse av disse fire talene, har jeg sett på hvordan narrativet som Obama forteller forandrer seg fra tidligere presidenter – henholdsvis George H. W. Bush, William J. Clinton og George W. Bush jr. – og hvordan sivilreligion blir benyttet underveis.

1.2. *Om personen Barack Obama*

Tidligere president Obama (f. 1961) har hatt en betydelig innvirkning på amerikansk politikk og historie. Presidentvalget i 2008 og innsettelsen hans 20. januar 2009 går ned i historiebøkene som et av de mer symboltunge valgene i USAs historie. Aldri før har det amerikanske folket valgt en afroamerikaner som øverste politiske myndighet og «leder av den frie verden».

Millioner av amerikanske borgere var samlet i Capitol Hill, Washington D.C, under innsettelsen. I en tid preget av Bush-administrasjonens krigsherjing i Midtøsten, økonomisk nedgang og en splittet kongress, så mange tilskuere på Obama som en løsning på et stadig mer fragmentert samfunn, mens de mest kritiske røstene nærmest anså han som budbringeren av det «hvite» Amerikas dommedag. Uansett skapte hans «Yes We Can» holdning en bred oppslutning og optimisme nasjonen i deler av befolkningen. (Floyd-Thomas & Pinn, 2018, s.1). Hvem var denne presidenten så mange elsket og hatet, og elsket å hate?

Født av en kenyansk far og en hvit amerikansk mor, var Obama på mange måter et produkt av en ny amerikansk virkelighet. Obama fikk muligheter som, før borgerrettighetsbevegelsen, ikke var en selvfølge i USA. Med en tidligere muslimsk, men nå ateistisk far, og en tidligere kristen, men en nå sekulær-humanistisk mor, kan det virke som om religion hadde liten betydning for Obama i oppveksten. Likevel beskriver Obama moren sin som «en av de mest spirituelle levende menneskene han noen gang har kjent» (Floyd-Thomas & Pinn, 2018, s.7). Barndommen var preget av mye reising, som ga muligheter for nye religiøse inntrykk, og moren hans så til at både han og søsteren hadde tilgang på religiøse tekster i hjemmet, og oppmuntret barna til å bli kjent med de store verdensreligionene. Obama skulle også få et personlig bekjentskap med religion. I 1990 bekjente han seg selv som kristen og ble døpt i Trinity United Church of Christ i Chicago av den senere omdiskuterte Pastor Dr. Jeremiah Wright Jr. Ifølge Obama selv var det her han ble kjent med den afroamerikansk-religiøse tradisjonen. Hendelsen er viktig for å forstå den personlige bakgrunnen for Obamas religiøse diskurs og sivilreligionsbegrepet videre i oppgaven (Floyd-Thomas & Pinn, 2018, s.6-7).

Obama var student ved Punahou Academy, Columbia University og Harvard University of Law School, og ble utdannet advokat og senere professor i rettslære. Hans interesse for samfunnet lot seg vise gjennom sitt engasjement som organisator for lokalsamfunnet, og senere ble han valgt inn som senator for delstaten Illinois (Floyd-Thomas & Pinn, 2018, s.3-4). Hans liv som politiker, presidentkandidat og president er blitt utgangspunktet for mange bøker og biografier, men det er spesielt Obamas religiøsitet jeg vil fokusere på. Det må imidlertid understrekes at selv om Obamas bakgrunn er viktig for å forstå motivasjon og den personlige konteksten, vil denne oppgaven analysere hans taler i lys av sivilreligionsbegrepet, og ikke omhandle Obamas personlige religiøsitet som sådan.

1.3. Om teori og metode

«Sivilreligion» betegner et religiøst-politisk fenomen, og begrepet fikk både medvind og medfart i samfunnsvitenskapelig forskning etter 1967. Selv om begrepet er omstridt, brukes det ofte for å forklare sammenhengen mellom religion og politikk i den offentlige sfæren. Særlig er begrepet tett knyttet opp mot amerikansk politikk og historie, og kom for alvor på banen etter Robert Neely Bellahs artikkel fra 1967 «Civil Religion in America» (Bellah, 1967). Jeg vil redegjøre for begrepet i kapittel 3, hvor jeg vil utforske dets historie og reaktualiseringen gjennom nyere forskning. Utgangspunktet for oppgaven vil ligge i Bellahs fortolkning av sivilreligion, men for å forstå det i en samtidskontekst har jeg valgt å trekke frem Gorskis reaktualisering av begrepet. Der hvor Bellah introduserer oss for sivilreligion går Gorski nærmere inn på relasjonen mellom dydene som utgjør sivilreligion og dens tradisjonelle jødisk-kristne bakgrunn. Dette er sentralt når jeg i kapittel 4 analyserer mitt utvalg av Obamas taler, samt drøftingene rundt endringsperspektiv i kapittel 5 og 6.

I oppgaven min har jeg valgt å benytte meg av kritisk diskursanalyse som forskningsmetode. Begrepet «diskurs» henviser til språklig og muntlig kommunikasjon som er bestemt av felles strukturer som forteller hva det er mulig å si og gjøre. Diskurser har alltid et mangfoldig og spesifikt innhold, men dette innholdet er alltid formet av rammer som bestemmer hva som kan uttrykkes, hva er normalt og hva som kan oppfattes som riktig. Begrepet benyttes i flere fagfelt som filosofi, lingvistikk, samfunnsvitenskap, idéhistorie og litteraturvitenskap, og samtlige fagfelt har benyttet seg av diskursanalyse som metode. Forbindelsen mellom diskurs på smalt og bredt nivå ligger i at brede diskurser oppstår og holdes vedlike gjennom tekster, ytringer, handlinger eller rutiner i kontekst. Kritisk diskursanalyse er en metode som brukes for å identifisere trekk ved diskurser, som en del av prosesser med *sosial endring* (Fairclough, 2012, s.454).

Eksempelvis, i denne oppgaven, vil endringer i sivilreligiøse forestillinger blant amerikanske presidenter være en slik sosial endring. En kritisk diskursanalyse vil her undersøke sivilreligiøse trekk ved talene og se etter endringer i disse forestillingene. Gjennom diskursanalyse kan vi forstå forbindelsen mellom valg av ord, grammatiske former og retoriske strukturer, om bruk eller misbruk av makt og hvordan språkbruk kan opprettholde, styrke eller svekke maktbærende relasjoner. På denne måten blir kritisk diskursanalyse av amerikanske presidenttaler et samfunnsvitenskapelig og et humanistisk prosjekt (Grue, 2018).

Norman Fairclough – en viktig bidragsyter av kritisk diskursanalyse som metode – studerer forholdet mellom *sosiale strukturer* og *sosiale endringer*, gjennom kritisk diskursanalyse. Amerikanske presidenters forestillinger av sivilreligion vil her representere sosiale strukturer, mens endringsperspektivet vil forklare sosiale endringer (Fairclough, 2012, s.454). I avhandlingen min blir derfor forholdet mellom teori og metode viktig; det teoretiske rammeverket argumenterer for at det eksisterer sivilreligiøse forestillinger i Amerika, og som kommer til uttrykk i politiske-religiøse diskurser. Etersom problemstillingen min tar for seg hvilke endringer som kommer til uttrykk i disse forestillingene, blir det metodiske rammeverket jeg legger til grunn relevant, da det skal forklare forholdet mellom slike sosiale strukturer og endringer.

1.4. Disposisjon

Opgavens disposisjon er som følger:

I *kapittel 1* tar jeg for meg introduksjon av oppgaven. Her vil jeg introdusere problemstilling og avgrensning av oppgave, bakgrunn for metode, bakgrunn for Obama, samt oppgavens disposisjon.

Kapittel 2 er et rent metodologisk kapittel hvor jeg trekker frem refleksjoner rundt valg av metode for oppgaven, og vil videre gjøre rede for tekstanalyse, diskursanalyse og kritisk diskursanalyse.

I *kapittel 3* gjør jeg rede for sivilreligion som begrep, og da spesifikt Robert Bellah og Philip Gorskis fortolkning av denne. Jeg presenterer deres teoretiske perspektiver på sivilreligion, men behandler også kritikk som er rettet mot deres teorier og begrepet som sådan. Videre gjør jeg rede for og drøfter konkurrerende sivilreligiøse tradisjoner i det amerikanske samfunnet; nemlig sivil-republikanisme og profetisk teologi, samt deres forhold til religiøs nasjonalisme og liberal/radikal sekularisme. Deretter gjør jeg kort rede for fenomenet amerikansk eksepsjonalisme, før jeg avslutter med en kritisk refleksjon omkring begrepets relevans og begrensninger.

I *kapittel 4* søker jeg å vise i hvilken grad Obama benytter seg av sivilreligiøse motiver i fire av hans taler gjennom presidentperioden fra 2008-2016. Mitt argument er at Obama, gjentatte ganger, benytter seg av sivilreligiøs retorikk, både i innsettelsestalene og talene han holdt under National Prayer Breakfast i 2015 og 2016. Jeg bruker Robert Bellah og Philip

Gorskis fortolkning av sivilreligionsbegrepet for å forstå Obamas religiøs-politiske retorikk, hvilke forestillinger han spiller på og hvilke temaer som går igjen i hans taler.

I *kapittel 5* gjør jeg kort rede for sivilreligion i tidligere presidenters taler, sammenligner og drøfter endringer mellom Obamas politiske-religiøse diskurs i kontrast fra sine forgjengere. Dette gir meg grunnlag for å besvare det andre spørsmålet i problemstillingen min: hvordan endret Obama bruken av sivilreligiøse ressurser i sine taler? Nøkkelordet her er *endret*, og jeg argumenterer for at Obama i skilte seg ut fra tidligere presidenter ved at han utvidet tradisjonelle sivilreligiøse motiver for å inkludere annerledestroende og ikke-troende i et større fellesskap. Dette kommer særlig til uttrykk ved at Obama unngår å bruke manikeiske/dualistiske forestillinger om Amerika, i motsetning til tidligere presidenter.

I *kapittel 6* avslutter jeg med å oppsummere funnene som er gjort i oppgaven og reflektere rundt min egen tolkning av materialet.

2. Metode

2.1. Hva er tekstanalyse?

Gjennom å analysere tekst kan vi hente inn kunnskap på forskjellige måter. Tekstanalyse kan gi oss informasjon som går dypere enn det man oppfatter umiddelbart. Eksempler på informasjon man kan nå med tekstanalyse er tekstens funksjon og virkning, eller de virkemidlene tekstforfatteren bruker for å oppnå sitt mål med budskapet. Tekst kan også gi empirisk informasjon om politiske dokumenter, hvor hensikten kan være å få kunnskap om tekstenes ideer. Dette kan komme til nytte hvis forskeren ønsker å finne ut av hva det ideologiske grunnlaget til aktørene er, som igjen kan gi bredere informasjon (Bratberg, 2014, s.9-10).

Forskeren kan også analysere tekster som uttrykk for *diskurser*. En diskurs kan beskrives som «tale» eller «samtale», og betegner særlig de språklige, ideologiske, sosiale og institusjonelle betingelsene som gjør det mulig å forholde seg til verden på en bestemt måte (Grue, 16.08, 2019). Diskursanalyse kan være med på å avgjøre hva slags grunnleggende regler, talemåter og slutninger som preger og setter rammer for samtalen rundt et tema. En diskursanalyse kan for eksempel gi innsikt i hva slags konkurrerende fortellinger om Amerika som går igjen og hva slags tolkning av nasjonen som preger en diskurs. Kanskje kommer forskeren over en religiøs diskurs som gir inntrykk av et Amerika tuftet på konservative, kristne verdier og lover, eller en mer sekulær diskurs som hevder å bygge seg på individuelle menneskerettigheter som nasjonen skal bygges på (Bratberg, 2014, s.10).

Den norske statsviteren Øivind Bratberg refererer til Bergström og Boréus når han forstår en som «en samling utsagn i en bestemt sosial kontekst – samt skrevne og uskrevne regler for hva som kan og ikke kan sies i konteksten» (Bratberg, 2014, s.29). En annen måte å definere på gir Iver Neumann, hvor han definerer en diskurs som «et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser» (Bratberg, 2014, s.30). Sagt på en annen handler diskurs om hva vi sier og hvordan vi handler, ifølge Neumann. Diskursanalysen sin oppgave skal fokusere på det språklige og kollektive. Den er opptatt av å lære oss hvordan våre forestillinger dannes og blir opprettholdt gjennom språk. Diskursanalyse kan gi oss informasjon og avdekke, gjennom analysering, de kognitive og normative rammene som ligger til grunn i politikken, på et bestemt område (Bratberg, 2014, s.31).

Mens diskursanalyse tar for seg tolkning av meninger og intensjoner, fokuserer kritisk diskursanalyse på en gjensidig påvirkning mellom tekst, diskurs og sosial praksis (Bratberg, 2014, s.43-44). Kritisk diskursanalyse kan altså fokusere på relasjonen mellom diskurser og andre sosiale elementer, som ideologier, sosiale identiteter, institusjoner, og maktrelasjoner (Fairclough, 2012, s.9). Denne grenen kombinerer språklig analyse med teorier fra sosiologien og samfunnsvitenskapen. I kritisk diskursanalyse kan den enkelte tekst analyseres som *artikulasjon av en gitt diskurs* og bidrar til å bygge opp og bekrefte den gitte diskursen. Diskursens ideer setter konkrete rammer for den enkelte ytringen. Samtidig er det også et forhold mellom tekst og praksis i diskursen, og avhengighetsforhold og spenning kan vi finne i forholdet mellom diskursiv praksis og et tredje nivå i analysen: sosial praksis (Bratberg, 2014, s.44). For å gi mening til dette trenger vi et eksempel. Påstanden om at Norge er en humanitær stormakt kan vi finne i enkelttekster fra Utenriksdepartementet (UD), eksempelvis. Denne påstanden kan kalles for «diskursiv praksis», en praksis som i dette tilfellet omhandler ideen om det humanitære. Denne diskursive praksisen (om at Norge er en humanitær stormakt) har utslag i konkrete handlinger, eksempelvis utformingen og praksisen av norsk bistandspolitikk, fredsbygging og engasjementspolitikk. Ut i fra dette kan vi konkludere med at det er en sammenheng mellom den enkelte tekst (UD), diskursen den inngår i (påstanden) og de konkrete handlingene (bistand, fredsbygging) (Bratberg, 2014, s.43-44).

2.2. Kritisk diskursanalyse

Kritisk diskursanalyse (KDA) forbindes ofte med forskere som Norman Fairclough, Ruth Wodak og Teun van Dijk. Ifølge sosiolog Joar Skrede går kritisk diskursanalyse ut på å forklare hvordan språk er med på å bidra til å opprettholde maktforhold i samfunnet (Skrede, 2018, s.11). Bruk av språk og bilder kan, i teorien, være med på å forme et samfunn.

Språk kan både produsere og reprodusere sosiale forhold – som f.eks. sosial ulikhet. Kritisk diskursanalyse benytter analyseverktøy fra lingvistikken og teoretiske perspektiver fra samfunnsvitenskapen til å avdekke hvordan en diskurs bidrar til å skape og opprettholde maktforhold i en gitt kontekst (Skrede, 2018, s.11). Med ‘kritisk’ menes det at analysen har et normativt siktemål, og den er ofte en metode som er rettet mot makteliter som opprettholder sosiale ulikheter og urettferdighet (Van Dijk, 1993). Dette betyr likevel ikke at metoden impliserer et omfattende og bestemt politisk program (Weiss & Wodak, 2003, s.38). Likevel skiller KDA seg fra ikke-kritiske tilnærminger (Weiss & Wodak, 2003, s.38). Norman

Fairclough hevder at kritiske tilnærminger – som KDA – skiller seg fra andre ikke-kritiske tilnærminger ved å beskrive og forklare diskursive praksiser, men også ved å avdekke relasjonene mellom diskurs og makt (Fairclough, 1992, s.12).

På denne måten blir KDA en metode som kan avdekke hvordan en diskurs konstitueres av og konstituerer maktstrukturer. Ved hjelp av KDA kan en vise hvordan en spesifikk måte å tale på kan inkludere, men også ekskludere. Dette blir sentralt når jeg i neste kapittel vil gjøre rede for sivilreligionsbegrepet. Sivilreligion er en religiøs-politisk tradisjon som – ved hjelp av bestemte talemåter eller forestillinger – både kan inkludere og ekskludere. Amerikanske presidenter har ofte bygd sine taler på sivilreligiøse forestillinger om et samlet Amerika. Selv om forestillingene ofte kan virke appellerende for mange – uavhengig av hvilken president som taler – er det ikke en selvfølge at alle kjenner seg igjen i disse. Hvis du forteller hvem Amerika *er*, forteller du også hvem Amerika *ikke* er. På bakgrunn av dette vil en *kritisk* diskursanalyse kunne hjelpe meg med å avdekke hvordan taler kan inkludere og ekskludere ved bruk av sivilreligiøse talemåter og forestillinger, og metoden blir derfor relevant for mitt teoretiske rammeverk.

Senere i kapittel 4, vil det bli relevant når jeg i oppgaven min vil bruke kritisk diskursanalyse som metode, for å analysere fire av Obamas taler. Her vil jeg analysere det religiøse språket, og reflektere over hvorvidt Bellahs teoretiske begrep om sivilreligion kan forstås i lys av dette, samt kort sammenligne med tidligere presidenter. I det neste punktet vil jeg reflektere over egne metodologiske valg, samt refleksjoner og utfordringer med KDA som metode.

2.3. Metodologiske perspektiver og utfordringer med KDA som metode

I denne oppgaven ønsker jeg å undersøke et sosialt fenomen – sivilreligion – ut ifra hvordan slike forestillinger kommer til uttrykk hos amerikanske presidenter. Ettersom KDA har i oppgave å studere forholdet mellom makt og relasjoner, og sosial endring, med et kritisk blikk, har jeg derfor bestemt meg for å benytte meg av KDA som metode (Fairclough, 2012, s.453-454). KDA brukes i forskning som omhandler taler, språk, semiotikk, og ofte i relasjon til forskning knyttet opp mot analyse av presidenters taler (Aschale, 2013; Hussein, 2016; Pu, 2007). Likevel er det viktig å påpeke utfordringer og innvendinger ved valg av metode.

Fairclough har blitt kritisert for å ha en svak forståelse av gruppedannelsesprosesser, og hvordan mennesker danner sine subjektive selv (Skrede, 201d8, s.150). Han hevder på den ene siden at diskurser konstruerer sosiale identiteter og relasjoner, mens han på den annen side blir anklaget for å ikke engasjere seg i de sosialpsykologiske aspektene ved de nevnte prosessene (Jørgensen & Philips, 1999, s.102). Imidlertid kan kritikken møtes med at Fairclough, i sin senere karriere, har blitt mer opptatt av tverrfaglighet, og anerkjenner viktigheten av ulike perspektiver i analysen (Jørgensen & Phillips, 1999, s.16).

Samtidig påpeker Jørgensen & Phillips et viktig poeng i kritikken mot Faircloughs diskursanalyse. I Faircloughs analyser er det stort sett bare teksten som blir analysert, og ikke tekstproduksjonen (Jørgensen & Phillips, 1999, s.102-103). Dersom en skulle analysert en tekst utelukkende, og ikke studert bakgrunnen for selve teksten vil dette kunne gi et feil inntrykk av intensjonaliteten bak teksten. En slik fallgrube kan fort oppstå, selv når det kommer til analyser av taler. Dersom det ikke gis nok bakgrunn og kontekst for en slik diskursanalyse, kan intensjonaliteten i verste fall feiltolkes, og forskningen mister sin validitet. Derfor ønsker jeg ved mine analyser av Obamas taler å gi en kort beskrivelse av / redegjørelse for kontekst og bakgrunn for hver tale, for å gjøre det lettere for leseren å forstå innholdet bak samtlige taler.

I kritikk og refleksjoner rundt valg av metoder er det viktig å se på to ting: validitet og reliabilitet. Reliabilitet omhandler forskningens konsistens og troverdighet, og blir ofte sett på i sammenheng med spørsmålet om hvorvidt et resultat kan testes og reproduseres av andre forskere, gjerne også på et annet tidspunkt (Kvale & Brinkmann, 2012, s.250). Med validitet refereres det til forskningens gyldighet og «presishet». Validiteten i forskning stiller spørsmål til forskningens riktighet, og hvorvidt forskningen er presis eller ikke. Den avgjør i hvilken grad en metode undersøker det den er ment å undersøke (Kvale & Brinkmann, 2012, s.250-251).

Andre kvalitative metoder som intervju kan være lettere å forholde seg til spørsmål om reliabilitet og validitet. I et intervju må forskeren passe på hvordan spørsmål stilles, og hvilke spørsmål som stilles. Hvis et spørsmål formuleres med en forventning av et svar, er det fare for at svaret ikke er testbart for andre forskere. På den måten kan reliabiliteten måles. Dersom forskeren stiller forskningsobjektet et upresist spørsmål, kan det gå utover forskningen. Forskeren kan påvirke atferd og respons til forskningsobjektet, som går ut over både reliabiliteten og validiteten til forskningen. Når det kommer til forholdet mellom KDA og dets tilnærming til validitet og reliabilitet kan svaret være litt mindre kategorisk enn i andre kvalitative metoder. Samtidig finnes det kritikk mot KDA som er nevneverdig, og noe av

kritikken har av og til gått ut på at tekster og dokumenter som empirisk forskning blir omtalt som «sekundære og livløse tekster», mens intervju og ekte stemmer fremstår som mer reliabelt og valid (Norris, 2002, s.28-29). Dette er kritikk som kan rettes mot KDA da den tar utgangspunkt sekundære tekster, og er lite subjektivt etterprøvable.

Jeg anerkjenner at det finnes svakheter ved oppgaven min da mye av litteraturen som jeg har innhentet er sekundærdata. Diskursanalyse er også, i generell forstand, lite etterprøvable da den baserer seg på fortolkning av sosiale fenomener – som sivilreligion i politiske-religiøse diskurser. Samtidig kan en påpeke at samfunnsvitenskap uten fortolkning vil være betydelig vanskelig, ettersom all samfunnsvitenskap i bunn og grunn er fortolket (Skrede, 2018).

Sivilreligion er et fenomen som er mye omdiskutert og debattert i samfunnsvitenskapelig forskning. I neste kapittel vil jeg ta for meg sivilreligion som fenomen og begrep, og gjøre rede for to tolkninger av Robert N. Bellah og Philip S. Gorski.

3. Sivilreligion som begrep

3.1. Innledning til teori

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for Robert N. Bellahs teori om sivilreligion og debattene i forlengelsen av denne, for å vise hvordan denne teorien kan benyttes for å analysere Obamas taler. Først vil jeg gjøre rede for begrepets historiske kontekst, før jeg går videre inn på Bellahs forståelse av sivilreligion. Videre vil jeg undersøke hvordan sivilreligion-begrepet blitt reaktualisert av Philip Gorski i nyere tid, samt hvilke svakheter og kritikk som rettes mot begrepet. Dette teorikapitlet har som mål å gi en ryddig presentasjon av og god forståelse for det teoretiske begrepet sivilreligion. Hensikten er å presentere et fruktbart teoretisk rammeverk som lar meg analysere talene til Obama i kapittel 4.

3.2. Robert N. Bellahs fortolkning av sivilreligion

3.2.1. Introduksjon

Ifølge den amerikanske grunnloven skal det være en «mur» som skiller stat og kirke. Grunnloven sier at kongressen skal «make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; thus creating a wall of separation between Church & State» (US-constitution, 2019). Det har likevel vært et vedvarende paradoks i USAs religionspolitiske historie at religion har en avgjørende betydning for det politiske liv, og at religion stadig spiller en synlig rolle i offentligheten.

Når en president innsettes legger personen hånden på Bibelen og sverger foran folket og Gud, og lover å følge konstitusjonen og oppfylle presidentembetets plikter. Da John F. Kennedy ble innsatt som president 20. januar 1961 åpnet han talen sin slik: «I have sworn before you and Almighty God the same solemn oath our forebears prescribed nearly a century and three quarters ago». Dermed understreket han at presidentens plikter ikke bare er overfor folket, men også Gud. I demokratiske samfunn skal den politiske makten til syvende og sist ligge hos folket. Samtidig er den offentlige religiøse fortolkningshorisonten så betydelig at selv om presidenten sitter som håndheveren av den utøvende makt, er det gitt at den endelige «regjeringmakter» hviler i Guds hender (Bellah, 2019, s.4). Dette kommer tydelig frem i mottoet «In God we trust» eller «One Nation under God». Denne måten å forholde seg til religion og politikk på ble tydeligere i amerikanske presidenters diskurser etter JFK, som i 1967 ble omtalt som

«amerikansk sivilreligion» (Bellah, 1967; Bellah, 1992), og sosiologen Robert N. Bellah er kanskje regnet for å være en av de viktigste bidragsyterne på dette fagfeltet.

Robert Neelly Bellah (1927-2013), en amerikansk sosiolog og professor i sosiologi ved Universitetet i Berkeley, California, har lenge studert religion i den offentlige sfæren i USA. I 1967 stilte Bellah spørsmålet om hvordan en president kunne rettferdiggjøre bruken av ordet «Gud» i den offentlige sfæren, til tross for muren som skulle skille kirke og stat. Selv om religiøs tro forstås som et privatanliggende innenfor USAs liberale tradisjon, mente Bellah at mange amerikanere deler en felles bevissthet rundt religiøs tro, og at denne religiøse bevisstheten spiller en viktig rolle i det offentlige liv i USA, og ikke minst i politikken. Bellah beskriver amerikansk sivilreligion som en posisjon som er selvransakende samtidig som den opprettholder forståelsen av nasjonen som en kilde og forbilde for demokrati og egalitære verdier. USA skal, som Bellah skriver i artikkelen hans fra 1967 være: «a light to the nations» (Bellah, 2005, s.55). Han forklarer hvordan «religiøse dimensjoner» finnes i livet til alle mennesker, som de tolker gjennom historiske opplevelser i lys av en «transcendent virkelighet» (Bellah, 1992, s.3) Disse religiøse dimensjonene består av et sett med trosoppfatninger, verdier, symboler og ritualer, og utgjør det Bellah definerer som «sivilreligion» (Bellah, 2019, s.3). Bellah forstod sivilreligion som et offentlig fenomen, og som forskjellig fra, men ikke motsatt av, organisert religion.

3.2.2. To tradisjoner

Bellah deler den amerikanske sivilreligionen inn i to historiske tradisjoner: en puritansk og en republikansk tradisjon. Puritanismen kommer fra John Calvin, en fransk-sveitsisk reformator på 1500-tallet, som kan anses som forløperen til puritanerne fra New England, USA. Calvin argumenterte for at en velfungerende ikke-monarkisk kirke kunne integreres med det politiske styret i bystaten Genève. Selv om den puritanske påvirkningen på den amerikanske sivilreligionen ikke nødvendig var teokratisk av en streng variant, var målet – både for Calvin og puritanerne som flyttet til New England – å fremme en etisk, religiøs og sosial orden som understøttet en republikk (Bellah, 1992, s.17).

Begge tradisjonene baserer seg imidlertid på grunnleggelsen av USA som nasjon. I all hovedsak kan en nasjon grunnlegges kun én gang, men i praksis finnes det argumenter for unntak: Amerika ble i utgangspunktet grunnlagt av puritanerne, men også av de revolusjonære

amerikanske grunnleggerne mot slutten av 1700-tallet (Gorski, 2017, s.37). Den puritanske tradisjonens narrativ har en sterk bibelsk-teologisk forankring, og sammenligner seg selv med israelittenes utvandring fra Egypt til det «Lovende Land», og var dominerende tradisjon i Amerika på midten av 1600-tallet, til den Amerikanske revolusjonen på midten av 1700-tallet (Gorski, 2017, s.37-39, s.82). Den republikanske tradisjonen har imidlertid en viss forankring i jødisk-kristen teologi samtidig som den baserer seg på liberale ideer og verdier. Pakt-teologien som eksisterer i den puritanske tradisjonen er også tilstedeværende i den republikanske, men sistnevnte skiller seg imidlertid ut ved å legge til filosofiske ideer fra den klassiske liberalismen (Gorski, 2017, s.60, 81). Den republikanske tradisjonen hadde en vektlegging av liberale ideer og verdier, og tok utgangspunkt i naturlig menneskelig likhet og individuelle rettigheter (Gorski, 2017, s.81-82).

Ifølge Bellah utviklet den amerikanske sivilreligionen seg gjennom tre perioder i amerikansk historie: under uavhengighets-krigen, i forbindelse med kampen om slaveri og under den kalde krigen. På den ene siden er den amerikanske sivilreligionen knyttet opp mot den bibelske tradisjonen. På den annen siden er den knyttet opp mot utilitarisme og opplysningstidens moralske, politiske og filosofiske dyder. Sivilreligion tolker USA som en del av en gudommelig orden og gir amerikanere en følelse av verdi og veiledning mot et høyere formål (Moosa, 22.01, 2010). Der hvor Bibelen gir amerikanerne håp, verdi, mening og normer, gir utilitarismen et riktig statlig styre, hvor den legitimerer det økonomiske systemet (selv i nedgangstider) og gir uttrykk for viktigheten av livet, frihet og jakten på lykke (Moosa, 2010). Videre spesifiserte han begrepet i en mer generell forstand: sivilreligion er den grunnleggende myten om et politisk samfunn hvor religiøse dimensjoner er tilstedeværende i menneskers hverdag (Gorski, 2019, s.16).

3.2.3. Videreutvikling av Rousseaus ideer

Begrepet «sivilreligion» kommer opprinnelig fra den sveitsisk-franske filosofen Jean-Jacques Rousseaus bok *Samfunnspakten*. Der legger han ut de grunnleggende dogmene for en felles samfunnsreligion: troen på Guds eksistens, på livet etter døden, på Guds belønning til og straff av gode og onde mennesker, og på religiøs toleranse (Bellah, 2019, s.4-6). Både Bellah og Gorski har tatt inspirasjon fra Jean-Jacques Rousseaus teori om sivilreligion. Der hvor Rousseau kan fremstå mer «ekstrem» i sin definisjon peker Bellah i stedet på mer pragmatiske og uformelle måter hvor amerikansk sivilreligion er knyttet opp mot den offentlige sfæren:

The separation of church and state has not denied the political realm a religious dimension. Although matters of personal religious belief, worship and association are considered to be strictly private affairs, there are, at the same time, certain common elements of religious orientation that the great majority of Americans share (...) This public religious dimension is expressed in a set of beliefs, symbols, and rituals that I am calling American civil religion (Bellah, 2005, s.42).

Her forklarer Bellah sivilreligion som formell og marginal, og skiller seg dermed fra Rousseaus begrepsdefinisjon. Formell i den forstand at en opprettholder og er tro mot sine prinsipper, men marginal i den forstand at den ikke støtter seg på et lovverk eller en konstitusjonell orden. Troen på sivilreligion er ikke påtvunget noen, og det finnes ei ikke tolkninger av sivil teologi (Bellah & Hammond, 1980, s.12). Rousseaus definisjon av sivilreligion er vesentlig for å forstå begrepets historiske kontekst, men brukes ikke videre i oppgaven. Skillet mellom kirke og stat til tross, er tanken om en offentlig samfunnsreligion en viktig del av liberale og republikanske tradisjoner.

Philip Gorski mener at Bellahs fortolkning av sivilreligion skiller seg fra Rousseau på flere områder. For det første er begrepet *frivillig*, ikke obligatorisk, i den forstand at ingen er hverken moralsk eller juridisk sett bundet til å bekrefte eller anerkjenne sivilreligionen. For det andre er begrepet mer *teoretisk* enn rituel, hvilket betyr at den gir et rammeverk for hvordan vi tenker om den politisk-religiøse sfæren i Amerika, og gir ikke en liturgisk forståelse av den. For det tredje er *ikke sivilreligion en opposisjon til organisert religion*, men eksisterer side om side – men fortsatt distansert fra – kirkene, moskeene, synagogene og templene (Gorski, 2019, s.16). Dette er ikke et spesifikt kirkesamfunn eller en tradisjonell trosretning, men et felles etisk-religiøst grunnlag som muliggjør samhold og forståelse i samfunnet som helhet.

Selv om skillet mellom kirke og stat eksisterer utelukker det ikke nødvendigvis at offentligheten har en religiøs dimensjon. Som nevnt tidligere pekte Kennedy, i hans innsettelsestale, tilbake på det religiøse aspektet ved grunnloven. Gud nevnes fire ganger i grunnloven, første gang i *Laws of Nature and of Nature's God*, som oppfordrer folk til å være selvstendige. Neste gang nevner dokumentet at mennesket er «begavet av Skaperen med visse umistelige verdier». Her peker Thomas Jefferson spesielt på overenstemmelsen mellom naturlover og Bibelens lover. Den tredje og fjerde gangen Gud blir nevnt, er det som en historisk-bibelsk gud som forstås som lovens skaper og håndhever, og som den høyeste dommeren (Bellah, 2019, s.6). George Washington (1731-1799) var åpenbart seg bevisst for denne religiøse dimensjonen, da han henviste til forpliktelsen overfor Gud ved sin innsettelse:

It would be peculiarly improper to omit in this first official act my fervent supplications to that Almighty Being who rules over the universe, who presides in the councils of nations, and whose providential aids can supply every defect, that His benediction may consecrate to the liberties and happiness of the people of the United States a Government instituted by themselves for these essential purposes, and may enable every instrument employed in its administration to execute with success the functions allotted to his charge (Bellah, 2019, s.7).

Grunnleggende religiøse forestillinger og fortellinger har ikke bare vært tilstede i grunnloven, men også i den brede politiske diskursen i hele USAs historie. Likevel er det verdt å nevne at hverken George Washington, Thomas Jefferson eller John Adams nevner Jesus Kristus. Bellah påpeker nemlig at den guden grunnleggerne og de første presidentene henvender seg til er en unitarianistisk Gud, ikke den kristne forestillingen om en treenig Gud. En slik unitarianistisk-deistisk gud kan beskrives som en dommer, urmaker eller en opprettholder. Men en slik fremstilling er ikke nødvendigvis sammenfallende med Bibelens gudsforestillinger (Bellah, 2019, s.7). Samtidig er ikke denne guden en distansert urmaker eller dommer, men en som både er interessert og involvert i historien, med en spesiell interesse for Amerika (Bellah, 2019, s.7).

3.2.4. Kritikk av Bellah

Robert Bellahs fortolkning av sivilreligion er imidlertid ikke uten kritikk. Etter at Bellah publiserte sin opprinnelige artikkel *Civil Religion in America* i 1967, møtte han betydelig motbør fra flere hold.

En utfordring er at Bellahs definisjon av sivilreligion er for bred og at den dermed favner fenomener som han ikke ønsker at skal inkluderes. Han hevder at sivilreligion bidrar med et felles sett med regler og dyder, men Ebrahim Moosa påpeker at denne teorien raskt kan favne for mange fenomener som Bellah ikke ønsker å forstå som en sivilreligion (Moosa, 22.01, 2010). Der for eksempel ikke umulig å se på fotball som en sivilreligion: Her dannes det et sett med felles sivile regler og normer i offentligheten, bygget rundt grunnleggende fortellinger som transcenderer hverdagslige forhold.

Moosa sin sterkeste kritikk mot Bellahs er imidlertid at begrepet er for normativt og ekskluderende. Bellahs teori sier at en sivilreligion består et sett med felles regler og normer som skal være samlende og skape toleranse på hjemmebane. Moosa stiller imidlertid spørsmålet: hva med på bortebane? Hva er effekten av sivilreligion i Irak eller Afghanistan, og hva er effekten for borgere som ikke kjenner seg igjen den delte sivilreligiøse tradisjonen? I

utgangspunktet skal amerikansk sivilreligion samle borgere, men sivilreligion kan virke lite samlende for de som faller utenfor (Moosa, 2010).

Dersom man tilhører den «jødisk-kristne tradisjonen» kan det være vanskelig å forstå hvorfor sivilreligion kan være ekskluderende. For en minoritetsspråklig colombiansk katolikk som bor i Amerika, som en politisk minoritet, kan derimot en sivilreligion virke ekskluderende. Bellahs normative siktemål gjør han derfor blind for de negative og ekskluderende konsekvensene av den sivilreligionen han forsvarer. I Moosas øyne fremmer sivilreligion bestemte verdier, men disse verdiene bidrar også til å legitimere USAs kriger og intervensjoner i utlandet (Moosa, 2010). Sivilreligion skal på en side være samlende, mens den på den annen side i verste fall kan overføres til en sterkt nasjonalistisk tankegang med farlige konsekvenser.

Til tross for at Bellahs teori har blitt kritisert, ble begrepet «sivilreligion» likevel popularisert, nøye analysert og mye brukt. Det er imidlertid viktig å påpeke at Bellah selv ikke bruker det lenger (Hammond m. flere, 1994, s. 1). Til tross for at sivilreligion har blitt etablert som et begrep i sosiologi og samfunnsvitenskap for øvrig, ser det ut til at det har skapt mer forvirring enn oppklaring, ifølge Philip E. Hammond. Hammond foretrekker å bruke «legitimert myte» fremfor «sivilreligion» ettersom det åpner for spørsmålet «hvordan forstår vi det?» fremfor «finnes det?» (Hammond m. flere, 1994, s.2). Kritikken som ble rettet mot Bellahs sivilreligion kan deles opp i tre deler; (1) at begrepet er for normativt, (2) at begrepet erstatter etablert religion og (3) og hvordan sivilreligion mislyktes på 70-tallet i en tid preget av krig (Vietnamkrigen), attentat (drapet på JFK) og konspirasjon (Watergate-skandalen) (Hammond, m. flere, 1994, s.2-3).

Bellah argumenterte for at amerikansk sivilreligion var samlende, ettersom den eksisterte ved siden av, og ikke i motsetning til organisert religion. For det første skulle begrepet beskrive et samlet samfunn, men ble kritisert av Hammond for å være for normativt. Hammond og Bellah, som begge har aktualisert teorien om amerikansk sivilreligion, gikk senere bort fra begrepet «sivilreligion» og introduserte andre begrepsdefinisjoner som «legitimizing myth» (Hammond m. flere, 1994, s.3; Bellah & Hammond, 1980). For det andre kom det haglende kritikk fra representanter for etablerte kirker og trossamfunn. Disse så på sivilreligion som «kulturreligion», og derfor som en kulturell synkretisme og avgudsdyrkende. Denne kritikken var kanskje misforstått, ettersom Bellah hevdet at sivilreligion eksisterte sammen med etablert religion, og ikke erstattet den. For det tredje ble sivilreligion kritisert av Hammond for å være mislykket. Denne kritikken kom i etterkant av Vietnamkrigen og nedgangen til

borgerrettighetsbevegelsen i USA, ifølge Hammond. Kritikken tok utgangspunkt i hvordan sivilreligionens dyder feilet, og hvordan Watergate-skandalen, Vietnamkrigen og drapet på JFK og Robert Kennedy representerer konspirasjon, krigføring og attentat, og hvordan disse ikke-amerikanske dydene fordømmer sivilreligion. Denne tiden ble kalt «a third time of trial» av Bellah. Bellah delte amerikansk sivilreligions historie opp i tre «trials» eller prøvetider, hvor det «amerikanske prosjektet» – USA som prosjekt og visjon – har blitt utfordret (Hammond m. flere, 1994, s.2-3; Bellah, 1992).

En annen type kritikk kom fra historikeren Amanda Porterfield, som kritiserer Bellah for å prøve å selge inn sivilreligion som et altomfattende og organisert system basert på teologiske prinsipper, argumenterer for at konseptet kan ses på som et bevis for et religiøst «de facto» etablissement støttet av amerikansk rett gjennom 1800-tallet. Med et religiøst «de facto» etablissement mener Porterfield at det finnes en institusjon som i hovedsak styres på lik linje med staten – nesten som en statsreligion. Dette etablissementet er ikke økonomisk støttet av staten, men det støtter et sett med religiøse overbevisninger som forener en bestemt del av det amerikanske folket, men som slett ikke inkluderer alle (Porterfield m. flere, 1994, s.9). For eksempel ble urbefolkningen i USA forsøkt assimilert og forberedt til amerikansk statsborgerskap av lærere som nektet dem å snakke morsmål på skolen. Høyesteretten kriminaliserte mormonsk polygami i 1879 på bakgrunn av at det amerikanske samfunnet var basert på heteroseksuelt, monogamisk ekteskap. Lyman Beecher, en presbyteriansk prest og teolog, forventet at retten skulle følge anglo-protestantiske verdier, som Beecher selv hevdet det amerikanske samfunnet var bygget på. Hen krevde også at retten skulle anerkjenne den moralske underlegenheten til den katolske kirke og andre «infidels» (Porterfield m. flere, 1994, s.9).

Porterfield mener ikke at normative religiøse verdier *ikke* har en plass i samfunnet, men påpeker at når den offentlige sfæren blir et domene for religiøst innhold, er det ofte de menneskene med mest makt som ender opp med definisjonsretten om religiøse verdier, og på den måten ender med å fremmedgjøre en stor andel av amerikanere Ved å appellere til et sett med overlegne religiøse verdier, oppfordrer Bellah oss til å lage et sett med religiøse antagelser om hva det vil si å være amerikansk (Porterfield m. flere 1994, s.9-10).

Kort sagt kan man si at Bellahs forståelse av sivilreligion integrerer amerikanske tradisjoner om religionsfrihet, individuelle rettigheter og kulturelt mangfold, noe som ikke var til stedet i Rousseaus teori. Samtidig peker Gorski på svakhetene ved Bellahs sivilreligion, både på deskriptivt og normative grunnlag. Gorski argumenterer med at Bellah ikke trekker en klar nok linje mellom sivilreligion og religiøs nasjonalisme. I følge Gorski kan den moderne amerikanske eksepsjonalismen også forstås som en religiøs orientering, noe han mener Bellah ikke trekker frem (Gorski, 2019, s.17). Amerikansk eksepsjonalisme er en sosiologisk teori som beskriver tankegangen om at Amerika har en helt spesiell plass i verdens historie. Det er på dette grunnlag at Gorski hevder Bellah har blitt anklaget for å promotere nasjonalisme. Ut ifra dette er kristen nasjonalisme blitt karakterisert som sivilreligion, noe som ikke nødvendigvis er korrekt (Gorski, 2019, s.17). Derfor er det viktig å sette tydelige skiller for hva sivilreligion *ikke* er.

3.3. Philip Gorskis fortolkning av sivilreligion

Philip S. Gorski er en amerikansk sosiolog og er forfatteren av *American Covenant*, som bygger videre på Bellahs teori om sivilreligion. I likhet med Bellah argumenterer Gorski for at den amerikanske sivilreligionen er påvirket av puritansk «pakt-teologi» og «sivil-republikanisme». Begge disse begrepene vil bli redegjort for senere i kapittelet. Videre argumenterer han for at det eksisterer to tradisjoner som konkurrerer med sivilreligionen – radikal sekularisme og religiøs nasjonalisme – og bryter dermed med Bellah (Gorski, 2017, s.16-17).

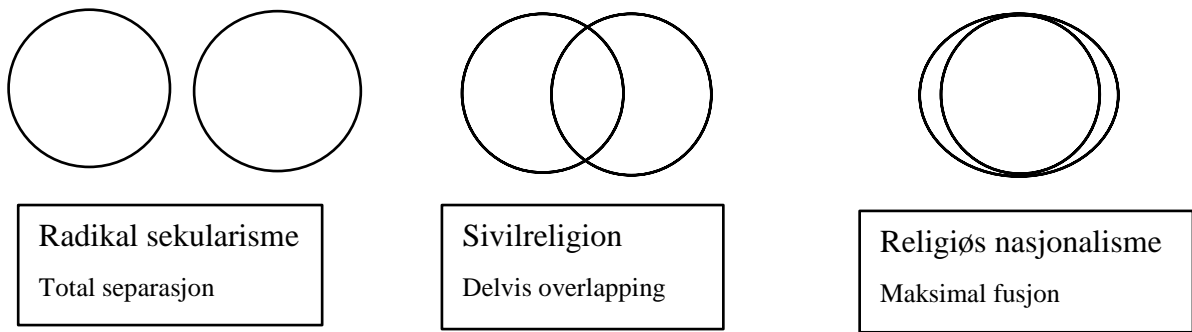
Der hvor Bellah var under innflytelse av sosiologen Durkheim, lar Gorski seg inspirere av Weber: «for Weber, the relation between any two value spheres is historically and culturally variable and influenced by material and ideological factors» (Gorski, 2011). Roger Friedland forklarer Max Webers verdifærer som «relatively autonomous domains of action oriented toward determinate, incommensurable, ultimate values: kinship, religion, art, politics, capitalist markets, erotic love, science» (Friedland, 2014, s.222). Med andre ord er verdifærer handlinger knyttet til verdi, som Weber deler inn i forskjellige kategorier hvorav religion og politikk er to av verdifærene.

Gorski bruker Webers verdifærer for å forklare hvordan religion og politikk ikke kun er utelukket påvirket av historie og kultur, men også ytterligere faktorer som materialisme og ideologi. Han konkluderer med at det eksisterer to motpoler; på den ene siden finnes religiøs nasjonalisme, og på den annen side finnes liberal sekularisme, og i sentrum av disse plasserer

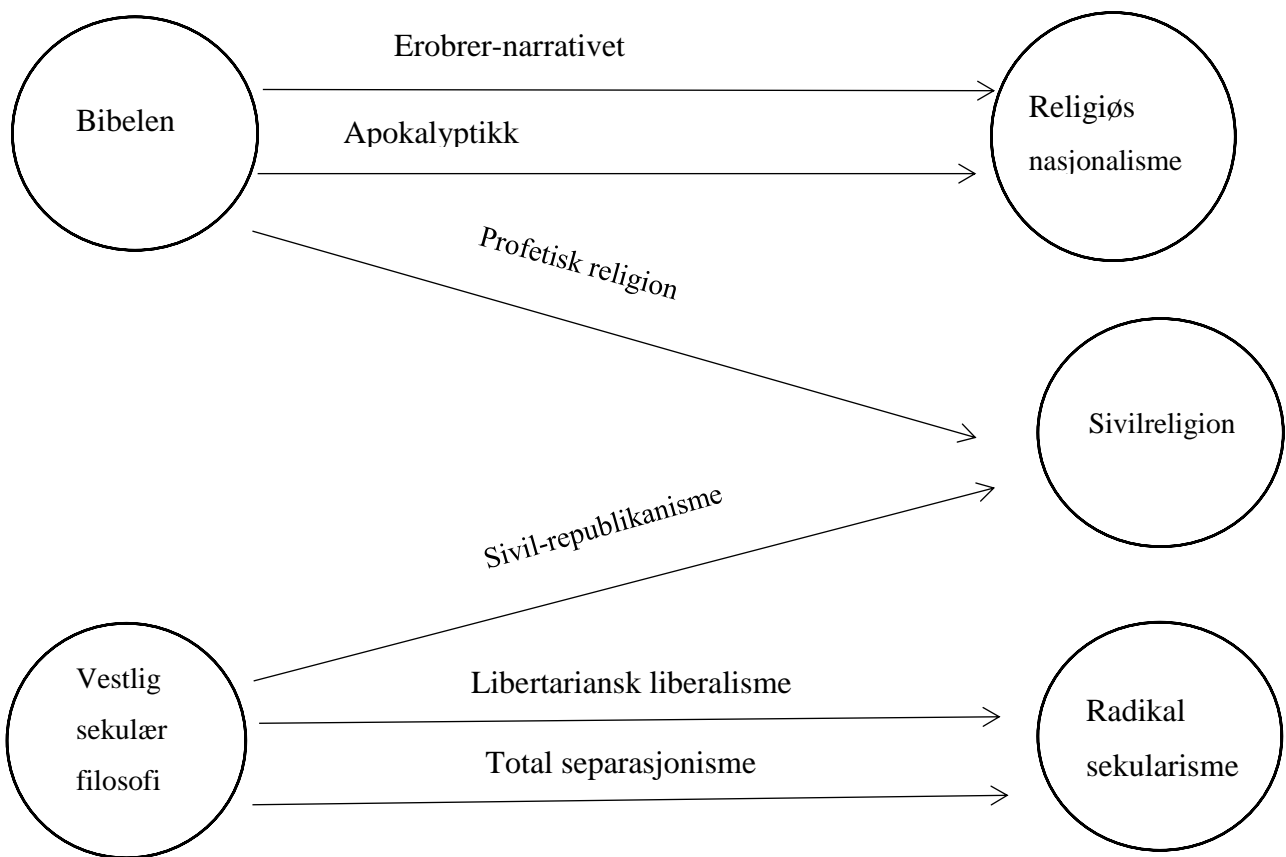
han amerikansk sivilreligion. Gorskis sivilreligion overlapper delvis begge motpolene, men tar kun utgangspunkt i den profetiske tradisjonen fra religiøs nasjonalisme, og den sivilrepublikanske tradisjonen fra radikal sekularisme.

Som nevnt ovenfor skiller Gorskis fortolkning av sivilreligion seg fra Bellah ved at han tar utgangspunkt i relasjonen mellom radikal sekularisme og religiøs nasjonalisme, og sivilreligion. Sivilreligion må ikke forbindes med radikal sekularisme. Disse to er forskjellige i den grad at sivilreligion erkjenner et institusjonelt skille mellom, men avviser en total separasjon av stat og kirke. Radikal sekularisme ønsker en total separasjon av stat og kirke, og insisterer på at den offentlige sfæren kan være det de hevder er «nøytral». Gorski hevder at en radikal sekularisme ikke er holdbart, ettersom religiøse overbevisninger har politiske konsekvenser. Dersom en skulle ha fjernet alt av religiøst innhold fra John F. Kennedy og Barack Obamas taler, ville dette hatt politiske konsekvenser. Samtidig påpeker han at radikale sekularister forventer at motparten skal føye seg til deres forståelse, men ikke evner å gjøre det motsatte. Selv om mange vil beskrive seg som sekulære mennesker, er det så mange spor og påvirkninger fra religiøse tradisjoner, forestillinger og verdier i det amerikanske samfunnet at en radikal sekularisme hverken egner seg til et deskriptivt, eller normativt ideologisk formål (Gorski, 2019, s.17).

Motstykket til radikal sekularisme er ifølge Gorski religiøs nasjonalisme. Denne ideologien ønsker å binde religion og politikk sammen ved å utviske grensen mellom religion og stat så mye som mulig. Gorski mener imidlertid at «sivilreligion», som en normativ teori, befinner seg midt mellom disse to motstykkene. Det normative og politiske potensialet i teorien om sivilreligion er at den anerkjenner at både religion og stat har sine grenser, men også at det finnes en plass i midten hvor begge overlapper, og at denne reserverte plassen er viktig for både stat og religion (Gorski, 2019, s.17-18). Vi kan skille sivilreligionens to konkurrenter ved å sammenligne hvordan hver av de ser for seg forholdet mellom den religiøse og den politiske sfæren, i figuren nedenfor:

Samtidig finnes det også en annen måte å skille disse tre retningene på, ved å se på de to hovedkildene de bruker: Bibelen (både jødisk og kristen) og vestlig-politisk filosofi (både gammel og moderne). Radikal sekularisme, sivilreligion og religiøs nasjonalisme har alle Bibelen og vestlig politisk tankegods til felles, men de tolker forbindelsene litt forskjellig. Dette kan vi se i figuren nedenfor:

Gorski hevder at forholdet mellom radikal sekularisme, religiøs nasjonalisme og sivilreligion ligner mye på forholdet mellom to mektige stammer. Han beskriver religiøse nasjonalister og radikale sekularister som to motpoler som ikke vil ha noe med den andre å gjøre. Sivilreligiøse ser derimot blodlinjene som både mikset og inngiftet, og tror derfor ikke det går an å holde grensen mellom stat og religion som absolutt (Gorski, 2019, s.18-19).

Gorski beskriver begrepet «profetisk religion» som en *apokalyptisk* strømning. I amerikansk religiøs nasjonalisme henger apokalyptiske motiver sammen med en spesiell måte å lese Bibelen på, som Gorski referer til som «erobrer-narrativet». Denne fortellingen vektlegger krigføringen og erobringene som finner sted i de bibelske tekstene fra Det gamle testamentet. Slike forestillinger er mer dualistiske og manikeiske av natur enn det sivilreligion er, og kan være med på å rettferdiggjøre militære intervensjoner i utenrikspolitikk. Amerikansk religiøs nasjonalisme bærer derfor preg av apokalyptisk politikk blandet med erobrerfortellingen (Gorski, 2019, s.19). Profetisk religion blir brukt som forklaring på paktene Gud sluttet med sitt folk i mosebøkene, og som ble videreført i de profetiske skriftene.

3.3.1. Religiøs nasjonalisme og profetisk teologi

I både den jødiske og den kristne Bibelen kan vi lese om forskjellige pakter mellom Gud og Guds utvalgte folk. Disse paktene finner vi hos bibelske karakterer slik som Noah, Abraham og Moses, og vilkårene for paktene Gud har folket sitt forandrer seg over tid. Da vannet som slukte verden hadde omsider trukket seg bort, og Noah og familien kunne starte livet på nytt ble de enige om å aldri drepe hverandre lenger. Til gjengjeld ville Gud gi dem alt som bevegde seg på jorden, og regnbuen ble et tegn på denne paktene (Gorski, 2019, s.19). I den andre paktene, etter ødeleggelsen av tårnet i Babel, ble Abraham lydige mot Gud. Til gjengjeld ville Gud gi Abraham land og avkom, så mange som det er stjerner på himmelen. Den rituelle jødiske omskjæringen ble et tegn på den andre paktene. I den tredje paktene, da Moses hadde ledet folket ut av Egypt, lovt israelittene å følge Guds lover som ble gitt dem, slik at de skulle være et lys for verden. Til gjengjeld ga Gud dem Det Lovede Land. De ti bud ble et tegn på den tredje paktene (Gorski, 2019, s.19-20).

I de tidlige paktene var blodsoffer sentralt, men etter den tredje paktene begynner det å skje avvik. I de profetiske bøkene i Bibelen gir Gud klart uttrykk for at Han ikke ønsker ofring av blod fra dyr når han sier «(...) I do not delight in the blood of bulls, or of lambs, or of goats (...) Bring no more vain offerings» (Gorski, 2019, s.20). I stedet ønsker Gud individuell og

sosial rettferdighet for de svake og undertrykte, og for de senere profetene blir denne pakt mer sentrert mot rettferdighet fremfor blodsoffer. Jesus bryter imidlertid med dette i Det nye testamentet da han sier «For dette er mitt blod, den nye paktens blod, som blir utøst for mange så syndene blir tilgitt» Matt. 26,28 (Gorski, 2019, s.20). Samtidig er dette blodsofferet som Jesus gjør, det siste blodsoffer. Så kommer et spørsmål opp – hvorfor er da blodsoffer så sentralt i vestlig politisk teologi?

Svaret mener Gorski ligger i at det legitimerer voldsbruk i tilknytning til nasjonsbygging.. Gorski argumenterer for at «blodet» brukes til å definere en nasjon, så vel som rase. Det forteller oss hvem vi er og hvem andre *ikke* er. Politisk vold blir legitimert fordi Gud «krever» blodsoffer i paktene Hans. I 5. Mosebok, Dommerne og Kongebøkene kan vi flere ganger se en Gud som tar del i Israelittenes kriger, og flere ganger er det Gud selv som krever krig, som gir denne legitimeringen av vold, vann på mølla. I Johannes Åpenbaring møter dette «erobrer-narrativet» apokalyptikk, hvor vold blir utført i en kosmisk skala (Gorski, 2019, s.21). Disse forestillingene vil jeg drøfte senere i oppgaven i kapittel 5, under redegjørelsen av George W. Bush's politiske-religiøse retorikk.

På den måten markerer blodsofring et avvik mellom profetisk religion og erobrer-narrativet, men også møtepunktet erobrer-narrativet og apokalyptisk religion. I neste del skal vi se nærmere på hvordan sivilreligion kan brukes for å legitimere potensielle intervensjoner og politiske avgjørelser, og hvorfor sivilreligion potensielt kan være farlig. Dette vil jeg forklare med begrepet «apokalyptisk religion».

3.3.2. Apokalyptisk religion

I apokalyptisk religion beskriver historien i kontrastfulle termer. Verden gjennomgår en periode med moralsk tilbakegang, og store naturkatastrofer skjer hyppigere og hyppigere. Dette er klare tegn på «endetiden» hvor det etterpå medfølger en klimatisk konfrontasjon mellom det gode og det onde. Men til slutt kommer frelseren tilbake og kaster vekk mørkets makter, og binder Satan til evig tid (Gorski, 2019, s.22). Dette apokalyptiske verdensbildet er fremtidsbeskrivende, bokstavelig, «premilleniell» og hevngjerrig, og er en fortolkning av Johannes' åpenbaring. Denne måten å tolke og lese Åpenbaringen på står i dyp kontrast fra hvordan kirken tradisjonelt har tolket disse tekstene. Kirken har gjerne leste dem allegorisk heller enn fremtidsbeskrivende og predikativt, og har ikke tatt utgangspunkt i en slik

apokalyptisk fortolkningsmetode, men – som vi vil se i kapittel 5 – benyttes heller i spesifikke politiske kontekster.

De store kampene mellom det gode og det onde ble ofte lest som en fortelling om menneskehjertets kamper, og den *premillenielle* tolkningen om tusenårsriket fikk først grobunn på midten av 1900-tallet. Gorski hevder også at heller ikke hevnjerrigheten var et sentralt motiv i tidlig kristendom, men fikk grobunn på midten av 1900-tallet. De tidlige kristne hadde understreket frigjøring gjennom Skjærsild-doktrinen. Det apokalyptiske verdensbildet er ikke en integrert del av den tradisjonelle kristendommen, men heller en karakteristikk fra moderne amerikansk protestantisme, ifølge Gorski (Gorski, 2019, s.22).

Men hva er det som gjør et slikt verdensbilde så farlig? For det første kan det være med på å forføre lesere til å tro at de vet noe som intet menneske kan noen gang vite sikkert. For det andre kan det være med på å demonisere og redusere mennesker til kroppsliggjøringen av «ren ondskap». For det tredje kan det lede til fatalisme, hvor krig og forferdeligheter er utenfor menneskets kontroll. Til sist kan det være med på å skape et tankegods hvor den endelige løsningen på «problemet» er å utrydde fienden (Gorski, 2019, s.22-23). Slike forestillinger er i senere tid blitt benyttet av religiøse nasjonalister, og denne fortolkningsmetoden blir relevant da vi senere i oppgaven – i kapittel 5 – skal se hvordan George W. Bush jr. benyttet seg av slike manikeiske og dualistiske forestillinger.

Det apokalyptiske verdensbildet kan være besnærende, da det gir oss en følelse om at vi «vet hva som egentlig foregår». Alt er svart hvitt og at vi er sjakkbrikkene i det siste trekket. I amerikansk kultur, ble denne forestillingen om endetiden særlig kjent i forbindelse med *Left Behind*-bøkene til Tim LaHaye og Jerry B. Jenkins. Når slike forestillinger får fotfeste i politikk, kan det føre til virkelig skade.

3.4. Sivilreligion og narrativ

Stefanie Hammer argumenterer for at konstruksjonen og rekonstruksjonen av nye og gamle nasjonalstater avhengig av lojaliteten til dets innbyggere – en lojalitet som hovedsakelig må bygges, og opprettholdes, gjennom et narrativ. Hammer refererer til moderne akademikere som Benedict Anderson, Ernest Renan og Ernest Gellner, som beskriver nasjoner som *moderne konstruksjoner*. I boken *Imagined Communities* konkluderer Anderson med at nasjoner i moderne tid, må forstås som *forestilte samfunn*. Det Anderson mener er det vesentlige i

forståelsen av dagens nasjoner, er at en nasjon opprettholdes gjennom en enhetlig forståelse blant borgerne om at det eksisterer et «vi». Behovet av forestilte samfunn for opprettholdelse og dannelse av nasjoner, gjør hovedkravet til å *konstruere* en nasjon i den moderne tidsalder, å danne et 'narrativ'. Det er gjennom dette narrative medlemmene av et samfunn, som er for stort til at alle kjenner hverandre, ser på seg selv som en nasjon (Hammer, 2010, s.269).

Statsviteren Rogers M. Smith aktualiserer det politiske aspektet ved narrativ og nasjonsbygging i sin bok *Stories of Peoplehood*. Han forklarer at mennesker som er politisk engasjerte ikke «bare eksisterer» eller «oppstår naturlig». Derimot er de et produkt av gamle konfliktfylte historier, som må forstås som menneskelige og som skapt av deltakere i eksisterende «peoplehood» (Hammer, 2010, s.269-270). Politiske mennesker er produkter av konfliktfylte historier av det samfunnet som de selv tilhører. Dette samfunnet kan være basert på etnisitet, farge, religion eller nasjonalitet, og er ofte assosiert med implikasjoner til samfunnets status og rettigheter (Smith, 2003, s.32). Videre i boken sin forklarer Smith hvordan politiske ledere tar i bruk disse historiene, og tar i bruk en *fortellerrolle* for å skape et narrativ gjennom retorikk, argumenter, symboler eller historier. Politiske ledere, sammen med et mottagende publikum, blir med dette aktører i en prosess som Smith kaller «people-making», gjennom tre I'er – identitet, interesser og idealer (Smith, 2003, s.32-6). På denne måten får politiske ledere en sentral rolle som fortellere, i et spesifikt narrativ. Fortelleren i dette narrative må fremstille seg selv som den eneste kandidaten som kan ta vare på idealer, identitet og interesser. I USA kan vi se i presidentkampanjer hvordan forskjellige representanter kjemper om å vinne presidentkandidaturet. I de respektive partiene vil vi finne flere eksempler på forskjellige narrative representantene tar bruk av. Vinneren må klare å overbevise majoriteten av befolkningen at han eller hun er den eneste rette kandidaten som best kan representere narrative, og dermed nasjonen (Smith, 2003, s.56).

Narrativ er dermed sentralt i spørsmålet om hva som utgjør en nasjon og hvem som gis politisk makt. Den som gis politisk makt får her videre en definisjonsmakt i narrative utvikling gjennom sin fortellerrolle. Gjennom denne forståelsen av narrative, blir narrative avgjørende for politikere og ledere, for å kunne få en større og bredere oppslutning av (potensielle) velgere.

3.5. *Narrativ i Obamas diskurser før 2009.*

Som tidligere nevnt er narrativ og fortelling sentralt i spørsmålet om *hvem* en nasjon er. For å få et innblikk i Obamas fortellinger vil jeg kort gjøre rede for noen av hans diskurser før 2009. Dette er for å et bedre innblikk i spørsmålet om *hvordan* Obama endret sivilreligion i kontrast fra tidligere presidenter, og hvilke tradisjonelle forestillinger han var med å bygge videre på.

I Amerikansk politikk er det ikke uvanlig at politikere benytter seg av narrativ og forestillinger, enten de forteller oss hvem «folket» er eller hvem de *ikke* er. Obama, som mange andre amerikanske politikere, forteller en historie/narrativ om hvem «vi, amerikanerne» er eller skal være, som jeg vil senere i oppgaven begrunne tar utgangspunkt i den amerikanske sivilreligion. Samtidig som Obamas forestillinger er påvirket av hans egen tro, er han også et produkt av samfunnet. Borgerrettighetsbevegelsen har vært med på å prege det politiske språket hans, og jeg vil argumentere for at Obama brukte en retorikk preget av borgerrettighetsbevegelsen, for å beskrive et Amerika som en progressiv nasjon, og dens rasepolitiske fremskritt med et historisk narrativ – i lys av Bellahs sivilreligion. Dette kommer frem i *A More Perfect Union*-talen Obama holdt under hans presidentkampanje i 2008.

3.5.1. «A More Perfect Union», Wright-kontroversen og Obamas tilhørighet til svart frigjøringssteologi

USA har en historie med rasisme, slaveri og kolonisering. Selv nesten 200 år etter slaveriet formelt tok slutt, er landet preget av historiske strukturer fra fortiden, og utbredt rasisme – samtidig som nasjonen maler et bilde av seg selv som progressiv, multikulturell, «desegregert» og post-rasistisk. Selv den høyre-vridde fløyen av amerikanere tror selv på narrativet om at USA ikke lenger er en rasistisk nasjon (Rodríguez, 2011, s.21). Likevel forteller Obama om et annet narrativ i hans kjente tale «A More Perfect Union» fra 2008. I denne talen adresserte Obama rasisme som en kompleks, politisk og historisk relasjon til makt. Talen har blitt sett på som en politisk avvisning av forholdet mellom presidenten og pastor Jeremiah Wright, som av media og politiske motstandere ble anklaget for å være anti-patriotisk, partisk og demagogisk. Wright hadde en tradisjon med svart frigjøringssteologi, og ble anklaget for å bruke rase-iterasjoner i hans gudstjenester, og Obama tok avstand fra både Wright og Trinity U.C.C i etterkant.

I *A More Perfect Union* fortalte Obama et narrativ om slaveriets død gjennom fortellingen om en strevende og u-perfekt kristendom:

The document [the nation's founders] produces was eventually signed but ultimately unfinished. It was stained by this nation's original sin of slavery, a question that divided the colonies and brought the convention to a stalemate until the founders chose to allow the slave trade to continue for at least twenty more years, and to leave any final resolution to future generations (Obama, 2008)

Her forteller Obama hvordan slaveeierene – kollektivt – bærer arvesynden fra Adam, og beskrive hvordan denne byrden er viktig for ydmykheten overfor Gud. I denne talen forteller Obama et narrativ, på den ene siden, om arvesynden som de hvite, slaveeierne bærer, samtidig som han avviser konstitusjonen som «anti-svart» og «anti-minoritet»:

Of course, the answer to the slavery question was already embedded within our Constitution – a Constitution that had at its very core the ideal of equal citizenship under the law; a Constitution that promised its people liberty, and justice, and a union that could be and should be perfected over time (Obama, 2008).

På den ene siden kan vi se hvordan Obamas tale reduserer, og kanskje bagatelliserer, utfallet som slaveriet og den statlige rasismen hadde, i et forsøk på å rekonsilere konservative motstandere. På den annen side ser vi også hvordan Obamas narrativ forteller om nasjonens langvarige og vanskelige prosess med slaveriets avskaffelse, og hvordan dette er en universell amerikansk fortelling som bør fortelles som en ikke-rasistisk historie:

And yet words on a parchment would not be enough to deliver slaves from bondage or provide men and women of every color and creed their full rights and obligations as citizens of the United States. What would be needed were Americans in successive generations who were willing to do their part – through protests and struggle, on the streets and in the courts, through a civil war and civil disobedience and always at great risk – to narrow that gap between the promise of our ideals and the reality of their time (Obama, 2008).

På den måten forsvinner narrativet om slaveriets lange og kulturelle voldelighet, og forteller heller om et Amerika som en anti-rasistisk nasjon, som stadig prøver å perfeksjoneres mot noe bedre. I kapittel 4 og 5 vil jeg drøfte dette som et skifte i den politiske-religiøse retorikken fra

tidligere presidenter, og sammenligne utvalget av Obamas diskurser i kontrast fra George H. W. Bush, William J. Clinton og George W. Bush jr.

3.6. Forskjeller mellom sivil-republikanisme og klassisk liberalisme

Sivilreligiøse tradisjoner næres imidlertid ikke kun av bibelske motiver. Påvirkningen fra republikanisme og klassisk liberalisme er kanskje en av grunnene til at sivilreligion ikke benytter seg av apokalyptiske motiver. Vi skal nå se litt nærmere på disse tradisjonene.

Klassisk liberalisme er ikke det samme som moderne liberalisme. Klassisk liberalisme er hverken identisk med liberalisme forstått som progressivisme på den demokratiske venstresiden, eller som konservativ republikanisme på høyresiden, selv om den har påvirket begge fløyer av amerikansk politikk. Den grunnleggende verdien i klassiske klassisk liberalisme er tanken om individet og dets selvstendige verdi. John Locke (1632-1704) og Thomas Hobbes (1588-1679) var sentrale tenkere bak denne tradisjonen. Til tross for deres ulikheter, bare de begge enige at politikkens grunnleggende bestanddel, er individet (Thorsen, 2019, 29.01). Klassisk liberalisme tender mot å se på mennesket som iboende usosiale av natur, og at de kun kommer sammen for utvekslinger av økonomiske goder. Mennesket skaper et samfunn for å få gjensidige fordeler eller selvbeskyttelse. Når Gorski refererer til liberalistisk frihet beskriver han klassisk liberalistisk frihet som «(...) freedom means not being interfered with and, more precisely, not being subject to physical restrictions on one's movement» (Gorski, 2019, s.25). Frihet her er forstått som kun private og individuelle valg, både for individet, men også i markedsøkonomien (Gorski, 2019, s.25).

Republikanisme må ikke ses på som en radikal motsetning til liberalisme, og ofte finner man blandinger av liberalt og republikansk tankegods. Republikanisme går kort ut på tanken om at folket skal styre seg selv, som motpart til fyrstedømme og monarki. Machiavelli (1469-1527) blir ofte historisk sett assosiert med republikanisme, og hadde stor betydning for begrepets historiske opphav. For republikanere har mennesket en iboende sosial trang. Vi søker sosialt selskap og godkjennelse av andre, og ikke bare fordi det gir oss økonomiske gunstigheter. Videre er republikanere generelt enige om at mennesker i seg selv er politiske i den forstand at de har en tendens til å danne selvstyrende samfunn, og ser på det selvstyrende samfunn som et positivt gode fremfor et nødvendig onde (Gorski, 2019, s.24). Gorski hevder at republikansk frihet har tre forskjellige forklaringer. For det første betyr frihet for

republikanere å ikke være slave, hverken i en bokstavelig eller figurativ forstand. I et fritt samfunn er mennesket helt fritt. For det andre betyr republikansk frihet å ikke være en slave for sine «lidenskaper». Med dette mener han at vi mennesker ikke følger våre lidenskaper slavisk, men søker hva som er godt og rettferdig, og avviser det som er egoistisk og basisk. Og til sist betyr republikansk frihet å være en aktiv borger. I denne forstand er både frihet og regjering side om side, enn motsatt – så lenge regjeringen er en republikansk en (Gorski, 2019, s.25).

Både republikanere og liberalister har forskjellige syn på dyd. For republikanere kan dyder karakterisere etiske og praktiske ferdigheter, og kunnskap om hva som er verdt, og hvordan vi oppnår det. Sivilrepublikanere tror at frie institusjoner er svake av natur, og kan ikke holde ut lenge uten at det finnes dydige statsborgere til å opprettholde dem. Men dyder alene er ikke nok, mener Gorski. Det kreves i tillegg en balansert konstitusjon – *konstitusjonell balanse*. Med ordet *balansert* mener vi en balanse mellom de forskjellige gruppene innen et samfunn, så vel som mellom de forskjellige grenene i en regjering. Ideen bak dette er at lover og institusjoner er sjeldent nok til å forebygge maktmisbruk. En maktsøkende gruppe kan alltid finne en måte å vri og vende lover og regler på, til sin egen fordel. Derfor er en maktbalanse mellom forskjellige sosiale grupper et verktøy for å motstå maktmisbruk og i verste fall korrupsjon (Gorski, 2019, s.25-26).

For republikaneren er sivile dyder og konstitusjonell balanse to viktige komponenter ved motarbeiding av korrupsjon. For liberalisten er det institusjonelle designet – måten en institusjon/regjering er bygget opp på – alt, mens sivile dyder og sosiologisk balanse er mindre viktig (Gorski, 2019, s.26).

3.7. Amerikansk eksepsjonalisme

Begrepet «eksepsjonalisme» blir ofte brukt i sammenheng med amerikansk politisk teori. Begrepet har ifølge den amerikanske historikeren Eric Foner sitt opphav i 1920-30-årene, da det ble brukt av kommunister, som kritikk mot en voksende frykt over Amerikas posisjon i verden (Foner, 2013). Det var ikke før 50-tallet at eksepsjonalismen fikk et nytt ansikt. Foner beskriver hvordan amerikansk eksepsjonalisme (heretter: AE) ble brukt som et våpen under den kalde krigen, for å vitne om USAs posisjon som en «verdensledende nasjon». Ofte blir USAs president omtalt som «leder over den frie verden», og begrepet ble revitalisert etter terroristangrepet 11. september 2001, og identifisert med «krigen mot terror» (Foner, 2013).

Det ny-konservative partiet «Tea Party», som har sitt utspring fra den mer konservative fløyen av republikanerne, anklaget Obama-administrasjonen for å ikke tro på AE, og stemplet administrasjonen som upatriotiske, til tross for at det kan finnes et gjentakende spor av AE i de overnevnte talene til Obama. Begrepet kan, ifølge Foner, spores tilbake til Thomas Jefferson, hvor Jefferson beskriver den nye nasjonen som «an empire of liberty». Foner definerer AE som «a nation state with a special mission to bring freedom to all mankind» (Foner, 2013).

Imidlertid deler Gorski og McMillan opp AE inn i to hovedtyper: korsfarer-eksepsjonalisme (KE) og profetisk eksepsjonalisme (PE). Gorski & McMillan definerer KE som en eksepsjonalisme som «har som mål å eksportere demokratisk kapitalisme rundt om i verden» (Gorski & McMillan, 2016, s.41). Denne definisjonen har sterke likhetstrekk med Foners, hvor unntaket er «frihet» og «demokratisk kapitalisme». Likeså er budskapet det samme: USA har en unik rolle i å bringe noe videre til verden, enten det er fred eller demokratisk kapitalisme – eller begge deler. Gorski og McMillan kategoriserer mange av Obamas rivaler i det republikanske partiet innenfor denne rammen.

På den annen side er PE noe mildere i tonen, og definerer Amerika ut fra de grunnleggende idealene landet prøver å holde, men ofte ikke klarer å leve opp til (Gorski & McMillan, 2016, s.41). Mens den profetiske eksepsjonalismen har en mer empatisk og reflektert tone, og legger mer vekt på sosial likhet og sivil inkludering, fokuserer korsfarer-eksepsjonalismen mer på personlig frihet. Samtidig drar begge retningene på den jødisk-kristne tradisjonen, men på forskjellige måter. KE kan basere seg på apokalyptikk og premillennialisme, et par begreper jeg gjorde rede for i kapittel 3 (jf. Punkt 3.5.2), mens PE er mer profetisk og etisk (Gorski & McMillan, 2016, s.41).

3.8. *Sivilreligionens kjennetegn*

Hittil i oppgaven har vi blitt kjent med Bellah og Gorskis fortolkning av sivilreligion. Det teoretiske rammeverket som er lagt blir viktig i min analyse av Obamas taler, men for å konkretisere hva en skal se etter i analysen vil jeg benytte meg av Anthony Squiers kategorisering av den amerikanske sivilreligionens kjennetegn. Squiers har skrevet ned 14 punkter som han har identifisert i forskningen av amerikansk sivilreligion, hvorav det første punktet er forfatterens teoretiske bidrag (Squiers, 2018, s.57):

1. Filial piety
2. Reference to certain sacred texts and symbols
3. The sanctity of American institutions
4. The belief in a God or a deity
5. The idea that rights are divinely given
6. The notion that freedom comes from God through government
7. Governmental authority comes from God or a higher transcendent authority
8. The conviction that God can be known through the American experience
9. God is the supreme judge
10. God is sovereign
11. America's prosperity results from God's providence
12. America is a "city on a hill" or a beacon of hope and righteousness
13. The principle of sacrificial death and rebirth
14. America serves a higher purpose than self-interests

Grunnet oppgavens omfang har jeg valgt meg ut de punktene jeg anser som mest relevante for analysen min; (1) filial piety, (2) references to texts and symbols, (4) belief in God, (5) divine rights, (12) 'city on a hill' og (14) higher purpose. Disse seks punktene vil jeg argumentere er sentrale for analysen min og gjentakende tematiske punkter i Obamas sivilreligiøse retorikk.

«Filial piety» er et begrep som Squiers selv introduserer, men knyttes opp mot referanser til enten grunnleggerne «founding fathers» eller tidligere presidenter (Squiers, 2018, s.75-76). Squiers hevder at ingen andre forskere har trukket frem viktigheten av grunnleggerne som et eget tegn på sivilreligion, eller anerkjent hvorfor «filial piety» er et viktig tegn og kom selv frem til. I filial piety er det ikke utelukkende grunnlovsfedrene det refereres til, men begrepet

kan også utvides til å inkludere tidligere presidenter eller viktige amerikansk-politiske skikkelser (Squiers, 2018, s.60).

I den amerikanske sivilreligionen refereres det ofte til hellige tekster og symboler, som vi ser i punkt 2 (Bellah, 1967, 1992; Gorski, 2017; Squiers, 2018). Dette er tekster og symboler som har først og fremst en politisk verdi, men gis en religiøs dimensjon i sivilreligionen. Hellige tekster kan eksempelvis være grunnloven, uavhengighetserklæringen, mens symboler kan være det amerikanske flagget (Squiers, 2018, s.61). Troen på Gud eller en guddom er også et sentralt punkt i den amerikanske sivilreligionen, og tar ofte form i referanser som «God bless America», «in God we trust», men også i form av «bønner» (Squiers, 2018, s.60).

I AE refereres det til *hva* det er som gjør Amerika eksepsjonelt, og hvordan nasjonen skiller seg ut fra resten av verden. Forestillingen om en «city on a hill» (12) og ideen om at USA har en høyere mening enn dens egeninteresser (14), vil jeg argumentere bygger på det fenomenet Foner, Gorski og McMillan definerer som amerikansk eksepsjonalisme (Foner, 2013; Gorski & McMillan, 2016).

Årsaken bak mitt utvalg av punkter, som kjennetegner sivilreligion, er basert på følgende argumenter: (1) grunnet oppgavens omfang anser jeg det som enklest å basere meg på fem punkter i stedet for alle 14, samtidig som det fremstår ryddigere, og (2) dets relevans. Ved å snevre det inn til fem punkter fremstår det mer oversiktlig, og blir derfor lettere for en leser å forholde seg til, enn 14 punkter. Samtidig skiller disse punktene seg imidlertid ut ved å ofte bli referert til direkte og oftere, mens de resterende ni punktene ikke er blitt gitt særlig oppmerksomhet i religiøs-politiske diskurser blant amerikanske presidenter (Squiers, 2018, s.63). Ettersom disse punktene til stadighet går igjen hos både Bellah og Gorski, men også andre akademikere som har jobbet med sivilreligionsfenomenet, vil jeg bruke de i analysekapittelet mitt som et verktøy for å kjenne igjen sivilreligiøs retorikk i talene.

3.9. Kritisk refleksjon rundt sivilreligionsbegrepet.

Både Robert Bellah og Philip Gorski gir viktige bidrag til vår forståelse av forholdet mellom religion og politikk i det amerikanske samfunnet. Bellah forstod sivilreligion som et offentlig politisk-religiøst fenomen som balanserte mellom politiske verdier (sivil-republikanisme) og bibelsk tradisjon (religiøs nasjonalisme), og Gorski reaktualiserte dette fenomenet med fokus på mangfoldet i samtidens Amerika.

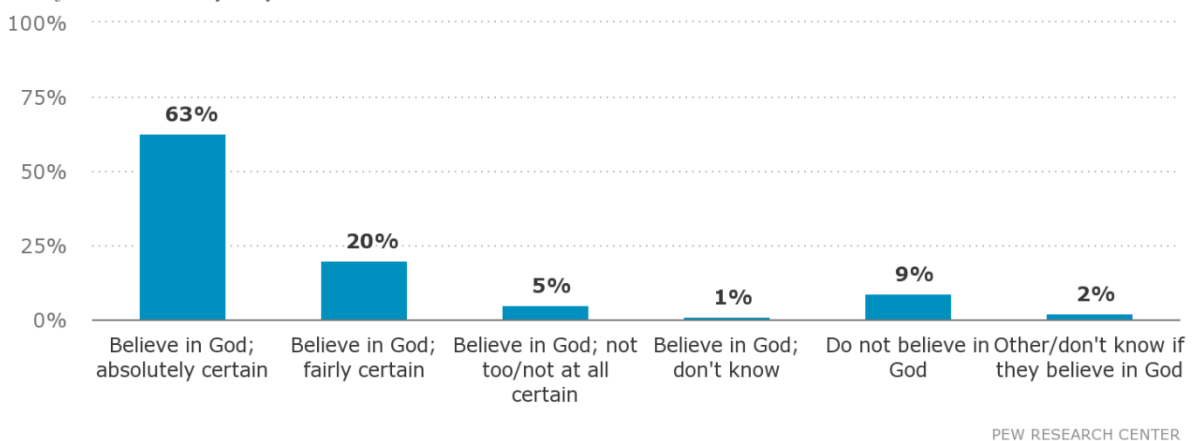
Gorskis reformulering av amerikansk sivilreligion gir en forståelse av amerikansk kultur, politikk og religion, som bygger på hans studier av mangfoldighet i det amerikanske samfunnet.

I dette kapittelet er sivilreligionsbegrepet redegjort for, samt kritikken som har medfulgt. Hovedsakelig har kritikken handlet om begrepets normative trekk. Etter noen år forlot Bellah begrepet «sivilreligion» til fordel for «legitimert myte», men også senere «offentlig filosofi». Sistnevnte begrep ble utviklet av Bellah, sammen med William L. Sullivan (Sullivan, 1982), og litt senere Michael Sandel (Sandel, 1996). Sivilreligion er ifølge Gorski både et historisk fenomen og et samtidfenomen – men er det korrekt terminologi? Videre blir også spørsmålet hva det er begrepet offentlig filosofi kan gi oss, som ikke sivilreligion kan? Er egentlig ordet religion i seg selv nyttig når vi skal beskrive sivilreligion? Hva er religiøst og hva er sivilt med sivilreligion?

En måte å tilnærme seg dette terminologiske spørsmålet på kan være å anerkjenne mangfoldet i det amerikanske samfunnet:

Belief in God

% of adults who say they...

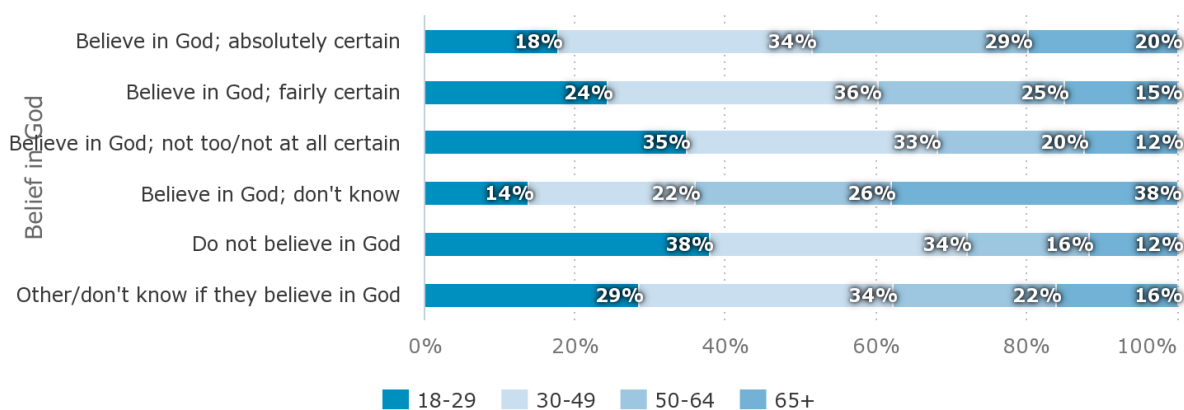

Figur 1.

Dette er to forskjellige figurer/grafar hentet fra den amerikanske forsknings-tenketanken Pew Research Center. I figur 1 kan vi se at i spørsmålet om troen på en Gud, svarte 63% av det amerikanske folket at de er helt sikre, 20% svarte at de er nokså sikre, mens 12% svarte at de enten ikke vet eller ikke tror på om det finnes en Gud eller en annen høyere form for eksistens ekvivalent med Gud (Pew, 2020). Figur 2 under viser aldersomfanget av figur 1. Her kan vi finne ut hvor mange prosent som bekjenner seg selv som troende og ikke-troende, i de forskjellige aldersgrupper som er gitt.

Age distribution by belief in God

% of adults who are ages...

PEW RESEARCH CENTER

Figur 2.

I en annen studie viser Pew at så mye som 70% av amerikanere sier at de tilhører en kristen konfesjon. Forskningen viser også at 5,9% går innenfor andre religiøse minoriteter, som jødedom, islam, buddhisme og andre religioner med gudsbiler, mens nærmere 23% bekjenner seg selv som «ikke-religiøse» –enten i form av ateisme, agnostisisme eller andre².

Hvis vi ser på figur 1 kan vi se at 17% er alt fra «ikke sikker» til «ikke troende» i spørsmålet om gudstro, mens på figur 2 er det særlig unge mellom 18-29 år som bekjenner seg selv som enten «ikke troende» eller «usikker». Likevel kan vi se at skepsisen også er jevnt fordelt på aldersgruppene. Spørsmålet som blir naturlig å stille da er; hvor passer ateister, agnostikere og ikke-troende inn i Gorskis matrise om sivilreligion? Det skal riktignok sies at Bellah ikke så på sivilreligion som en dogmatisk religion, men snarere en samfunnsreligion som balanserer

² <https://www.pewforum.org/religious-landscape-study/>

fint mellom republikanske prinsipper, historikk, symboler og bibelske tradisjoner. Samtidig er et av kjennetegnene i amerikansk sivilreligion troen på en Gud, og hvis vi ser på statistikken ført av Pew Research Center stiller majoriteten – 75,9% av amerikanere – seg bak troen på en Gud. Dersom kritikken mot den amerikanske sivilreligionen går ut på at sivilreligion er ekskluderende på bakgrunn av at den ikke tar stilling til ikke-troende, som er en marginal prosentandel med henhold til resten av befolkningen, vil jeg argumentere for at sivilreligion er et inkluderende fenomen. Sivilreligionen mislykkes i å inkludere alle, men jeg argumenterer for at dette ikke er nødvendig da den i stor grad samler majoriteten av den amerikanske befolkningen under troen på en Gud eller guddom.

I boken *Rethinking Obama*, forteller Andrew Murphy hvordan de forskjellige sivilreligionsbegrepene ikke nødvendigvis står i opposisjon til hverandre, men heller bør forstås som to forskjellige stadier i en historisk prosess (Murphy, 2011, s.228). Med andre ord mener Murphy at begrepet «sivilreligion» ikke nødvendigvis er motstridende med «legitimert myte», men at sistnevnte snarere er en fortsettelse av det teoretiske rammeverket Bellah la fram i 1967. Bellah lanserte først begrepet Hammond (Bellah & Hammond, 1980), og forklarte hvordan det fantes en amerikansk sivilreligion i USA, mens Gorski reaktualiserte begrepet og bygde videre på det.

Imidlertid kan vi stille oss følgende spørsmål; eksisterer det virkelig en sivilreligion, og hvis, hvordan kan vi identifisere, forstå og tolke den? Både Gorski og Bellah prøver å bevise hvordan en amerikansk sivilreligion eksisterer, og trekker frem diskurser fra eksempelvis presidenter – både gamle og nye. I punkt 3.1. så vi hvordan Bellah åpnet sitt essay *Civil Religion in America* (1967) med tidligere president John F. Kennedys innsettelsestale, og Gorski fokuserer på tidligere president Barack Obama i *Rethinking Obama* fra 2011. Begge forholder seg til politikere som henvendte seg til en nasjon i krise. Kennedys seier var i sin tid overraskende, ettersom Kennedy var den første katolske presidenten. Han adresserte et Amerika som var godt på vei inn i en kald krig, og potensielt en tredje verdenskrig. Disse offentlige figurene henvendte seg til brede kulturelle, politiske og religiøse forestillinger hos det amerikanske folket. Dette var et forsøk på å samle og motivere borgerne i en krisetid. Men er sivilreligion alltid samlende?

Flere presidenter i amerikansk historie har appellert til sivilreligion. Eksempelvis Abraham Lincoln, som i 1863 holdt den kjente *Gettysburg-talen*, under borgerkrigen i USA – kun 87 år etter Uavhengighetserklæringen. Lincoln hadde elementer av amerikansk sivilreligion i denne

talen – som frihet, samhold, demokrati og slavers rettigheter. Likevel vant ikke Lincoln en eneste stemme fra sørstatene i 1860, og ble sett på som en kontroversiell president i sin tid (Murphy, 2011, s.230). Ettersom Lincolns tale – som han holdt for «Unionistene» (Nordstatene) – inneholdt sivilreligion, hva med resten av de millionene som kjempet *mot* Lincolns sak? Er den amerikanske sivilreligionen varm nok til å inkludere forkjemperne for slaveriet og motstanderne?

Bellah og Gorski presenterer begge den amerikanske sivilreligionen som et bredt og samlende politisk-religiøst fenomen. For begge er det nettopp samfunnets mangfold som gjør det nødvendig med en sivilreligion. Paradoksalt nok er det kanskje mangfoldet som viser seg å være den største utfordringen for sivilreligionens mulighet til å samle folket. Når eksempelvis Obama uttaler at «We are a nation of Christian, Jews, Muslims, Hindus and non-believers» (Philips, 2009), hvor hører agnostikere eller «nothing in particular», fra statistikken fra Pew Research Center hjemme? Hva med kristne som mener at Amerika er i all hovedsak en kristen nasjon, eller konservative politikere som stiller seg skeptisk til bildet av USA som en nasjon av muslimer og ikke-troende? I tillegg forteller det første grunnlovstillegget at nasjonen *ikke* skal binde seg til en religiøs tradisjon eller trossamfunn, uavhengig av om det er majoritetsreligion eller minoritetsreligion. Som vi skal se, tegner Obama opp et fellesskap som passer godt overens med Bellah og Gorskis teorier sivilreligion – men en kan stille spørsmål ved hvorvidt det passer virkeligheten.

3.10. Oppsummering

I dette kapitlet har vi blitt kjent med sivilreligion som et begrep. Robert Bellah importerte Rousseaus begrep om sivilreligion og satte det inn i en amerikansk kontekst. Han definerte sivilreligion som et sett med ritualer, tro og symboler som eksisterer side om side med, og til forskjell fra, organisert religion (Bellah, 2005). I *The Broken Covenant* utvidet Bellah begrepet til å også omfatte ikke-troende. Ved å bruke ord som «religiøs dimensjon» og «transcendent virkelighet», som gir tydeligere sosiologiske og fenomenologiske linjer, åpner Bellah muligheten for en mer ikke-religiøs variant av sivilreligion. Slik sett blir Bellahs sivilreligion litt mer «rommelig» enn Rousseaus mer kristne variasjon, så lenge en tror på amerikansk eksepsjonalisme. Det kan virke som Bellahs teori imidlertid ikke klarte å imøtekomme virkeligheten av flere konkurrerende religiøse- og politiske tradisjoner, og han gikk bort ifra

«amerikansk sivilreligion» til å diskutere «legitimert myte» eller «offentlig filosofi» (R. M. Smith, 1997; Bellah, 1985; Bellah, 1986).

Philip Gorski reaktualiserte Bellahs sivilreligion og argumenterte for at amerikansk sivilreligion er vevd rundt to tradisjoner: bibelsk-profetisk teologi og sivil-republikanisme. I punkt 3.5 og 3.6. så vi hvordan Gorskis konsept av sivilreligion er på den ene siden basert på bibelske tradisjoner og profetisk teologi, mens den samtidig påvirkes av to andre konkurrerende tradisjoner – religiøs nasjonalisme og liberal sekularisme.

Gorski og Bellah trekker frem sivilreligion som et amerikansk konsept, og i den amerikanske sivilreligionen eksisterer det en underliggende forståelse av Amerika som et eksepsjonelt land. I punkt 3.7 forklarte jeg hvordan amerikansk eksepsjonalisme er nært forbundet med forståelsen om en amerikansk sivilreligion, og hvordan vi kan inndele eksepsjonalisme i to grener: profetisk eksepsjonalisme (PE) og korsfarer-eksepsjonalisme (KE) (Gorski & McMillan, 2016, s.41).

Noen akademikere ser på Barack Obama som en som revitaliserer sivilreligion. Gorski ser Obama som en representant for denne tradisjonen som Bellah introduserte – en universalistisk og profetisk-religiøs stemme, fundert på bibelske tradisjoner og sivil-republikanisme. Denne sivilreligionen balanserer mellom politikk og religion på en slik måte som er mer inkluderende enn religiøs nasjonalisme, men også mer solidarisk enn liberal sekularisme. Som vi har sett tidligere i dette kapitlet har begrepet blitt kritisert for å være normativt, og mislykkes i oppgaven om å inkludere alle. Ettersom dette i praksis er umulig, og sivilreligion kan inkludere majoriteten av Amerikas befolkning, trenger ikke sivilreligionen å inkludere alle. I neste kapittel skal vi se nærmere på spørsmålet i problemstillingen min: i hvilken grad kan man benytte teorier om sivilreligion for å forstå Obamas politiske-religiøse diskurser?

4 Sivilreligion under Obama – fremtredende eller ikke-eksisterende?

I forrige kapittel gjorde jeg rede for teorier om sivilreligion, særlig slik de har blitt utviklet av teoretikere som Bellah og Gorski. Begrepet sivilreligion kan forstås på forskjellige måter, det har sine svakheter og har blitt møtt med kritikk. Likevel mener jeg begrepet er relevant og nødvendig. Det er særlig nyttig for å forstå hvordan den amerikanske offentligheten påvirkes av den jødisk-kristne tradisjonen, og hvordan dette igjen setter rammer for og påvirker den amerikanske politiske diskursen. Nå som teoriene er gjort rede for, kan vi ta et skritt nærmere sivilreligion under Obamas presidentperiode. Som oppgavens problemstilling lyder, ønsker jeg å finne ut hvordan Obama benyttet seg av politisk-religiøse ressurser, og i hvilken grad dette kan forstås gjennom teorier om sivilreligion.

For å kunne besvare spørsmålet, skal jeg analysere et utvalg av Obamas taler ved hjelp av diskursanalyse i dette kapittelet. Formålet med disse analysene er å drøfte hvorvidt man kan benytte Bellah og Gorskis teori om sivilreligion for å forstå Obamas retorikk. Temaene og de ulike forestillingene Obama benytter seg av vil bli sentralt når jeg i neste kapittel vil sammenligne Obamas taler med tidligere presidenter. For å besvare problemstillingen min vil jeg derfor se etter hvilke temaer og forestillinger som går igjen, for å senere kunne drøfte eventuelle endringer.

4.1 Utvalg av taler

Barack Obamas presidentperiode varte i åtte sammenhengende år, fra 2008 til 2016. Gjennom hans presidentskap holdt han svært mange taler ved forskjellige anledninger. Grunnet oppgavens omfang har jeg valgt å avgrense utvalget til fire taler som Obama holdt gjennom sin presidentperiode: innsettelsestalene hans etter han ble innsatt som president i 2009 og 2013, kalt «Obamas Inaugural Address», samt to av de årlige bønnetalene som holdes første torsdagen i februar, kalt «National Prayer Breakfast», her talene han holdt i 2015 og 2016.

Utvalget av disse talene er i all hovedsak grunnet i talenes respektive kontekst: to politiske taler og to religiøse. Innsettelsestalene og talene fra National Prayer Breakfast skiller seg hovedsakelig ut i henhold til setting. De to innsettelsestalene hans setter, som tidligere nevnt, tonen for presidentskapet, og har dermed et mer politisk preg over seg. Talene fra National Prayer Breakfast er imidlertid satt i en eksplisitt religiøs kontekst og har derfor en dypere

religiøs tone ved seg. Talene har gått igjen i tidligere forskningsartikler og blir ofte trukket frem som relevante eksempler på Obamas politiske-religiøse diskurs. Rammene til «National Prayer Breakfast» tilsier at talen skal inneholde en religiøs diskurs, som er et nyttig verktøy for å se hvordan Obama tilnærmer seg USAs sivilreligion. «Obama's Inaugural Address» omhandler derimot heller Obamas egen rolle i/for USA, som i utgangspunktet ikke behøver ha et religiøst innhold, mens som tradisjonelt ofte har hatt religiøse dimensjoner. Utvalget av talene er også gjort i med tanke på oppgavens formål om å besvare *endringen* i sivilreligion, da disse talene har blitt holdt av presidenter siden 1950-tallet og er dermed et godt utvalg for sammenligning (Winston, 2017). I tillegg er talene spredt gjennom en periode på åtte år, og dekker – til en viss grad – Obamas presidentperiode.

4.2 Obamas religiøse retorikk

Under «National Prayer Breakfast» i 2011 understreket Obama at det var den religiøse karakteren i borgerrettighetsbevegelsen som inspirerte ham til å stille som president og vie resten av livet sitt til offentlig politikk. Han har ved flere anledninger ganger fortalt om sin religiøse tro, han er komfortabel med å trekke inn Bibelen i sine uttalelser, og har blitt beskrevet som «den mest teologiske og seriøse politikerens i moderne amerikansk politisk historie» (Areshidze, 2016, s.23).

Under sin første innsettelse som USA's president uttrykker Obama et ønske om å «renew the promise of the noble idea that has been passed on from generation to generation: the God-given promise that all are equal, all are free, and all deserve a chance to pursue their full measure of happiness» (Areshidze, 2016, s.24). Under hans andre innsettelse refererer han til de «selvinnlysende og uforanderlige rettighetene» i grunnloven, som er en «gave fra Gud», en gave som må beskyttes av Guds folk.

Man kan finne eksempler på Obamas forsøk på å samle folket helt tilbake til hans tale under Demokratenes nasjonale konferanse i 2004. Her uttrykker han at «there's not a liberal America and a conservative America – there's the United States of America (...) We worship an awesome God in the Blue States, and we don't like federal agents poking around our libraries in the Red States» (Areshidze, 2016, s.24).

For liberale Obama var den største politiske utfordringen i samtiden å skape samhold i et stadig mer pluralistisk samfunn. Den liberale filosofen John Rawls hevdet at det fremfor alt er

pluralismen, mangfoldet av religiøse overbevisninger og livssyn, som karakteriserer moderne samfunn. Dette mangfoldet er også den moderne politikken grunnleggende utfordring, da dette mangfoldet kan gjøre det vanskelig å forene mennesker om de felles institusjonene og verdiene man behøver for å skape et godt samfunn. Obama mente av liknende grunner at det var nødvendig å harmonisere det moderne demokratiet med samfunnets religiøse strømninger, og at en slik manglende harmoni var en kilde til USAs dype politiske polarisering. I kontrast til Rawls, mente Obama at det var nødvendig å benytte seg av offentlige og allmenne sivilreligiøse ressurser for å skape mangfold. Likevel måtte Obama å «oppdatere» og «redesigne» de religiøse og moralske verdiene som amerikanere har til felles, ikke bare for å speile et kristent mangfold, men også et livssynsmangfold som strekker seg langt utenfor kristne tradisjoner: «Hva enn vi var før, er vi ikke lenger bare en kristen nasjon» (Areshidze, 2016, s.25). Derfor var Obama i likhet med Rawls på utkikk etter å sikre en konsensus hos folket, men benyttet seg av religiøse ressurser til dette formålet. Det primære målet var ikke å mobilisere religiøse overbevisninger for å skape tilslutning, men tvert imot for å dempe religiøs og politisk polarisering ved å skape aksept for kompromiss og konsensus-bygging. Dette vil vi se eksempler på i de kommende analyser av Obamas taler.

4.3. Obamas innsettelsestale 2009³.

4.3.1. Bakgrunn og kontekst

20. januar 2009 var en ekstraordinær dag, ikke bare for Amerika, men også for resten av verden. En 48-årig senator fra delstaten Illinois med afro-amerikansk bakgrunn vant presidentkappløpet mot den republikanske krigsveteranen og senatoren John McCain i et valgskred. Obama tok seieren med 365 delegater kontra McCains 173, og ble dermed den første presidenten i USAs historie med minoritets- og afroamerikansk bakgrunn. Over 1.5 millioner mennesker dro inn til hovedstaden Washington D.C og var tilstede under innsettelsestalene hans.

Da Obama vant valget i 2008 markerte det et skifte i veivalget i den amerikanske politikken. Etter åtte år med Bush jr. vendte amerikanere seg mot noe nytt. Året 2008 kan ses på som et «annus horribilis», da den amerikanske økonomien plutselig falt drastisk på grunn av finanskrisen. Arbeidsledigheten gikk opp, og en kollaps i markedet resulterte i at økonomien gikk ned, og det er ofte i økonomiske nedganger at mennesker har en tendens til å rette pekefingeren mot hvem enn som sitter ved makten (Shmoop, 2020). Obama presenterte seg selv som en kandidat som kunne dra Amerika i en ny retning, og talen hans inneholder sterke elementer av samhold i stil med hans slagord: «Yes, We Can». I neste punkt vil jeg vise hvorfor denne talen er sentral i spørsmålet om Obama hvorvidt appellerte til politisk-religiøse motiver som kan forstås som en del av en amerikansk sivilreligion.

Hovedtemaet for analysen av denne talen ligger i en kritikk av sivilreligion, hvor sivilreligion på den ene siden skal være normativt og betegne en større gruppe mennesker, mens begrepet kan, på den annen side, virke ekskluderende. Som tidligere nevnt tolkes sivilreligionen ofte som en samlende kraft. Samtidig vil en sivilreligion være meningsløs uten spesifikke motiver, verdier og forestillinger som ekskluderer andre, konkurrerende forestillinger. Forklarer presidenter hva Amerika er forklarer de også hva Amerika *ikke* er. Sier presidenter noe om hvem Gud er, sier de også noe om hvem Gud ikke er. Forteller de *hvem* amerikanere er, forteller de derfor også hvem amerikanere *ikke* er. Dette paradokset betyr at, i den grad

³ Phillips, M. (2009). Obama White House Archives: *President Obama's Inaugural Address*. Hentet fra: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address>

politisk-religiøse ressurser kan benyttes for å samle et mangfoldig samfunn, risikerer de også å ekskludere deler av dette mangfoldet.

Som vi skal se, viser Obamas taler at han appellerer til det som best kan beskrives som en sivilreligion – en felles politisk-religiøs referanse samme som skal ha en samlende funksjon. Samtidig kjennetegnes hans appell til en slik ramme av at han i større grad forsøker å utvide de religiøse referansene for å gjøre de mer inkluderende.

4.3.2. Innsettelsestalen

Da Obama tok over presidentembetet etter George W. Bush, var det mange som håpte at Obama skulle skape om en bedre framtid for dem. President Bush hadde ledet nasjonen gjennom det største terrorangrepet på amerikansk jord, startet krigene i Afghanistan og Irak, og endt sin periode med finanskrisen. Arven etter Bush bød på utfordringer for den nye og mer liberale demokraten. Under Bush hadde USA gått gjennom økonomiske reformer i form av skattelette, innstramming av abortlover, sikkerhetsinnstramminger, atom-reguleringsavtaler med Putin samt militære intervensjoner i Irak, for å nevne noen. Da Obama tok over hadde USA en massiv økonomisk gjeld, og økonomien var i fritt fall. Ville et friskt, demokratisk pust bli redningen USA trengte? (Pew Research Center, 2017; Wolf, 2019, 10.01). Mange blikk av håp, lettelse og spenning var nok rettet mot Obama i det han startet sin første innsettelsestale:

Forty-four Americans have now taken the presidential oath. The words have been spoken during rising tides of prosperity and the still waters of peace. Yet, every so often, the oath is taken amidst gathering clouds and raging storms. At these moments, America has carried on not simply because of the skill or vision of those in high office, but because we, the people, have remained faithful to the ideals of our forbearers and true to our founding documents.

I innsettelsestalen starter Obama med å fortelle hvordan innsettelseseden har funnet sted i urolige tider og fredstider, og forsikrer publikum at selv om embetet har blitt beskyttet av kloke ledere, så er det «vi» – folket – som har fått Amerika til å gå rundt, hvorpå han refererer til troen på idealene i grunnloven. I *The Broken Covenant* gjenforteller Bellah en historie om et Amerika som i mange år har blitt testet gjennom prøvelser, og aldri helt har klart å leve opp til de idealene nasjonen selv skulle forestille (Bellah, 1992). Samtidig som Obama referer til «urolige tider», er det også nevneverdig å påpeke referansen til både «forbearers» og «founding documents». Som vi tidligere har sett i kapittel 3 under punkt 5 hvordan sivilreligion kan kategoriseres gjennom 14 punkter og kjennetegn, og det er ikke utypisk at nasjonens idealer og

nasjonalromantikkens helter blir dratt frem i en slik sivilreligiøs retorikk. Anthony Squiers har studert sivilreligiøs-retorikk i amerikanske taler, og har kommet frem til at «filial piety» ofte går igjen. Som tidligere nevnt henviser «filial piety» til republikkens grunnleggere, men også tidligere presidenter (Squiers, 2018, s.60, 75-76).

Videre siterer Obama Bibelen, og lover velgere en ny tid uten falske løfter, bebreidelser og gammeldagse dogmer, mens han foreller at tiden er inne for å bli kvitt slike «barnslige ting». Et gjennomgående tema i Obamas taler er at han fokuserer på gode idealer som fremskritt, ydmykhet og gjensidig respekt. Samtidig er han kjent for sitt oppgjør med Amerikas fortid med slavearbeid, kvinnediskriminering, antisemittisme, islamofobi, og rasisme. Liknende tendenser finner man også i innsettelsestalen:

On this day, we gather because we have chosen hope over fear, unity of purpose over conflict and discord. On this day, we come to proclaim an end to the petty grievances and false promises, the recriminations and worn-out dogmas that for far too long have strangled our politics. We remain a young nation. But in the words of Scripture, the time has come to set aside childish things.

Presidenten forteller hvordan folket har valgt håp over frykt, og samhold over konflikt. Obama er veldig forsiktig med måten han uttaler seg, noe som merkes godt i første setning. Her kan ordene hans tolkes litt forskjellig: Mener Obama at han selv er representant for håp og samhold, mens McCain, som var hans republikanske motstander i 2008-2009, var representant for frykt og konflikt? Er det et direkte stikk mot den tidligere Bush-administrasjonen? Hva mener Obama når han sier: «(...) we come to proclaim and end to the petty grievances and false promises, (...) recriminations and worn-out dogmas that have strangled our politics»?

Uavhengig av om Obama indirekte kritiserer sine forgjengere og motstandere er det klart at han appellerer til et av punktene i Squiers kategorisering; (2) referanser til visse hellige tekster og symboler innenfor amerikansk sivilreligion (Squiers, 2018, s.57-58). Han gjengir et velkjent narrativ om et utvalgt folk i motgang, hvor USA – en forholdsvis ung nasjon – har kjempet gjennom nedturer, frykt og konflikter. Nå står de ved slutten av motgangen, og som et utvalgt folk påligger det dem et ansvar om å «set aside childish things». Ved å avslutte avsnittet med en bibelsk referanse får talen en religiøs og profetisk tone.

Det virker tydelig at Obama forsøker å tale til hvert enkelt individ – både de tilstede og ikke tilstede, ved å (blant annet) appellere til det som er tilhørernes felles og grunnleggende verdier:

frihet, likhet, troen på Gud og demokrati. Samtidig, skiller han ut alle som ikke passer inn i denne fortellingen ved å forklare hvordan han og hans administrasjon symboliserer håp og samhold. Hvorvidt dette er bevisst eller ikke er usikkert, og disse avgrensningene er ikke nødvendigvis tydelige. I neste avsnitt blir det lettere å se en forbindelse til sivilreligion:

The time has come to reaffirm our enduring spirit; to choose our better history; to carry forward that precious gift, that noble idea passed on from generation to generation: the God-given promise that all are equal, all are free, and all deserve a chance to pursue their full measure of happiness.

Her taler Obama direkte til folket, hvor målet er å treffe *alle*. Sivilreligionen skal være en samlende kraft, og Obama siterer både Bibelen og grunnloven når han uttrykker at «tiden er kommet (...) for å bære den dyrebare gaven passert fra generasjon til generasjon». Dette er Guds løfte om at alle mennesker er verdt like mye, like fri og fortjener lykke. I dette avsnittet kan vi finne flere punkter som knyttes opp mot sivilreligion; (4) troen på en Gud, (5), ideen om at rettigheter er gitt fra høyere makter, (12) at America er et lys/håp for verden og (14) at America tjener en høyere mening enn egeninteresser (Squiers, 2018, s.57-58). Her gjenforteller Obama en historie om *The Broken Covenant*, altså fortellingen om et Amerika som må finne tilbake til sine idealer og være et forbilde for resten av verden – forestillinger som blir gjenfortalt gjennom den amerikanske eksepsjonalismen.

Videre kan vi se at Obama takker for tilliten til Amerikas høyeste og mest ærefulle ed, men poengterer samtidig at dette ikke hadde vært selvsagt for noen tiår tilbake, og legger vekt på sin bakgrunn. Her henviser Obama seg indirekte til sine kritikere:

Now, there are some who question the scale of our ambitions, who suggest that our system cannot tolerate too many big plans. Their memories are short, for they have forgotten what this country has already done, what free men and women can achieve when imagination is joined to common purpose, and necessity to courage. What the cynics fail to understand is that the ground has shifted beneath them, that the stale political arguments that have consumed us for so long no longer apply.

Noen sammenligner begynnelsen på Obamas presidentembete med erfaringen til Teddy Roosevelt. I likhet med Roosevelt, sto Obama overfor utfordringer som høy arbeidsledighet og skyhøy gjeld. I tillegg måtte Obama håndtere en splittet Kongress og arven fra Irak-krigen, som hadde kostet et sted rundt 400 000 liv i Midtøsten (Bump, 2018, 20.03). Til tross for utfordringene, forespeiler han økonomisk vekst, samhold, fred og «nye tider». Her adresserer han til kritikerne som hevder planene virker for naive. Til kritikken viser Obama til hva

nasjonen har klart opp igjennom årene, og hvordan menn og kvinner kan utgjøre store ting når sammen. Igjen trekker han folk nærmere sammen ved å legge vekt på hva som samler nasjonen, og bruker patriotisme i retorikken:

We are a nation of Christians and Muslims, Jews and Hindus, and non-believers. We are shaped by every language and culture, drawn from every end of this Earth; and because we have tasted the bitter swill of civil war and segregation, and emerged from that dark chapter stronger and more united, we cannot help but believe that the old hatreds shall someday pass; that the lines of tribe shall soon dissolve; that as the world grows smaller, our common humanity shall reveal itself; and that America must play its role in ushering in a new era of peace.

Her forteller Obama hvem Amerika er, ved å bruke religiøst mangfold som et eksempel. At disse ordene blir uttalt av en amerikansk president er likevel ikke selvfølgelig. Bare åtte år tidligere ble Amerika offer for det største terrorangrepet på nasjonens jord i historien – 9/11. I kjølvannet av angrepet opplevde mange muslimer trakassering og trusler (Khan, 2018, 11.09). Derfor kan det ses på som spesielt viktig både for muslimer og medlemmer av alle religioner at den amerikanske presidenten kan forsikre om at USA er en nasjon bestående av individer fra ulike religioner og tradisjoner. Dette betyr likevel ikke at den nasjonale enheten dermed fremstår som rent «sekulær» eller «nøytral». Ideen om en sivilreligion kommer frem når Obama beskriver hvordan mennesker er formet av språk og kultur fra jordens ende til en annen, og at folket so mer forent enn før selv om nasjonen har måtte gjennomgå borgerkrig og segregering. Avslutningsvis appellerer Obama til amerikansk eksepsjonalisme: «(...) America must play its role in ushering in a new era of peace». Her legger presidenten opp til at USA har en helt spesiell plass i verdenshistorien, og derfor har et stort ansvar om å bringe fred i verden.

Mange eksepsjonalister kan nok tolke dette i en retning som legitimerer krigføring, innblanding i utenriks-affærer, påvirkning av valg eller «demokrati-bygging» i u-land. Imidlertid er det ikke vanskelig å se symbolikken i dette avsnittet. Her blir sivilreligionen særlig synliggjort gjennom punkt 12: «America must play its role in ushering in a new era of peace» (Squiers, 2018, s.58). Obama gjenforteller overbevisningen om USA som et lys for resten av verden og «city on a hill».

4.3.3. Oppsummering av innsettelsestalen 2009

Mens han takket farvel til en tid preget av store utfordringer, ønsket Obama altså en ny tid velkommen, og siterte Korinterne med «(...) the time has come to set aside childish things». Under hans 19 minutter lange innsettelsestale, adresserte Obama utfordringene den amerikanske nasjonen stod overfor:

We are in the midst of crisis... Our nations is at war... Our economy is badly weakened... Our health care is too costly... Our schools fail too many... The way we use energy strengthen our adversaries and threaten our planet.

Disse utfordringene, og hvordan hans administrasjon ville møte de, var et av høydepunktene for innsettelsestalen. Til de utenfor nasjonens grenser ga Obama følgende løfte:

From the grandest capitals to the small village where my father was born, know that America is a friend of each nation and every man, woman and child who seeks a future of peace and dignity, and that we are ready to lead once more.

Som vi så i tidligere avsnitt har Obama benyttet seg av sivilreligiøs retorikk i innsettelsestalen hans. Obama forteller nok en gang – og denne gangen kanskje enda sterkere – hvilket ansvar som er lagt på Amerika, og hvilken rolle som må inntas i fremmarsjen av fred.

Tematikken for talen bærer uten tvil preg av bakgrunnen og konteksten for selve presidentvalget. Etter åtte år med republikansk politikk, økonomisk nedgang, en splittet kongress og et stadig mer segregert USA, prøver Obama å holde fast de bitene som tilsynelatende faller fra hverandre. Han frir til opposisjonen, prøver å gjøre seg folkelig og jordnær, og er opptatt av å samle Amerika, og prøver å sette skille på hvem «vi» er og hvem «vi» bør være. En kan naturligvis stille spørsmål ved hvorvidt denne strategien fungerer i praksis. Er det slik at sivilreligion har plass til et mangfoldig samfunn? Gorski argumenterer for dette i *Rethinking Obama*, og at hevder for at Obama er kandidaten som prøver å virkeliggjøre dette (Gorski, 2011, s.204). I innsettelsestalen kan vi se elementer av det Gorski og McMillan karakteriserte for profetisk eksepsjonalisme (Gorski & McMillan, 2016, s.40-41). Dette kommer frem flere ganger er tydelige eksempler på sivilreligiøse motiver. Ved bruk av profetisk eksepsjonalisme fremmer Obama en fortelling hvor Amerika må «ta sin plass i historien, og lede verden mot en ny æra av fred». På den måten kan vi se paralleller mellom Obamas retorikk og Bellahs «transcenderte virkelighet» (Bellah, 1986).

Samtidig som Obama forsøker å utvide den amerikanske enheten for slik å inkludere ikke-kristne religioner, er det likevel kristne forestillinger og referanser som dominerer. Men det sentrale er *valget* av kristne referanser. Denne talen understreker at Obama velger pluralistiske, liberale, republikanske og universalistiske referanser som skal fremme samhold på tvers av forskjellighet.

Obamas innsettelsestale fremmer en jødisk-kristen profetisk teologi som formaner, og som appellerer til og forsøker å definere en samlende sivilreligion. Obama inntar en profetisk rolle som forteller, og beskriver et Amerika under stadige prøvelser, samtidig som han forkynner håp til folket. Han unngår å favorisere religioner, men er tydelig i det religiøse språket, samtidig som han trekker frem de universelle, sivil-republikanske dydene i det amerikanske folket, for å appellere til folket. I denne innsettelsestalen vil jeg argumentere for at Obama benytter seg av sivilreligiøs retorikk, og *utvider* begrepet til å gjelde andre enn kristne: «We are a nation of Christian and Muslims, Jews and Hindus, and non-believers».

4.4 Obamas innsettelsestale 2013⁴

Den neste talen jeg skal analysere er Obamas andre innsettelsestale. Her vil jeg se etter lignende retoriske eksempler på sivilreligion, samt trekke frem tematikken som presenteres. I likhet med Obamas første innsettelsestale setter han igjen tonen for sine fire nye år som president. Sammenlignet med forrige analyse er denne talen her satt i en bestemt politisk kontekst og politisk fremtoning, men skiller seg imidlertid ut fra hans første innsettelsestale ved at den har eksepsjonalistiske trekk ved seg. Her vil jeg se hvordan Obama appellerer til de patriotiske sidene ved sivilreligion ved å benytte seg av amerikansk eksepsjonalistiske forestillinger.

Da Obama vant sin andre valgseier i 2012, tok han 20. Januar 2013 eden på nytt. Denne gangen sverget han ed på to forskjellige bibler, tidligere eid av to forskjellige historiske skikkelser som blir senere referert til i talen – Abraham Lincoln og Martin Luther King. Innsettelsestaler har blitt holdt av presidenter i tider med fred, krig, uro og konflikter, men likevel bærer de alle samme oppbygging. Ifølge Mary Stuckey er de «konstituerende» - de gjenoppbygger nasjonalt samhold i tolkninger som er spesifikke for, og valgt av, den nye presidenten (Stuckey, 2010, s. 261).

Ved hjelp av retorikk blir innsettelsestalene et forsøk på å forsone det nasjonale samholdet, gjennom delte idealer, verdier og politiske prinsipper. Stuckey argumenterer også for at innsettelsestaler bringer politiske prinsipper på banen, som vil guide den nye administrasjonen, adressere en universell politisk filosofi og kaller på tanke fremfor handling (Stuckey, 2010, s.261). Mine argumenter er at i denne innsettelsestalen fremmer Obama en profetiske eksepsjonalisme for å skape en følelse av samhold og tilhørighet.

⁴ Compton, M. (2013). The Second Inauguration by Barack Obama.

<https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2013/01/21/second-inauguration-barack-obama>

4.4.1. Innsettelsestalen fra 2013

Da Obama først ble valgt inn som den 44. presidenten i amerikansk historie var det sterke paralleller og referanser til amerikansk eksepsjonalisme. Et viktig element i hans tidligere taler har vært «togetherness», ideen om et samlet USA. Der hvor eksepsjonalismen tok form i 2009, blir dette reaktualisert og forsterket i 2013:

What makes us exceptional -- what makes us American -- is our allegiance to an idea articulated in a declaration made more than two centuries ago

Allerede i hans første minutter av talen går Obama direkte ut og forteller hva som gjør amerikanere «eksepsjonelle», og refererer til uavhengighetserklæringen som fant sted over 200 år tilbake i tid. I forrige kapittel gjorde jeg rede for begrepet amerikansk eksepsjonalisme, og tok utgangspunkt i Foner, Gorski og McMillans definisjon. Gorski og McMillan delte begrepet inn i to grener: profetisk eksepsjonalisme (PE) og korsfarer-eksepsjonalisme (KE). Der hvor KE har en mer offensiv og imperialistisk tone, er PE mildere, mer empatisk og reflektert. Her vil jeg argumentere at Obamas retorikk har tydelige trekk fra PE tradisjonen (Gorski & McMillan, 2016, s.41).

Når han forteller hva det er som gjør amerikanere eksepsjonelle tar han i bruk en mer profetisk rolle, og refererer tilbake til Uavhengighetserklæringen fra 1776. I denne erklæringen minner Obama oss på hvilke rettigheter vi har, og hvem som har ansvaret for dem:

We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal; that they are endowed by their Creator with certain unalienable rights; that among these are life, liberty, and the pursuit of happiness.

Med både Bellah, Gorski og Squiers som teoretisk utgangspunkt for analysen, vil jeg argumentere for at det er flere sterke sammenligninger vi kan finne i de overnevnte avsnittene. I sivilreligion er «troen på en Gud eller guddom» et sentralt element, og går innunder Squiers' 4. punkt. I de overnevnte avsnittene henvender Obama seg ikke til en spesifikk Gud. Han nevner ikke «Allah», «Yahweh», «Jesus», «Vishnu», «Moder Jord» eller andre guder eller guddommer, men benytter seg av grunnlovens forestilling om en «Creator» eller «Skaper». Som i andre taler, benytter Obama seg av generelle guds forestillinger i denne talen— forestillinger som i ulike grad kan finnes i andre religiøse tradisjoner enn de jødisk-kristne.

En annen ting å legge merke til er når Obama taler om de «uforanderlige rettigheter» vi mennesker er gitt, og *hvem* vi er gitt dem av. Her trekker han frem «liv», «frihet» og «jakten på

lykke», som spiller på liberalisme og amerikansk individualisme. I kapittel 3 så vi hvordan Squiers argumenterer for at troen på Gud eller guddom, at Amerika er et fyr av håp for verden og ideen om at rettigheter er guddommelig gitt er typiske trekk ved amerikansk sivilreligion, mens her kan vi se at slike forestillinger tydelig preger amerikanske presidenter (Squiers, 2018, s.58). Obama tar på seg en profetisk rolle som taler, benytter seg av andre sivilreligiøse motiver. Ikke bare refererer han til hellige tekster, som uavhengighetserklæringen, når han sier at «alle mennesker er skapt like» og at de er «blitt gitt dem av deres Skaper» med «uforanderlige rettigheter», som livet, frihet og jakten etter lykke, men også troen på en Gud – to sentrale punkter i den amerikanske sivilreligion.

Til nå har vi hovedsakelig sett hvordan Obama har brukt referanser som kan knyttes opp til sivilreligionspunktene; (2) referanser til hellige tekster og symboler, (4) troen på en Gud eller guddom, (5) ideen om at rettigheter er gitt fra høyere makter og (12) «city on a hill», samt (14) en høyere mening (pursuit of happiness) (Squiers, 2018, s.57-58). Flere av disse punktene glir inn i PE, og Obamas sivilreligiøse retorikk får dermed en mer profetisk form og toneart (Gorski & McMillan, 2016, s.41). Videre skal vi se hvordan denne «profetiske» retorikken utvikler seg:

A decade of war is now ending. An economic recovery has begun. America's possibilities are limitless, for we possess all the qualities that this world without boundaries demands: youth and drive; diversity and openness; an endless capacity for risk and a gift for reinvention.

Hvis vi tolker dette med et eksepsjonalistisk utgangspunkt, kan det virke som om Obama bygger opp om en idé at amerikanere er Guds «utvalgte folk», og er gitt et ansvar å spre frihet til verdens hjørner. Denne forestillingen kommer sterkere til lys i avsnittet under:

Today we continue a never-ending journey to bridge the meaning of those words [life, liberty and pursuit of happiness] with the realities of our time. For history tells us that while these truths may be self-evident, they've never been self-executing; that while freedom is a gift from God, it must be secured by His people here on Earth.

Med Obamas egne religiøsitet, forankret i kristendommen hans, kan det virke som om han taler med sitt personlige standpunkt som utgangspunkt, men appellerer til flere velgere ved å ikke favorisere en bestemt religion. Dette kan tolkes som en sivilreligiøs fremtoning, hvor målet for taleren er å samle et bredt spekter av befolkningen. At Obama er preget av sin kristne bakgrunn kan vi også legge merke til, men han taler samtidig på en måte som åpner opp for å utvide sivilreligionsbegrepet. Dette gjorde han også i sin første innsettelsestale ved utsagnet «We are

a nation of Christians, Muslims, Jews and Hindus and non-believers», og forsøker å fremstå som mer samlende enn splittende ved å appellere til de dype patriotiske idealene hos amerikanere.

I det første av de overnevnte sitatene forteller Obama om hvilke kvaliteter og egenskaper som definerer Amerika og amerikanere som sådan, og hvordan Amerika innehar alle kvaliteter og egenskaper som verden trenger. Disse forestillingene vil jeg argumentere for eksisterer i Squiers punkt (12): Amerika er en «city on a hill» eller et lys for verdens håp og rettferdighet (Squiers, 2016, s.57). Dette er en forestilling Bellah også deler (Bellah, 1967, 1978). Videre refererer han til de dydene som nasjonen er grunnlagt på, påpeker hvilken oppgave Amerika har til å sikre Guds frihet for *hele* folket og gir seg selv rollen som fredsbringer.

I likhet med hans forrige innsettelsestale kan vi se hvordan denne generasjonens utfordringer blir brukt for å sette en spesifikk tone:

This generation of Americans has been tested by crises that steeled our resolve and proved our resilience.

I kapittel 3 så vi i Bellahs *The Broken Covenant: American Civil Religion in Times of Trial* hvordan det amerikanske folket, og nasjonen, har blitt testet av forskjellige prøvelsetider (times of trial) opp igjennom tidene og ikke alltid har klart å leve opp til dens idealer (Bellah, 1992). Mens den første prøvelsen handlet om uavhengighet, og den andre om slaveri, var den tredje utfordringen bekymring for Amerikas plass i verden (Bellah, 2007, 24.12). Hvorvidt det er disse forestillingene Obama har i mente når han adresserer seg til folket på en slik dag er usikkert, men likevel gis det ekko av paralleller til sivilreligionens prøvelser. Hittil har Obama inntatt en sterk politisk rolle, og taler til folket ved å appellere til de patriotiske følelsene hos dem. Jeg vil argumentere for at dette gir Obama større *sosial makt* enn ved hans første innsettelsestale. Begge talene bærer preg av sosial makt, men forsterkes når Obama appellerer til eksepsjonalisme. I første talen fortalte han *hvem* amerikanerne er, og her forsterker han følelsen av hvor *eksepsjonalistiske* de er. Som tidligere nevnt er formålet med KDA å avdekke forholdet mellom diskurs og sosial makt. I denne settingen vil jeg argumentere for at Obama innehar sosial makt og, som analysen peker mot, benytter seg av eksepsjonalistiske forestillinger som appellerer til en større befolkning enn hva som var tilfellet med den første talen og, som dermed resulterer i større sosial makt.

Obama formidler en idé om at Amerika må finne sitt spesielle sted i verdens historie, fremme fred og samhold, og samles under en brorskap, eller en «creed». Han nevnte ordet «creed» innledningsvis, og nevner det opptil flere ganger i talen, og i neste avsnitt ser vi nok et eksempel:

We are true to our creed when a little girl born into the bleakest poverty knows that she has the same chance to succeed as anybody else, because she is an American; she is free, and she is equal, not just in the eyes of God but also in our own.

Her adresserer han de sosiale og økonomiske ulikhetene i samfunnet, og timingen er kanskje passende. For mens de økonomiske og sosiale ulikhetene i Amerika har vokst siden 1920-tallet, nådde ulikhetene en rekordhøyde i desember 2013, 10 måneder etter Obamas andre innsettelsestale. Det vil si at de økonomiske ulikhetene i 2013 var på samme høyde som ulikhetene under den store depresjonen. Obama gjorde ulikhet til av temaene da han talte direkte til millioner av amerikanere, mens han trøstet dem ved å minne dem om de uforanderlige rettighetene og verdiene de har – i Guds øyne, og i nasjonens (Desilver, 2013, 05.12). Han bruker ordet «creed» igjen, denne gangen i direkte forbindelse med «founding fathers»:

That is how we will preserve our planet, commanded to our care by God. That's what will lend meaning to the creed our fathers once declared

Når Obama sier «that is how we will preserve our planet» refererer han de pliktene som amerikanerne har med å opprettholde og forvalte planeten på en ansvarlig måte. Dette kommer etter at han adresserer viktigheten med helsepolitikken, samt de økonomiske tiltakene han framholder at administrasjonen hans gjør for å snu økonomien. Likevel er det interessant hvordan han ordlegger seg videre. I denne talen bruker Obama stort sett flertallspronomen i første person, både i subjektsform «vi» og objektsform «oss». Obama definerer aldri konkret hvem «vi» og «oss» er, men det er ganske klart at han taler direkte til det amerikanske folket, hvilket vil si at Obama mener at det er amerikanernes ansvar og oppgave å ivareta planeten, og utelukker dermed 197+ andre land. Ideen om (1) «filial piety», (2) bruk av referanser til hellige tekster eller symboler i amerikansk sivilreligion, og (12) forestillingen om at USA er en «city on a hill» går alle igjen i dette avsnittet. Forestillingene om den amerikanske sivilreligionen og eksepsjonalismen går hånd i hånd, og er generelt forestillinger som kan gi følelse av å være samlet på tross av «forskjelligheter». Samtidig som Obama tar opp interne utfordringer og affærer, blir det mer klart at han ikke kun taler til den amerikanske befolkningen, men verden

som sådan. Han styrker den allerede patriotiske undertonen sin ved en hyllest til de menneskelivene som er gått tapt i krig, og forsterker Amerikas rolle som fredsbringer:

We, the people, still believe that enduring security and lasting peace do not require perpetual war. Our brave men and women in uniform, tempered by the flames of battle, are unmatched in skill and courage. Our citizens, seared by the memory of those we have lost, know too well the price that is paid for liberty.

Amerika går her under Squiers' punkt 14 «en høyere mening» og fyller dermed rollen som en nasjon med høyere mening enn egeninteresser (Squiers, 2018, s.58). Disse eksepsjonalistiske forestillingene har preget, og vil fortsette å prege Obamas tale

Som vi så i kapittel 3 punkt 3.7 er forestillinger om Amerikas *større* posisjon i verden ofte tuftet på religiøs nasjonalisme. I en apokalyptisk religion spilles det ofte på ideer og forestillinger om at endetiden er tilstedeværende, og at Amerikas rolle er sentral i denne tiden. Denne retorikken er ofte av dualistisk natur og tar utgangspunkt i at det utspilles en åndelig krig med Gud på den ene siden, Satan på den andre, og i sentrum befinner menneskeheten seg. Likevel bruker Obama en mer *profetisk* og mild måte å tale på, enn en hard og «korsfarersk» eksepsjonalisme. Selv om han ofte tar i bruk patriotiske talemåter, og appellerer til eksepsjonalistiske forestillinger, distanserer han seg fra det dualistiske verdensbildet til tidligere president George W. Bush jr.

Når Obama sier «(...) seared by the memory of those we have lost, know too well the price that is paid for liberty», gir det en liten ironisk klang ettersom den tidligere presidenten, og hans administrasjon, deltok i krigføring i Jemen, Somalia, Pakistan, Irak, Iran, Libya og Syria. Selv om Obama-administrasjonen reduserte antall fotsoldater i utlandet drastisk fra rundt 150 000 til ca. 14 000, ble Obama, i utenrikspolitikken, kjent for å innføre, og bruke, droner i stadig mer aggressive angrep (Parsons & Hennigan, 2017, 13.01).

Ved å stadig vekk nevne amerikanske geografiske lokasjoner for hver delstat han er i – og anerkjenne viktigheten arbeidet i disse statene – og delta som gjest på talkshowet «Tonight with Jimmy Fallon», prøver Obama å vise folket hvor folkelig han er. «Vi, folket» blir brukt fire ganger i løpet av hans andre innsettelsestale. Obama ønsker klart og tydelig å fremtre som en folkelig president uten å virke splittende, og nøler ikke med å sidestille seg med folket sitt:

Our journey is not complete until our gay brothers and sisters are treated like anyone else under the law -- (applause) -- for if we are truly created equal, then surely the love we commit to one another must be equal as well.

Dette avsnittet av talen er historisk av en grunn: for første gang i amerikansk historie har en president tatt i bruk ordet «gay» i en innsettelsestale. I tillegg til å inkludere homofiles rettigheter i talen, som i likhet med andre rettigheter er gitt av Gud, referer han også til Stonewall Riots. Stonewall Riots var en historisk hendelse hvor politiet stormet inn et utested for homofile i Stonewall Inn, New York, og trakasserte medlemmer av LGBTQ-samfunnet. Dette satte i gang store protester, og blir i dag sett på som et vendepunkt for LGBTQ-samfunnet, på veien til likestilling (Robillard, 21.01, 2013). Samtidig, mens han adresserte viktigheten av likestilling og like muligheter for alle, og som Gorski argumenterer er sivil-republikanske dyder, brukte Obama anledningen til å rette blikket mot håpefulle migranter, som søker ly i den amerikanske drømmen:

Our journey is not complete until no citizen is forced to wait for hours to exercise the right to vote. Our journey is not complete until we find a better way to welcome the striving, hopeful immigrants who still see America as a land of opportunity.

Tanken om et Amerika som blir beskrevet som et hav av muligheter, og en fersk start til å bygge seg selv er et gjenkjennelig amerikansk. Her forsøker Obama å fremstå som en sympatisør for migranter i søken om et nytt liv. Imidlertid melder nettavisen Axios, grunnlagt av tidligere arbeidere i den kjente politiske avisen Politico om hvordan om lag 385.000 ulovlige migranter ble deportert hvert år i tidsrommet 2009-2011. Til tross for at han forsøker å fremstå som en sympatisør ser vi at administrasjonen til Obama godtok massedepoterteringer på amerikansk jord. Samtidig som han ønsker å fremstå samlende og sympatisk viser politikken noe annet, som i verste fall kan være svekkende på den sosiale makten Obama forsøker å opparbeide seg (Knight & Treene, 21.06, 2019).

Mot avslutningen av talen hans ser vi at Obama forsikrer det amerikanske folket hvem de står med, og *hvem* nasjonen står ved:

My fellow Americans, the oath I have sworn before you today, like the one recited by others who serve in this Capitol, was an oath to God and country, not party or faction

Her nevner Obama nok en gang at eden han avla i 2009, som 43 andre presidenter før han tidligere har gjort, er en ed til Gud og landet, ikke til et parti eller en fraksjon. Indirekte bygger han videre på forestillingen om at amerikanerne er Guds utvalgte folk, og oppgaven Amerika i verdenshistorien: å lede veien videre inn i en usikker fremtid mot frihet:

With common effort and common purpose, with passion and dedication, let us answer the call of history and carry into an uncertain future that precious light of freedom.

Og til slutt avsluttet Obama talen med en vanlig trope i presidentens taler:

Thank you. God bless you, and may He forever bless these United States of America.

Den politiske-religiøse retorikken får nok en gang et tydelig preg av sivilreligion når Obama adresserer Gud i talen sin. I sitatene over ser vi hvordan Obamas fortelling passer inn med flere av Squiers' punkter, derav punkt (1) «filial piety», (2) referanser til hellige tekster og symboler, (3) tanken om amerikanske institusjoner som hellige, (4) troen på en Gud, (6) at frihet kommer fra Gud, (8) Gud kan kjennes gjennom den amerikanske erfaring, (12) «city on a hill» og (14) en høyere mening enn egeninteresser (Squiers, 2018, s.57-58).

4.4.2. Oppsummering av Inaugural Address 2013.

Gjennom denne analysen har jeg systematisk gått gjennom flere sitater fra Obamas andre innsettelsestale. I denne talen har jeg vist hvor og hvordan Obama benyttet seg av sivilreligiøse metaforer, og da særlig den profetiske varianten av amerikansk eksepsjonalisme. I talen appellerte Obama til kjente sivilreligiøse forestillinger, som vi har kunnet kjenne igjen fra Squiers' 12 punkter (Squiers, 2018, s.57-58). Begge innsettelsestalene har båret preg av Obamas rolle som en «unifier». Til forskjell fra hans første innsettelsestale (hvor han utvidet sivilreligionen) spiller Obama i større grad på *hvor* eksepsjonelle Amerika og amerikanere er.

Mitt formål med denne talen er å se hvordan Obama forsøker å utvide sivilreligionen gjennom å appellere til de mest sentrale følelsene i patriotismen. I disse forestillingene inntar Amerika en særstilt posisjon i verdenshistorien, og opererer tett med Gud. Dette ser vi et eksempel på når Obama sier: «that is how we will preserve our planet, commanded to our care by God». Her ser kan vi også hvordan den *profetiske tradisjonen* av sivilreligion kommer frem (Gorski, 2017, s.18-19).

Samtidig påvirkes Obama av de amerikanske eksepsjonalistiske forestillingene. Disse forestillingene har preget amerikansk politikk og kultur i mange tiår, og fortsetter å prege nasjonen den dag i dag. Her har vi sett hvordan Obama tar rede for å utvide sivilreligionen, og forsterker disse forestillingene ved å appellere til patriotisme og eksepsjonalistiske forestillinger i denne talen.

4.5 National Prayer Breakfast 2015⁵

I de to talene jeg har analysert til nå, har talens kontekst primært vært politisk. Der snakket han først og fremst som president, ikke som religiøs eller troende. Men selv om rollen har vært mer politisk har vi hittil sett hvordan han benyttet seg av sivilreligiøse motiver i disse talene. At talenes kontekster var offentlige og politiske, var ikke et hinder for å benytte religiøse referanser og forestillinger.

For de to neste talene er imidlertid settingen annerledes. Ved sine taler under National Prayer Breakfast taler Obama riktignok som president, men også som et religiøst menneske med en personlig tro. Selv om han her understreker den personlige dimensjonen, må ikke dette forstås i sterk kontrast til hans taler i den større offentligheten. Tvert imot viser hans taler under National Prayer Breakfast enda tydeligere hvordan Obama forsøker å utvide rammen for kristne tradisjoner for å kunne benytte ressurser fra disse i en inkluderende sivilreligion.

National Prayer Breakfast er en årlig samling hvor mer enn 3500 politiske ledere, forretningsfolk og militære ledere samles sammen til frokost og i bønn. Her kommer mennesker fra forskjellige stater, partier, organisasjoner og institusjoner, for å spise sammen, be og skape bånd rundt sin kristne tro (Winston, 2017). Denne dagen faller som regel på den første torsdagen i februar og har som regel det amerikanske statsoverhodet som hovedattraksjon. Denne tradisjonen startet med tidligere president Dwight Eisenhower i 1953, og har blant annet hatt frontløpere som den kjente amerikanske pastoren, Billy Graham. Denne dagen var i tillegg historisk da det var første gang siden 2007 at Dalai Lama og en president har møttes i offentligheten. Matteo Mecacci, president for den internasjonale kampanjen for Tibet, uttrykte at:

«the attendance of His Holiness the Dalai Lama at the National Prayer Breakfast is indicative of his significance as a moral and religious leader to both American government and the American people, as well as religious people worldwide. The words of appreciation publicly expressed for the first time by president Obama confirm the support of the American government to his peaceful advocacy» (ITC, 2015).

⁵ Obama White House Archives: Remarks by the President at National Prayer Breakfast 2015. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/02/05/remarks-president-national-prayer-breakfast>

4.5.1. National Prayer Breakfast 2015.

Den 5. februar 2015 startet Obama talen med å takke og gi ære til Gud. I tillegg til at han adresserte til Gud i åpningen spilte også presidenten på humor da han trakk inn Bob Menendez (D.) og Roger Wicker (R.) som to menn som ikke alltid er enige i Senatet, men kan komme sammen i bønn. Han ønsket også Hans Hellighet Dalai Lama velkommen, hvor han dro frem den øverste buddhistiske åndelige lederen «som et eksempel på hva det betyr å praktisere medfølelse»:

Thank you. Well, good morning. Giving all praise and honor to God. It is wonderful to be back with you here. I want to thank our co-chairs, Bob and Roger. These two don't always agree in the Senate, but in coming together and uniting us all in prayer, they embody the spirit of our gathering today.

I want to offer a special welcome to a good friend, His Holiness the Dalai Lama -- who is a powerful example of what it means to practice compassion, who inspires us to speak up for the freedom and dignity of all human beings. I've been pleased to welcome him to the White House on many occasions, and we're grateful that he's able to join us here today" (Applause.)

Som tidligere nevnt var møtet med Obama og Dalai Lama historisk. Derfor kan dette møtet bli sett på som Obamas mulighet til å forsterke det tibetanske og det amerikanske forholdet seg imellom. Jeg vil argumentere for at Obamas forsøk på å være en formell, men folkelig president kommer godt til syne i avsnittet under:

There aren't that many occasions that bring His Holiness under the same roof as NASCAR. (Laughter.) This may be the first. (Laughter.) But God works in mysterious ways. (Laughter.) And, so I want to thank Darrell for that wonderful presentation. Darrell knows that when you're going 200 miles an hour, a little prayer cannot hurt. (Laughter.) I suspect that more than once, Darrell has had the same thought as many of us have in our own lives -- Jesus, take the wheel. (Laughter.) Although I hope that you kept your hands on the wheel when you were thinking that. (Laughter.)

He and I obviously share something in having married up. And we are so grateful to Stevie for the incredible work that they've done together to build a ministry where the fastest drivers can slow down a little bit and spend some time in prayer and reflection and thanks. And we certainly want to wish Darrell a happy birthday. (Applause.) Happy birthday.

Obama spiller både på humor, men forholder seg samtidig seriøs når han trekker frem sin egen religiøsitet og adresserer andres, samt Darrell, når han forklarer at det er et øyeblikk i alles liv hvor de fleste av oss tenker «Jesus, ta kontroll». Etter å ha lettet litt på stemningen med korte spøker blir Obama litt mer alvorlig, men ydmyk i tonen. Presidenten takker både Darrell og

Stevie for arbeidet de har gjort for å bygge en menighet hvor selv de raskeste sjåførene kan bremse ned litt å sette av litt tid til refleksjon, bønn og takknemlighet.

Her kan Obama sjarmere konservative kristne, og dermed være med på å bygge bro mellom de liberale og konservative. En hovedutfordring Obama har hatt i sin presidentperiode er å kontrollere en stadig mer splittet Kongress, et splittet folk og en konservativ høyesterett. På den måten har Obama hatt en utfordring når det gjelder å bygge broer mellom de etablerte partiene – og nasjonen som sådan. Det begynner å bli forståelig hvordan Obama appellerer til sivilreligion. Han inntar en rolle som en folkelig president, men også en mer profetisk og pastoral rolle. Dette kommer tydeligere frem i avsnittet under:

And so, for 63 years, this prayer tradition has brought us together, giving us the opportunity to come together in humility before the Almighty and to be reminded of what it is that we share as children of God... And certainly, for me, this is always a chance to reflect on my own faith journey. Many times, as President, I've been reminded of a line of prayer that Eleanor Roosevelt was fond of. She said, "Keep us at tasks too hard for us that we may be driven to Thee for strength." Keep us at tasks too hard for us that we may be driven to Thee for strength. I've wondered at times if maybe God was answering that prayer a little too literally. But no matter the challenge, He has been there for all of us. He's certainly strengthened me "with the power through his Spirit," as I've sought His guidance not just in my own life but in the life of our nation.

Her blir Obamas sivilreligiøse retorikk mer fremtredende. Blant annet trekker han frem en bønn av tidligere førstedame Eleanor Roosevelt. «Keep us at tasks too hard for us that we may be driven to Thee for strength». Obama anerkjenner selv hvordan han gjennom tider har følt at hans Gud av og til har tatt den bønningen litt for bokstavelig, og ved dette gjør han seg selv litt mindre opphøyd, og litt mer folkelig. Hans ord kan dermed gi publikum følelsen av at selv om en er president for et av verdens mektigste land og, ifølge amerikanerne selv, «the leader of the free world», kan følelsen av å bli testet gjennom vanskelige perioder, appellere til mange. Ved å velge Eleanor Roosevelt, en konservativ kristen og kjent amerikansk figur, som selv levde under den store depresjonen, kan Obama bli forstått som mer folkelig og jordnær mann, enn presidenten at et av verdens mektigste land.

Samtidig som Obamas religiøse retorikk er tilstedeværende, er sivilreligion her fremtredende gjennom (2) referansen til Gud, (8) hvordan Gud er tilstedeværende gjennom utfordringer og hvordan Gud kjennes gjennom den amerikanske erfaring, samt (12) at Gud er allmektig (Squiers, 2018, s.57-58). På den måten er ikke sivilreligion i opposisjon til Obamas religion, men benyttes ved siden av eller i tillegg til hans kristendom.

4.5.2. Hovedbudskapet i National Prayer Breakfast 2015

Videre i talen begynner Obama å adressere hvilke utfordringer Amerika står ovenfor. Her er mitt argument at han appellerer til de sivil-republikanske dydene i sivilreligionen, for på den måten å løse utfordringene. Dette vil komme tydeligere frem videre i talen:

Now, over the last few months, we've seen a number of challenges -- certainly over the last six years. But part of what I want to touch on today is the degree to which we've seen professions of faith used both as an instrument of great good, but also twisted and misused in the name of evil (...)

(...) But we also see faith being twisted and distorted, used as a wedge -- or, worse, sometimes used as a weapon. From a school in Pakistan to the streets of Paris, we have seen violence and terror perpetrated by those who profess to stand up for faith, their faith, professed to stand up for Islam, but, in fact, are betraying it. We see ISIL, a brutal, vicious death cult that, in the name of religion, carries out unspeakable acts of barbarism -- terrorizing religious minorities like the Yezidis, subjecting women to rape as a weapon of war, and claiming the mantle of religious authority for such actions.

En interessant bemerkning i dette avsnittet, og i neste, er hvilke utfordringer Obama nevner. Han argumenterer for at 2015, så vel som de seks årene før, har vært preget av en rekke utfordringer. Den utfordringen han velger å trekke frem er hvordan tro og religion har blitt brukt som våpen til å gjøre gode ting, men også forvridt og misbrukt til onde handlinger. I 2015 ble blant annet en pakistansk skole utsatt for et angrep fra Taliban, som resulterte i 150 døde. I tillegg drev den Islamske Staten (IS) konstante, terroriserende angrep på kvinner, menn og barn – både sivile og militære – i deres jakt på et rent muslimsk kalifat. Europa bar også preg av enten IS-relaterte angrep, eller av høyre-radikale terrorister.

Selv i sin kritikk virker det som Obama ikke tør å virke splittende. I retorikken ser vi hvordan han angriper alle som sverter i religionens navn. Dette kan virke som en selvfølge for noen, men ikke alle amerikanske presidenter eller politikere har en historie for å være ydmyke. Obama kunne ha valgt å gi mer oppmerksomhet til ekstreme holdninger i islam, ettersom mange av terror-angrepene fra 2014-2015 ble utført av enten IS, Al-Qaida, Al-Shabaab, Taliban og andre jihadistiske terrororganisasjoner. Nå skal det sies at ingen av disse terrororganisasjonene er, på ingen måte, en frontfigur for islam, men samtidig finnes det politikere som ikke ser et slikt skille. I stedet velger Obama også å nevne hvordan kristendommen har blitt brukt til terror, og hvordan radikale mennesker har utført grusomme angrep i Jesu' navn. Han poengterer at slik ondskap ikke er noe som er unikt for én gruppe eller én religion, men noe som har funnet

sted i alle religioner, og referer til slaveriet og Jim Crow – et rasistisk kastesystem og «anti-black» lover.

Videre i talen nevner Obama kriger og konflikter som borgerkrigen i Syria og, de religiøse og etniske forfølgelsene – som fortsatt pågår til den dag i dag – i sentral Afrika, samt korstogene og den spanske inkvisisjonen fra tidligere historie, hvor presidenten stiller spørsmål til hvordan «vi», som mennesker av tro, kan forsone de gode dydene – styrke, lidenskap, fasthet og godhet – og jobbe sammen samtidig som det finnes så mange som «kaprer» religion for sine egne morderiske mål (OWA, 2015). Så hvordan kan vi, som mennesker av tro, jobbe sammen samtidig som det finnes så mange som ødelegger og dreper i religionens navn? Obama trekker frem to ting i sitt svar. Først trekker han frem *ydmykhet*. Han mener at «startpunktet» for tro er litt tvil – ikke være dømmende, ikke være så sikker på at en selv sitter med fasiten når det gjelder hva som er rett og galt, ignorerer andre og tror man eier en objektiv sannhet, og at en ikke skal forvente at Gud skal svarer på ens tolkning av sannhet, men «at vi er sanne mot Gud». Hans diskurs beveger seg fra å være politisk til å bli nesten forkynnende, og det er spesielt herfra jeg vil argumentere for at diskursen drastisk får en sivilreligiøs dimensjon:

And so, as people of faith, we are summoned to push back against those who try to distort our religion -- any religion -- for their own nihilistic ends. And here at home and around the world, we will constantly reaffirm that fundamental freedom -- freedom of religion -- the right to practice our faith how we choose, to change our faith if we choose, to practice no faith at all if we choose, and to do so free of persecution and fear and discrimination. There's wisdom in our founders writing in those documents that help found this nation the notion of freedom of religion, because they understood the need for humility. They also understood the need to uphold freedom of speech, that there was a connection between freedom of speech and freedom of religion. For to infringe on one right under the pretext of protecting another is a betrayal of both.

Her danner Obama et samlende bilde ved å henvise til det Bellah refererer til som republikanske dyder, som *religionsfrihet* og *ytringsfrihet*, og henviser til grunnleggerne. Han trekker frem ydmykhet som en republikansk dyd like gammel som grunnleggerne selv, og hevder at de forstod viktigheten av ydmykhet og opprettholdelsen av ytringsfriheten og religionsfriheten, og forbindelsen mellom disse to. «Å overtre den ene retten under unnskyldningen av å beskytte den andre, er et svik av begge».

Hittil har Obama hatt en forkynnende retorikk. Ovenfor kan vi se hvordan Obama benytter seg av sivilreligiøse forestillinger: (1) referanse til grunnleggerne, (2) referanse til hellige skrifter og symboler og (5) rettigheter fra Gud (Squiers, 2018, s.57). Her fremstår Obama igjen

som en profetisk eksepsjonalist, og spiller på de forestillinger som ligger innunder den profetiske tradisjonen i AE. Samtidig som Obama uttrykker viktigheten av ydmykhet, appellerer han til AE-forestillinger som ikke akkurat er særlig ydmyke. Likevel blir ydmykhet et hovedtema i talen. Dette kommer litt tydeligere frem i det neste avsnittet:

So, humility, I think, is needed. And the second thing we need is to uphold the distinction between our faith and our governments. Between church and between state. The United States is one of the most religious countries in the world -- far more religious than most Western developed countries. And one of the reasons is that our founders wisely embraced the separation of church and state. Our government does not sponsor a religion, nor does it pressure anyone to practice a particular faith, or any faith at all. And the result is a culture where people of all backgrounds and beliefs can freely and proudly worship, without fear, or coercion -- so that when you listen to Darrell talk about his faith journey you know it's real. You know he's not saying it because it helps him advance, or because somebody told him to. It's from the heart.

Sammen med *ydmykhet* forteller han hva det er som binder mennesker sammen – *tro*. Tidligere i kapittel 3 gjorde jeg rede for bakgrunn, historie og kontekst for sivilreligionsbegrepet. Amerikansk sivilreligion helliggjør sin egen historie gjennom en opphøyning av grunnleggerne av uavhengighetserklæringen og grunnloven. Som tidligere nevnt er referanser til (1) enten tidligere opphøyde politikere eller «founding fathers» viktige, fremtredende, og sentrale elementer i amerikansk sivilreligion. Squiers' to første punkter henger sammen med hverandre ettersom «filial piety» er referanser til opphøyde politikere og/eller grunnlovsfedrene. Det andre punktet er referanser til visse hellige tekster og symboler innenfor amerikansk sivilreligion, og grunnlovsfedrene fungerer som hellige symboler, mens grunnlovstilleggene, uavhengighetserklæringen og grunnloven er hellige tekster. På den måten er disse punktene tett knyttet til hverandre, og blir begge benyttet av presidenten.

Obamas religiøse retorikk har vært sterkt fremtredende gjennom talen hans, men samtidig er det også interessant å se hvordan han appellerer til Jeffersons skille mellom stat og kirke. Samtidig som Obama fremstår som dypt religiøs og kristen oppfordrer han å opprettholde skillet mellom stat og kirke. Obamas pastorale rolle kommer frem nok en gang avslutningsvis da han avslutter med å lede publikum i bønn:

I pray that we will (do justice, kindness and walk with God). And as we journey together on this “march of living hope,” I Pray that, in His name, we will run and not be weary, and walk and not be faint, and we'll heed those words and “put on love”. May the Lord bless you and keep you, and may He bless this precious country that we love.

Gjennom de 25 minuttene av frokosttalen hans oppfordrer Obama publikum til å møte intoleranse med tre prinsipper: *ydmykhet, skille mellom tro og stat og den gyldne regel*. Presidenten forsøker å danne et bilde av et tolerant Amerika; at Amerika er en nasjon basert på sivil-republikanske dyder og verdier, i stedet for hat, diskriminering og rasisme. Her skal sivilreligion være samlende og eksistere i harmoni med, og ikke i motsetning til, allerede eksisterende religioner. Talen viser oss at Obama forsøker å påvirke tradisjonelle, kristne verdier, og tradisjonelle amerikanske verdier. Sivilreligionens ønske er å fortelle historien om hvem amerikanere er, men hva med de som faller utenfor Obamas forestilling om Amerika?

I 2019 la den amerikanske upartiske tenketanken Pew Research Center ut en studie om amerikaneres forhold til religion og politikk. Her ble amerikanske borgere spurt om hvorvidt kirker eller andre trosinstitusjoner burde a) holde seg borte fra politikk, eller b) uttrykke syn på sosiale og politiske spørsmål, ønsket 63% av at kirken og andre trosinstitusjoner skal holde seg bort fra politiske spørsmål, mens 36% svarte motsatt. Et annet spørsmål lød slik: Kirker og religiøse organisasjoner har a) for mye påvirkningskraft i politikk, b) ikke nok påvirkningskraft i politikk eller c) akkurat nok påvirkningskraft i politikk. 37% svarte **a**, 28% svarte **b** og 34% svarte **c** (Pew, 2019). Stort sett er flertallet enig i at kirker og religion ikke har særlig plass i den politiske sfæren. Samtidig kan det hende det finnes de som mener at religion ikke har *nok* plass. Hvordan passer disse personene inn i Obamas Amerika?

Samtidig som mange amerikanere er opptatt av borgerrettighetsbevegelsen, feminisme, anti-diskriminering og anti-rasisme, finnes det også de som tror at Amerika hører til en spesifikk gruppe. Hvordan skal en president kunne fortelle hvem Amerika er, når amerikanerne selv er splittet om spørsmålet? En annen statistikk fra Pew så vi i kapittel 3 (Pew, 2020). Denne viste oss at Amerika ikke er et religiøst samstemt land. Samtidig betyr ikke dette at den amerikanske sivilreligionen mislykkes. Talen viser oss hvordan Obama forsøker å påvirke tradisjonelle kristne verdier og tradisjonelle amerikanske verdier. Summen av dette fremmer verdier som toleranse, ydmykhet, likhet og mangfold.

Sivilreligion forklares som en samfunnsreligion som eksisterer ved siden av, og ikke i opposisjon til, etablert religion, og appellerer til et mangfold av mennesker og kjennetegnes gjennom forskjellige punkter. Som vi kan se i talen til Obama er de sivil-republikanske verdiene i sivilreligion ofte implementert i amerikansk kultur, og er derfor tilsynelatende tilstede i flere

politiske diskurser. Ettersom 75,9 % av amerikanerne tror på en eller annen form for Gud eller guddom, vil jeg argumentere for at sivilreligion kan lykkes i å være så samlende som det lar seg gjøre. Dette fordi det antagelig ikke finnes noen annen religiøs forestilling som kan forene amerikanere enn troen på en Gud. Jeg vil argumentere for at sivilreligion mislykkes i å appellere til alle (da dette i høyest grad er umulig), men trenger heller ikke å gjøre det, da majoriteten av amerikanere kan samles under et av de mest sentrale elementene i sivilreligion – troen på en Gud.

4.5.3. Oppsummering av National Prayer Breakfast 2015.

National Prayer Breakfast talen skiller seg ut fra tidligere innsettelsestaler på flere områder. I innsettelsestalene inntok Obama en mer formell, høytidelig og politisk rolle. I National Prayer Breakfast blir Obamas religiøse retorikk imidlertid mer fremtredende og tilstedeværende enn det den tidligere har vært. Obama opptrer som både folkelig og uformell, men tar imidlertid en profetisk rolle. Sammenlignet med de tidligere talene har ikke sivilreligion nødvendigvis vært like fremtredende, men har absolutt vært tilstedeværende. Gjennom sine fortellinger og narrativ tegner Obama et bilde av USA som verdens ledende lys for håp og rettferdighet. Gud er allmechtig, amerikanernes rettigheter er gitt fra Ham og Gud er en delaktig Gud som skriver seg ned og deltar i historien – hvorav alle er sivilreligiøse prinsipper.

Selv om det gjennomgående temaet i talen er ydmykhet, ligger det lite ydmykhet i amerikansk eksepsjonalisme. Her fremstår USA som en «leder» og «storebror» som resten av verden kan se opp til. Samtidig har man kunnet se tydelige sivilreligiøse referanser til både grunnlovsfedrene og de tekster som USA er bygget på. Samtidig som Obama forsøker å samle amerikanere, mislykkes han da sivilreligion ikke klarer å inkludere alle. Imidlertid har jeg argumentert for at dette ikke er nødvendig da majoriteten av amerikanere kan samles under troen på en Gud eller guddom.

I National Prayer Breakfast talen 2015 er sivilreligion høyst fremtredende, og Obama skiller seg ut fra tidligere diskurser i analysen ved å innta rolle som profet/pastor. Religion er mye mer tilstedeværende enn det har vært før, og Obamas retorikk går fra å være uformell og politisk til å ligne en preken.

4.6. National Prayer Breakfast 2016⁶

I talen Obama holdt under National Prayer Breakfast 2016 var det tre ting han tok opp: ydmykhet, dypere skille mellom religion og stat og gjensidig respekt overfor hverandre. Her vil jeg argumentere for at han brukte sivilreligion som et retorisk virkemiddel for å utvide og begrunne sivilreligiøse dyder. Obama benyttet seg av sivilreligiøse forestillinger, og talte ofte med en profetisk undertone. Her spilte han på sivilreligiøse dyder, som er verdier amerikanere flest kan appelleres til. Disse dydene vil bli gjort rede for og avdekket senere i analysen.

På lik linje som han kritiserte ekstremister for å utøve vold islams navn, kritiserte han også kristne som har misbrukt religion til å utøve vold i kristendommens navn. Obama ble kritisert i etterkant for å «sidestille» terror og vold i islam med kristendommen, der han nevnte hvordan religion kan inspirere både medfølelse og mord (Boren, 2015, 07.02).

Dette var Obamas siste National Prayer Breakfast under hans presidentperiode, og i denne talen ønsker jeg å se etter hvilke temaer som er gjentakende. I denne analysen vil jeg og vise i mer detalj hvordan Obama forsøker å begrunne viktige sivilreligiøse dyder.

4.6.1. National Prayer Breakfast 2016.

Obama åpner i kjent stil med en kort liten spøk om hvordan trafikantene kanskje ikke akkurat «velsignet» han på veien, og refererer til trafikk-kaoset som kan oppstå på grunn av sikkerhetsårsaker når presidenten skal geleides til et bestemt lokalet. Videre fortsetter presidenten med et bibelvers fra Paulus' andre brev til Timoteus:

(...) on this occasion, I always enjoy reflecting on a piece of scripture that's been meaningful to me or otherwise sustained me throughout the year. And lately, I've been thinking and praying on a verse from Second Timothy: "For God has not given us a spirit of fear, but of power and of love and of a sound mind." For God has not given us a spirit of fear, but of power and of love and of a sound mind.

Han gjentar verset to ganger før han lar stillheten synke litt, og reflekterer over verset ved å adressere hvordan vi lever i en ekstraordinær tid. Obama bruker sin personlige tro og siterer et Bibelvers fra Paulus. Ved å gjøre dette blir sivilreligion fremtredende i den grad Obama nevner hellige tekster og symboler i amerikansk sivilreligion. Som oftest når det refereres til hellige

⁶ Obama White House Archives. National Prayer Breakfast remarks 2016. obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/02/04/remarks-president-national-prayer-breakfast-0

tekster og symboler i amerikansk sivilreligion, er det snakk om referanser til grunnlovsfedrene, uavhengighetserklæringen, grunnloven og andre hellige tekster. Samtidig har vi i kapittel 3 sett hvordan sivilreligionen har røtter i bibelsk tradisjon. Obama tar opp et vers fra en hellig tekst de aller fleste amerikanere kan samles bak – Bibelen (Pew, 2020).

Han beskriver en tid med store teknologiske og økonomiske skifter, men også konflikter, flyktningkriser og klimautfordringer. Med referanse til borgerkrigen i USA, verdenskrigene, den store depresjonen, samt tidligere epidemier påpeker han at selv om disse utfordringene er ekstraordinære, så er de ikke unike. Han setter dermed samtidens utfordringer i perspektiv, og trekker frem nasjonens styrke som et middel for å takle nevnte utfordringer.

Samtidsutfordringene som er nevnt ovenfor, hevder Obama kan gi oss svimmelhet og frykt. Frykt for at fremskritt skal stagnere. *Frykt* går fra en politisk til religiøs kontekst videre herfra:

(...) Fear does funny things (...) Fear can lead us to lash out against those who are different or lead us to try to get some sinister “other” under control. Fear can lead us to succumb to despair, or paralysis, or cynicism. Fear can feed our most selfish impulses and erode the bonds of community.

Her blir frykt satt i både en politisk og religiøs kontekst. Frykt blir beskrevet som en mulig årsak til fremmedfiendtlighet, men også et påvirkningsmiddel for en slags «ondskap» til å styre mennesker. Hva slags ondskap som refereres til kan tolkes i forskjellige retninger. Ettersom dette er satt i en religiøs kontekst er det ikke absurd å tenke seg at presidenten refererer til «mørkere makter», men jeg vil i stedet argumentere for at han refererer til de mørke sidene ved menneskets natur.

Videre referer Obama til hvordan frykt kan lede mennesket til dårlige egenskaper som «kynisme» og «fortvilelse». Disse egenskapene står i sterk opposisjon til amerikansk sivilreligion, og er motsetninger til dens sivil-republikanske idealer som frihet, sosial likhet og sivil inkludering (Gorski & McMillan, 2016, s.41). Ved å spille på ideen om motsetningene, spiller også Obama på at det finnes et sett med idealer som er felles for nasjonen, og kan knyttes opp mot Squiers 2. punkt om sivilreligion.

Mens Obama i forrige tale spilte på ydmykhetens rolle i samfunnet, og hvordan vi må vise mer ydmykhet blir tematikken i denne talen litt mer alvorstynget i denne talen da det kan virke som presidenten understreker hvordan frykt kan spille en hindrende rolle i drømmen om samhold. Retorikken får et litt mer religiøst preg i neste avsnitt:

For me, and I know for so many of you, faith is the great cure for fear. Jesus is a good cure for fear. God gives believers the power, the love, the sound mind required to conquer any fear. And what more important moment for that faith than right now? What better time than these changing, tumultuous times to have Jesus standing beside us, steadying our minds, cleansing our hearts, pointing us towards what matters.

Her forteller Obama hvordan hans, og antagelig mange av publikummeres, personlige overbevisning om troen på Jesus Kristus er med på overkomme frykt. Dette er et viktig avsnitt, ettersom Obama direkte sier at i hans politiske utfordringer er det hans kristne tro som holder han oppe.

Hvis en ser tilbake på tidligere presidenters religiøse affiliasjon vil en finne at det overveldende flertallet er kristne. Av disse er flest medlemmer av episkopal og presbyteriansk kristendom, mens det resterende flertallet tilhører andre protestantiske retninger (Pew, 2017, 20.01). Hittil har Obamas religiøse retorikk omhandlet religiøse temaer som «Gud», «Skriften» eller andre tydelige sivilreligiøse temaer, men nå blir «Jesus» fremtredende. Dermed blir Obamas religion i denne talen mer personliggjort og åpen. Sammen med «tro», «Jesus», «Gud» går retorikken hans fra å kunne karakteriseres som profetisk eksepsjonalisme, til å få mer «konservative» trekk ved seg. Her er narrativet at Gud står på USAs side av historien og leder nasjonen gjennom krevende tider mot «det som betyr noe». Hva det siktes til kan tolkes i flere retninger, men svaret kommer tydeligere frem i neste avsnitt:

His love gives us the power to resist fear's temptations. He gives us the courage to reach out to others across that divide, rather than push people away. He gives us the courage to go against the conventional wisdom and stand up for what's right, even when it's not popular. To stand up not just to our enemies but, sometimes, to stand up to our friends. He gives us the fortitude to sacrifice ourselves for a larger cause. Or to make tough decisions knowing that we can only do our best. Less of me, more of God. And then, to have the courage to admit our failings and our sins while pledging to learn from our mistakes and to try to do better.

Denne talen, i kontekst fra innsettelsestalene, har sterkere religiøse uttrykk, og Obamas religiøsitet kommer tydeligere frem. Den sivilreligiøse retorikken kan vi gjenkjenne i avsnittet gjennom sivilreligiøse punkter som (4) troen på Gud og (14) en høyere mening.

Den 44. presidenten har fått sin tro betvilt av mange meningsmotstandere i løpet av årene fra 2008-2016, og har blitt anklaget fra konservativt hold for å være muslim (FoxNews, 22.07, 2016). Ironisk nok har alle talene hittil hatt dype religiøse uttrykk. Det religiøse språket er i høy grad fremtredende, og hans sivilreligiøse retorikk er dypt påvirket av hans religiøsitet. Selv om

Obama kristne affiliasjon påvirker forestillingene hans forsøker han å ikke la troen overskygge de sivilreligiøse forestillingene han bygger på, og dydene som fremmes.

Til nå har tematikken i talen vært hvordan frykt kan skape murer mellom folk, og hvordan frykt kan få mennesker til å utføre onde og vonde handlinger mot hverandre, mens på den annen side hvordan tro kan brukes til å overkomme nettopp denne frykten. Obamas fokus på sivilreligion blir sterkere i hans adressering til de fler-religiøse og trossamfunnene som er representert under arrangementet:

Think about the extraordinary work of the congregations and faith communities represented here today. Whether fighting global poverty or working to end the scourge of human trafficking, you are the leaders of what Pope Francis calls “this march of living hope.

When the Earth cleaves in Haiti, Christians, Sikhs, and other faith groups sent volunteers to distribute aid, tend to the wounded, rebuild homes for the homeless. When Ebola ravaged West Africa, Jewish, Christian, Muslim groups responded to the outbreak to save lives. And as the news fanned the flames of fear, churches and mosques responded with a powerful rebuke, welcoming survivors into their pews.

When nine worshippers were murdered in a Charleston church basement, it was people of all faiths who came together to wrap a shattered community in love and understanding. When Syrian refugees seek the sanctuary of our shores, it’s the faithful from synagogues, mosques, temples, and churches who welcome them, the first to offer blankets and food and open their homes. Even now, people of different faiths and beliefs are coming together to help people suffering in Flint. And then there’s the most -- less spectacular, more quiet efforts of congregations all across this country just helping people. Seeing God in others. And we’re driven to do this because we’re driven by the value that so many of our faiths teach us -- I am my brother’s keeper, I am my sister’s keeper. As Christians, we do this compelled by the Gospel of Jesus -- the command to love God and love one another.

Her påpeker og hyller Obama medfølelsen og frivilligheten blant verdens trossamfunn, når konflikter, epidemier og naturkatastrofer slår inn. Han trekker frem eksempler på fler-religiøst samarbeid; som hvordan sikher og kristne trossamfunn sendte frivillige til Haiti under det forferdelige jordskjelvet i 2010, og hvordan både muslimske, jødiske og kristne trossamfunn stod sammen da Ebola-epidemien herjet i Vest-Afrika i 2014, ved å tilby utdanning og hjelp (Islamic Relief.org). Det er ikke bare utenfor Amerika trossamfunn kommer sammen for å hjelpe. Obama refererer her til tragedien som slo den gamle storbyen Charleston, South Carolina, i 2015. En gjerningsmann tok livet av ni medlemmer i en kirke, under et bønnemøte (McLaughlin, 06.11, 2019). Etter tragedien var det mennesker av alle trossamfunn som kom

sammen for å trøste et knust samfunn. På den ene siden ser vi at sivilreligiøse symboler og prinsipper ikke er like fremtredende som de har vært tidligere.

På den annen siden vil jeg argumentere for at forestillingene Obama gjenforteller er en fortelling om en nasjon som utsettes for prøver, og ikke helt klarer å opprettholde sine egne idealer. Den forteller om et folk, som på tross av å være et mangfoldig samfunn, er samlet under én nasjon. Den forteller også hvordan frykt bringer mennesker sammen gjennom tro og troen på felles sivil-republikanske dyder. Ved å adressere *hva* det er som splitter samfunnet, forklarer han også hva det er samfunnet *bør* representere: ydmykhet, toleranse, likhet og mangfold.

Vi kan dermed se hvordan sivilreligion er fremtredende i Obamas taler, og hvordan han ønsker å forandre sivilreligionen til å være inkluderende, tolerant og ydmyk. Denne typen mangfold kommer til uttrykk når Obama refererer til «our creed». Denne «brorskapsfølelsen» gjentar Obama opptil flere ganger, og inngir en følelse av tilhørighet og samhold for de som hører på. Han trekker inn at amerikanere ikke bare er kristne, men også muslimer, sikher, ikke troende og tvilere. Selv kort tid før Obama holdt NPB-talen fra 2016 besøkte han en moské i Baltimore, Maryland. Her talte Obama til mange unge og eldre muslimer og omfavnet dem som amerikanere:

There are voices who are constantly claiming you have to choose between your identities (...) Do not believe them (...) You fit in here. Right here. You're right where you belong. You're part of America, too. You're not Muslim or American, you're Muslim and American. And don't grow cynical (Boorstein, 2016, 03.02).

Obama trekker frem to historier fra taler og møter han har tidligere hatt, med jødiske og muslimske trossamfunn. Disse historiene vitner om stort mot fra muslimer som opplever islamofobi, og jøder under holocaust. Historiene trekkes frem som historier som gir håp og mot i tøffe tider.

En av historiene går ut på hvordan et befall og hans soldater ble tatt til fange av nazister. De ble bedt om å identifisere alle jøder, hvorpå befalet – som i denne historien var kristen – svarte, med pistolen mot tinningen, «vi er alle jøder». En annen historie forteller om en muslimsk far og hans barn som gikk tur i en park i Chicago, kort tid etter to radikale jihadister hadde utført en masse-skyting i San-Bernardino. Faren forklarte at på hvilken som helst dag hadde han tatt frem bønneteppe og bedt, bortsett fra denne dagen. Grunnet frykt for hetsing, utstøting og hatkriminalitet ønsket ikke faren å be, men etter å ha grunnet på hvordan Martin Luther King

Jr. og Rabbi Robert Marx, sammen med flere hundre andre, hadde marsjert gjennom samme park bestemte faren seg for å ikke lære barna å være redde, men ha mot. Disse to eksemplene viser hvordan Obama bruker forskjellige religioner for å trekke sammenlikninger mellom kristne, muslimer, jøder og andre. Han er opptatt med å vise publikum hva det er som binder troende sammen, fremfor hva det er som skiller dem.

Avslutningsvis leder presidenten resten av forsamlingen i en kollektiv bønn om mot, motarbeidelse av frykt, ydmykhet, at vi skal se likhetene mellom oss, mer tydelige enn forskjellene og at vi skal være «de gode hyrder» på jorden og opprettholde forvalteransvaret vi er blitt gitt av Gud.

4.6.2. Oppsummering av National Prayer Breakfast 2016.

Gjennom talen har jeg vist hvordan Obama forsøker å begrunne de sivil-republikanske dydene han appellerer til. For det første vil jeg argumentere med at talen skiller seg ut ved å være den talen som inneholder mest religiøs retorikk, av de fire talene som er analysert. Den skiller seg ut fra innsettelsestalene ved å ha tydelige kristne trekk, og Obamas egne kristne tro er mer fremtredende enn tidligere. «Jesus» er nevnt opptil flere ganger, bønner blir holdt og Obamas tale blir til tider lik en preken.

I tidligere taler har vi kunnet se etter sivilreligiøsitet gjennom Squiers' 14 punkter, og disse punktene har ikke alle vært like fremtredende i denne talen. Imidlertid kommer sivilreligion tydelig frem da Obama utvider sivilreligionsbegrepet til å omhandle mennesker av all slags tro, og appellerer til sivilreligiøse dyder. Vi har sett hvordan Obama adresserer de utfordringene som splitter samfunnet, og svarer på dette ved å appellere til ydmykhet og toleranse, og forsøker å skape et mangfoldig og likt samfunn. At han benytter seg av en mer samlende retorikk kan være et bevisst valg for å distansere seg fra forgjengeren sin. Dette skal bli drøftet mer i neste kapittel, da vi skal se på endringsperspektivet i sivilreligion.

4.7. Oppsummering

I dette kapitlet har vi analysert fire taler av Obama i løpet av hans presidentperiode. I hver tale har jeg innledningsvis gitt en liten innføring i bakgrunn og kontekst for talen, og har forsøkt å peke ut noen hovedtemaer underveis i hver tale. Hovedtemaet i innsettelsestalen fra 2009 tok for seg hvorvidt sivilreligionsbegrepet var inkluderende eller ekskluderende. En del av kritikken som er blitt rettet mot sivilreligionsbegrepet er at begrepet prøver å fremstå som inkluderende, men har en tendens til å bli for normativt og ekskluderende. Mitt argument er at Obama forsøkte å fremstå som inkluderende, noe som fremkommer opptil flere ganger i innsettelsestalen.

I hans andre innsettelsestale så vi på hvordan sivilreligion og eksepsjonalisme var hovedtemaer gjennom talen. Dette kom særlig til uttrykk gjennom Gorski & McMillans teori om profetisk eksepsjonalisme (Gorski & McMillan, 2016, s.41), men også gjennom følgende av Squiers' punkter; (1) «filial piety», (2) referanser til hellige tekster og symboler, (4) troen på Gud, (12) city on a hill og (14) en høyere mening. Problemstillingen min her lå i korrelasjonen mellom sivilreligion og amerikansk eksepsjonalisme. Her har jeg undersøkt samholdet mellom begge fenomenene, og argumenterte for hvordan Obamas virkelighetsforståelse er påvirket av profetisk eksepsjonalisme, men også av sivilreligion som sådan.

Imidlertid skiller retorikken seg ut i hans National Prayer Breakfast-taler. I den første av disse talene blir retorikken hans mer religiøst fremtredende, hvor talen av og til kan minne om en preken. Mitt hovedargument var at i denne talen endret Obama rollen sin og tok på seg en pastoral rolle hvor han talte som en religiøs og kristen person. Her benyttet Obama seg om forestillingen av sivil-republikanske dyder, som ydmykhet, likhet, mangfold og toleranse. I talen fra 2016 forsøker han å begrunne for disse viktige dydene.

På bakgrunn av dette vil jeg derfor argumentere for at funnene mine svarer på første del av problemstillingen min, og viser hvordan det teoretiske begrepet sivilreligion kan benyttes for å forstå Obamas politiske-religiøse diskurser.

5. Sivilreligion i endring? – hvordan har sivilreligion endret seg i Obamas diskurser?

Problemstillingen i oppgaven min har jeg inndelt inn i to spørsmål:

1. I hvilken grad kan man benytte teorier om sivilreligion for å forstå Obamas politiske-religiøse diskurser?
2. Og hvordan har den politiske-religiøse diskursen endret seg i kontrast fra tidligere presidenter?

I analysen viste jeg hvordan fenomenet sivilreligion er fremtredende, og langt ifra ikke-eksisterende, i Obamas religiøs-politiske diskurser. Gjennom talene har jeg vist hvordan Obama appellerer til samtlige av Squiers' punkter, og hvordan Obamas eksepsjonalisme utfolder seg. Obama forsøker å forsone motstandere, og appellere til et bredere publikum. I sin første innsettelsestale omtaler han hvordan USA er en nasjon av kristne, muslimer, jøder, hinduer og ikke-troende. I sin andre innsettelsestale utvider han sivilreligionsbegrepet ved å være den første presidenten som adresserer homofiles rettigheter i en innsettelsestale, og i National Prayer Breakfast talene snakket han åpent og varmt om flerreligiøst arbeid.

Etter å ha besvart første spørsmål av problemstillingen min kan en konkludere med at det ikke er noen tvil om at det eksisterer sivilreligiøse motiver i Obamas taler, og i neste kapittel vil jeg undersøke andre del av problemstillingen: endringsperspektivet i sivilreligion i kontrast fra tidligere presidenter. Her vil jeg se hvordan Obama skilte seg fra sine forgjengere i sin bruk av sivilreligiøse motiver.

Obama fremstår som en «samlende» president, og mitt argument er at han tar på seg en slik rolle for å distansere seg fra sine forgjengere. For å se etter endring av sivilreligion i religiøs-politiske diskurser vil jeg bruke tre tidligere presidenter som eksempler: George H. W. Bush, William J. Clinton og George W. Bush. Jeg kommer ikke til å gi en grundig analyse av deres politisk-religiøse retorikk, men bruke dem som eksempler for å vise hvor og hvordan Obama endret denne retorikken. Mitt argument vil være at den sivilreligiøse retorikken har endret seg fra å være preget av religiøs nasjonalisme og de manikeiske forestillingene som medfølger, til å appellere til et bredt mangfold av amerikanere. På den måten distanserte Obama seg fra sine forgjengere ved å utvide sivilreligionen.

5.1. Sivilreligion i innsettelsestaler fra tidligere presidenter

I de foregående kapitlene har vi sett på det særegne ved Obamas religionspolitiske diskurs. For å videre kunne se på hvorvidt det har vært en endring i den politiske-religiøse diskursen, skal jeg i dette delkapitlet gjøre rede for hvordan tidligere presidenter har benyttet seg av sivilreligion, ved å fokusere på tidlige innsettelsestaler. Jeg vil deretter sammenligne dette med Obamas bruk av sivilreligion i sine politiske-religiøse diskurser.

5.1.1. George H. W. Bushs innsettelsestale

Hvordan presidenter forholder seg til, og benytter seg av, sivilreligion kommer litt an på hvilket publikum som er tilstede. Det er mer passende for en president å nevne «Kristus» i en religiøs og/eller kristen forsamling, enn i en seremoniell kontekst, som en innsettelsestale. Der hvor Reagan var mer tydelig i sin religiøse fremtoning i sine diskurser, så etterkommeren George H. W. Bush (heretter kalt 'Bush sr.')

seg nødt til å differensiere seg selv fra Reagan (Barilleaux & Rozell, 2004). Selv om Bush sr. ikke er kjent for å ha brukt like mange religiøse referanser som sin forgjenger, kan vi se at sivilreligion fremkommer nokså tydelig i hans innsettelsestale 20. Januar 1989:

I have just repeated word for word the oath taken by George Washington 200 years ago, and the Bible on which I placed my hand is the Bible on which he placed his. It is right that the memory of Washington be with us today, not only because this is our Bicentennial Inauguration, but because Washington remains the Father of our Country. And he would, I think, be gladdened by this day; for today is the concrete expression of a stunning fact: our continuity these 200 years since our government began (Yale L.S, 2008a).

Bush sr. åpner med disse ordene sitt livs viktigste tale, en tale som da kom til å bli husket i lang tid fremover. Hans sivilreligiøse retorikk kommer godt frem i referansene til både George Washington og hans bibel. At Bush sr. valgte ut samme bibel som Washington hadde 200 år tidligere er nok ingen tilfeldighet, og ifølge Bellah lærte vi hvordan konstitusjonen, grunnlovsfedrene og tekstene er en del av de «hellige» tekster som tilhører den amerikanske sivilreligionen. En annen ting som er verdt å legge merke til er hvordan Bush sr. omtaler Washington som, ikke bare grunnlovsfaren, men *Faderen* – med stor «F». Likeså omtaler han også landet som *Landet*, med stor «L». Hvordan skal vi tolke dette? Det kan virke som om Bush sr. setter likhetstegn mellom Washington og en høyere makt. Kanskje dette var intensjonelt eller kanskje han prøver å spille på et narrativ hvor Gud (den jødisk-kristne i denne forstand) har utpekt Washington til å lede landet. I henhold til refleksjonene rundt AE-begrepet i kapittel

3 ser vi hvordan dette narrativet Bush sr. skaper passer inn med Gorski & McMillans profetiske eksepsjonalisme (Gorski & McMillan, 2011, s.41). I Bush sr's øyne blir USA her indirekte sett på som «city upon a hill», klippen som Jesus ville bygge Kirken sin på. Hvorvidt Washington også ville blitt gledet over innsettelsen – som Bush sr. påstår – er usikkert. Videre skal vi se på andre eksempler i innsettelsestalen:

We meet on democracy's front porch, a good place to talk as neighbours and as friends. For this is a day when our nation is made whole, when our differences, for a moment, are suspended. And my first act as President is a prayer. I ask you to bow your heads:

Heavenly Father, we bow our heads and thank You for Your love. Accept our thanks for the peace that yields this day and the shared faith that makes its continuance likely. Make us strong to do Your work, willing to heed and hear Your will, and write on our hearts these words: "Use power to help people". For we are given power not to advance our own purpose, nor to make a great show in the world, nor a name. There is but one just use of power, and it is to serve people. Help us remember it, Lord. Amen (Yale L.S, 2008a).

Han appellerer til samhold, et tema som er gjennomgående i sivilreligiøs diskurs og tradisjon (Bellah, 1992). Det samholdet som Bush sr. ønsker å skape gjennom sin tale, kommer til uttrykk da han refererer til «shared faith», som i dette tilfellet gir en følelse av universell tro og ikke en bestemt teologisk konfesjon, eller trossystem. Å åpne en innsettelsestale med en bønn er kanskje ikke vanlig kutyme, og er heller ikke nødvendigvis passende i en politisk tale. Samtidig bruker Bush sr. sivilreligion på en slik måte at bønnen i talen blir mer universell, enhetlig og inkluderende enn spesifikk, splittende og ekskluderende – hvorav de førstnevnte trekkene kjennetegner Obama. Bush sr. ble bare sittende som president i én periode, og ga mantelen videre til den yngre William J. Clinton – Bill Clinton. I 5.4.2. vil jeg trekke frem avsnitt fra et par taler i løpet av hans presidentperiode. Jeg vil analysere teksten på lik måte som tidligere, og se etter endringer i sivilreligion i retorikken.

5.1.2. William J. Clintons innsettelsestale

I Clintons første innsettelsestale fra 1993 er tonen imidlertid annerledes. Bush sr. var tilbakeholden og lite tradisjonalistisk i sin sivilreligiøse retorikk. Dette kan kanskje være grunnet i at forgjengeren til Bush, Ronald Reagan, hadde sterke religiøse temaer i hans diskurser, og dermed så Bush seg nødt til å differensiere seg selv i retorikken. Clinton viser imidlertid en annen tone:

Today we do more than celebrate America. We rededicate ourselves to the very idea of America an idea born in revolution and renewed through two centuries of challenge; and idea tempered by the knowledge that, but for fate, we, the fortunate, and the unfortunate might have been each other; and idea ennobled by the faith that our Nation can summon from its myriad diversity the deepest measure of unity; an idea infused with the conviction that America's long, heroic journey must go forever upward (Yale L.S, 2008b).

Clinton retter oppmerksomheten mot nasjonens samhold og enhet, og de individene som gjør amerikansk livsstil mulig. I tillegg påpeker han hvordan nasjonen kan mane frem enhet og samhold gjennom «myriaden» av mangfold og diversitet som utgjør Amerika. I neste avsnitt siterer han Bibelen, som lik sine forgjengere:

(...) let us work until our work is done. The Scripture says, "And let us not be weary in well doing; for in due season we shall reap, if we faint not". From this joyful mountaintop of celebration, we hear a call to service in the valley. We have heard the trumpets. We have changed the guard. And now, each in our own way and with God's help, we must answer the call (Yale L.S, 2008b).

Clintons religiøse språk kommer tydeligere frem her. Selv om Clinton siterer Bibelen, som er en kristen, hellig tekst, kan versene han siterer appellere til ikke-kristne også. I narrativet til Clinton forteller han ikke om kirkens eller religionens rolle i nasjonens affærer, men oppfordrer heller lytterne og publikum til å ta affære. På den måten blir folkets rolle i Clintons narrativ sentralt, fremfor kirkens rolle. Det virker som om Clinton benytter seg av bibelske vers for å skape stemning og glede i publikum fremfor å politisere religion, i kontrast til Bush sr's innsettelsestale fire år tidligere.

5.2. Forskjeller mellom Bush jr. og Obama

Hittil i kapittelet har vi sett på hvilke narrativ/fortellinger Obama har brukt i sine taler, samt undersøkt tidligere presidenters taler for å undersøke deres benyttelse av sivilreligion. I dette kapittelet vil jeg se nærmere på språket til Clintons etterkommer, George W. Bush jr. (heretter kalt Bush jr.) hvilke forestillinger vi finner og på hvilken måte Bush jr. benyttet seg av sivilreligion. Her vil jeg argumentere for at Bush, i kontrast til Obama, benytter seg av dualistiske/manikeiske forestillinger som går innunder religiøs nasjonalisme, hvor på hovedargumentet mitt er hvordan Obama distanserte seg fra Bush jr.'s religiøse nasjonalistiske retorikk, til fordel for en samlende retorikk. Dette vil jeg svare på gjennom å kort analysere et utvalg av diskurser fra Bush jr, og sammenligne de med Obama.

5.2.1. George W. Bushs innsettelsestale

George W. Bush er, på lik linje med tidligere presidenter, en historieforteller. I innsettelsestalen hans fra 2001 åpner han med å fortelle om nasjonens lange og komplekse historie, og om hvordan en liten nasjon steg til å bli noe større:

It is the story of a new world that became a friend and liberator of the old, a story of a slave-holding society that became a servant of freedom, the story of a power that went into the world to protect but not possess, to defend but not to conquer.

Amerika blir her portrettert som en venn av verden og en frihetsforkjemper, et narrativ som passer godt inn i den amerikanske sivilreligionen. Samtidig som Bush jr. hyller nasjonens historie erkjenner han også en mørk side av historien: slaveriet. Bush jr. vrir imidlertid dette om til en fortelling om en nasjon som, på tross av slaveri-handel, ble verdens frihetsforkjemper. Narrativet får imidlertid en litt annen vending når Bush etter hvert adresserer forskjellene i samfunnet:

While many of our citizens prosper, others doubt the promise, even the justice, of our own country. The ambitions of some Americans are limited by failing schools and hidden prejudice and the circumstances of their birth. And sometimes our differences run so deep, it seems we share a continent, but not a country.

We do not accept this, and we will not allow it. Our unity, our union, is the serious work of leaders and citizens in every generation. And this is my solemn pledge: I will work to build a single nation of justice and opportunity (White House Archives, 2001)

For Bush jr. er Amerika ikke til å kjenne igjen. På den ene siden beskriver han det amerikanske folket som enhetlig, mens på den annen side virker det som nasjonen er preget av et dividert samfunn. Han prøver å danne et bilde av USA som en enhetlig, union nasjon fri fra forskjeller, og avslutningsvis dedikerer hele hans presidentperiode til å realisere nettopp dette. Et slikt ønske i seg selv er ikke uforståelig, men det reiser et viktig spørsmål: er det plass for forskjeller i Bushs narrativ? Vi kan finne et mulig svar i neste avsnitt:

We are bound by ideals that move us beyond our backgrounds, lift us above our interests and teach us what it means to be citizens. Every child must be taught these principles. Every citizen must uphold them. And every immigrant, by embracing these ideals, makes our country more, not less, American (White House Archives, 2001).

Svaret er ikke entydig. På den ene siden svarer Bush jr. ved å peke på idealer og prinsipper som er med på å binde folket og nasjonen sammen, men på den andre siden kan utsagnet tolkes som at det ikke er særlig rom for forskjeller. Gjennom innsettelsestalen er Bush jr. veldig opptatt med å opptre som en samlende president og anerkjenner at det amerikanske samfunnet, på flere områder, er delt, og presenterer en løsning:

Today, we affirm a new commitment to live out our nation's promise through civility, courage, compassion and character...Civility is not a tactic or a sentiment. It is the determined choice of trust over cynicism, of community over chaos (White house Archives, 2001).

I tråd med Bellah og Gorskis sivilrepublikanske idealer peker Bush på fire viktige dyder: sivilhet, mot, medfølelse og karakter. Hva slags karakter han mener blir ikke oppklart, men de førstnevnte dydene går inn under den profetiske eksepsjonalismen (PE), og gir sterke paralleller til den amerikanske sivilreligionen.

Disse gjennomgående temaene i talen skiller seg imidlertid ut fra de to tidligere presidentenes innsettelsestaler. Der hvor Bush sr. roste pluralismen og viktigheten i «shared faith», og Clinton trakk frem «myriaden» av mangfold og diversitet som utgjør Amerika, er Bush jr. mer fokusert på enhet og samhold, og vier lite oppmerksomhet til trosmangfold og forskjeller. I stedet for å fortelle hvem amerikanere er, forteller han hvem de bør være, og hvilke dyder som definerer folket og nasjonen: sivilhet, mot, medfølelse og ikke minst – karakter.

5.2.2. Bush jr's religiøs-politiske retorikk post-9/11.

Jeg vil i dette punktet se litt nærmere på Bush jr's politiske-religiøse retorikk etter 9/11, og se på den eksepsjonalismen som former hans retorikk. Mitt hovedargument er at Bush jr., i motsetning til Obama, brukte en mer offensiv religiøs-politisk retorikk, som går innunder korsfarer eksepsjonalisme (KE), i motsetning til den profetiske eksepsjonalismen president Obama benyttet seg av.

Retorikken til Bush jr. fikk en brå vending etter terrorangrepet 11. September 2001. Ni dager etter angrepet holdt Bush jr. en tale hvor han ønsket å gå til militært angrep mot Al-Qaida og Afghanistan's Taliban-regimet. Teologen Caryn Riswold har analysert George W. Bush's 20. september tale fra 2001, hvor Bush jr. oppfordret til militær intervensjon i både Irak og Afghanistan. Bush har forklart hvordan Amerika var gitt et kall til å «beskytte frihet» fra terrorisme. Videre har Bush jr. forklart at selv om veien ved denne krigen er ukjent, så «er utfallet sikkert» (Riswold, 2004, s.44-46). Riswold konkluderer med at Bush jr's retorikk påstår at Amerika er Guds utvalgte nasjon og at han med dette utgangspunktet kan rettferdiggjøre all militær intervensjon. I kapittel 3, under amerikansk eksepsjonalisme, ble vi kjent med hvordan Gorski & McMillan delte amerikansk eksepsjonalisme i hovedsakelig to kategorier: profetisk- og korsfarer-eksepsjonalisme. Riswold argumenterer for at Bush's retorikk gir inntrykk av en religiøs retorikk «(...) som kommuniserer et religiøst verdensbilde som rettferdiggjør et hellig kall for hellig krig» hvor det settes erlighetstegn mellom patriotisme og en Gud som ikke er nøytral (Riswold, 2004, s.44-46).

Denise M. Bostdorff har også analysert flere av Bush's analyser etter 9/11, og kommer frem til lignende konklusjoner. Bostdorff argumenterer for at Bush jr. ofte spiller på protestantiske tradisjoner, hvor USA har en hellig, sivil pakt med Gud, som har røtter tilbake til pakten mellom Gud og New England (Bellah, 1992), og hvor pakten må opprettholdes og fornyes av dens innbyggere (Bostdorff, 2003, s.294, 306). Dermed blir det enklere for Bush å få «godkjennelse» for militær intervensjon fra folket, dersom folket tror at de kommer seirende fra utfallet. Denne politiske-religiøse retorikken blir mer tydelig i hans «State of the Union» tale fra 2002, hvor han hevdet at «historien har kalt Amerika til å lede kampen for frihet og rettferdighet», og hvordan «Gud er nær» i de vanskelige tidene etterfulgt av 9/11 (Bostdorff, 2003, s.294, 306).

Den 11. September 2002 – et år etter terrorangrepet – bekreftet Bush jr. at amerikanerne virkelig hadde «hørt historiens kall», at Gud bruker historien og konkluderer med et bibelvers:

We do know that God has placed us together in this moment...to serve each other and our country. And the duty we have been given – defending America and our freedom – is also a privilege we share... This ideal of America is the hope of all mankind... That hope still lights our way”⁷ And the light shines in the darkness. And the darkness will not overcome it.

Med disse ordene presenterer Bush jr. en fortelling hvor Gud skriver seg inn i samtidshistorien, og dermed blir en delaktig Gud. Selv om 9/11 skjedde kan det virke som om Bush jr. danner et bilde av historien der Gud har en mening med alt som skjer (Murat, 2014). Bush bekrefter også Guds videre rolle for amerikanerne når han hevder den plikt vi er gitt (beskytte Amerika og frihet) – er et privilegium fra Gud selv, hvor frihet og demokrati må beskyttes fra alle trusler, og Amerika må opprettholde sin status som et ideal for hele menneskeheten.

5.2.3. Bush jr's manikeiske verdensbilde i kontrast fra Obamas sivilreligion

I kapittel 3 gjorde jeg rede for Gorskis verdifæring, og viste hvordan sivilreligion delvis overlapper med religiøs nasjonalisme og radikal sekularisme. Sivilreligion tar utgangspunkt i verdiene i sivil-republikanismen, som stammer fra radikal sekularisme, og baserer seg samtidig på bibelsk-profetisk tradisjon fra religiøs nasjonalisme (Gorski, 2017, s.18-19). I religiøs nasjonalisme tegnes et manikeisk verdensbilde hvor det utspiller seg en åndelig kamp mellom det gode og det onde. I denne apokalyptiske religionen finnes det klare tegn på endetiden, hvorpå en klimaktisk konfrontasjon mellom det gode og det onde vil oppstå. Amerika fremstår her som en «city on a hill» i en ledende kamp mot de onde makter. Gorski forklarer hvordan blodsoffer og pakt-teologi står sentralt i vestlig politikk, og begrunner det med at en slik teologi legitimerer politisk vold, spesielt gjennom nasjonsbygging (Gorski, 2017, s.20-22).

Her vil jeg argumentere at disse dualistiske forestillingene preget Bush jr. i etterkant av 9/11, hvor han inntok en religiøs nasjonalistisk posisjon fremfor en sivilreligiøs en. Til forskjell fra Bush jr's mer splittende retorikk, var Obama opptatt med å omforme den amerikanske oppfatningen av identitet fra «forskjellighet» til enhet. I artikkelen *Obama's Rhetorical Signature*, av David A. Frank, kan vi se hvordan Obama forsøker å fremstå som en mer

⁷ George W Bush, "Remarks on September 11, 2002 at Ellis Island," at <http://cgi.cnn.com/2002/US/09/11/ar911.bush.speech.transcript/>, accessed May 21, 2007

samlende president. Dette kommer eksempelvis til uttrykk da Obama uttrykte i en tale at han ikke ville «pit Red America against Blue America, I want to be the president of the United States of America» (Frank, 2011, s.615).

Ifølge Smith antydte også Bush at hans presidentmandat var helliggjort av Gud, hvorpå det samme gjaldt hans politikk (Smith, 2008, s.282). Som vi har sett i punkt 5.5.2. forandret Bush jr's retorikk seg etter 9/11. Bush jr. spilte på forestillinger om at Gud ikke bare var delaktig i amerikanernes liv, men også i utenrikspolitikken. I hans «State of the Union» tale gikk han så langt som å hevde at «Gud har kalt Amerika til å kjempe» (Smith, 2008, s.285). Retorikken fortsatte å utvikle seg mot en ekstrem form for amerikansk eksepsjonalisme, hvor USAs oppdrag er å eksportere demokrati og frihet til resten av verden – en forestilling som kan kjennes igjen i korsfarer-eksepsjonalismen (Gorski & McMillan, 2016, s.41) (Smith, 2008, s.285). Dette gudommelige og utenrikspolitiske oppdraget er også avgjørende i Bush jr's andre innsettelsestale. Her argumenterer Bush for at Amerika må gjøre frihetssuksessen i andre land og begrunner det med at det er nasjonens kall fra Gud (Smith, 2008, s.285).

Det blir tydelig at Bush jr. er påvirket av den amerikanske eksepsjonalismen og dette kommer sterkt til uttrykk i flere av talene og uttalelsene hans. Obama er ikke et unntak når det gjelder amerikansk eksepsjonalisme, og tar hyppig i bruk slike forestillinger selv. Det som skiller disse to er deres verdensbilde og forestillinger som omhandler forholdet mellom religion og politikk. Begge tar for seg sivilreligiøse forestillinger som at (5) rettigheter er gitt fra Gud, (6) frihet kommer fra Gud, (3) amerikanske institusjoners hellighet, (2,1) referanser til symboler og tekster i amerikansk sivilreligion. I tillegg finner vi punkter som direkte spiller opp mot amerikansk eksepsjonalisme; (7) myndighetens autoritet kommer fra Gud, (8) Gud kan kjennes gjennom den amerikanske erfaring, (9,10) Gud er absolutt, allmektig og dommer, (12) Amerika er en «city on a hill» og (14) tjener en høyere mening enn dens egeninteresser (Squiers, 2018, s.57-58). Samtidig tar Obama i bruk en mer profetisk eksepsjonalisme, mens Bush jr's retorikk kan sammenlignes med korsfarer-eksepsjonalisme (Gorski & McMillan, 2016, s.41). Samtidig tar Obama i bruk sivilreligion, som overlapper et sted mellom liberal sekularisme og religiøs nasjonalisme, mens Bush jr. er tydelig preget av religiøse-nasjonalistiske forestillinger.

Årene etter 9/11 endret Bush jr. retorikk seg, og kan karakteriseres som religiøs nasjonalisme enn sivilreligion: «Either you're with us, or you are with the terrorists» (Gorski,

2017, s.186). I Bush jr's politiske teologi utspilte det seg en krig i verden, og USA var kalt inn på teppet for å kjempe mot «fienden». På samme måte som han eksepsjonalisme var forskjellig fra Obamas, skilte teologien han seg også fra sistnevnte. For Bush var USAs og Guds mål det samme: å bringe fred til verden. Hans overbevisninger ga utgangspunkt for en forestilling hvor amerikanerne var kommet til jorden for å sette resten av verden fri, og argumenterte for hvordan Amerika alltid har vært på de godes side og derfor trenger ikke å spørre om tillatelse for «oppdrag» og «korstog» (Gorski, 2017, s.186-187). For Bush jr. blir sivilreligion erstattet med religiøs nasjonalisme, mens i Obamas tilfelle er sistnevnte mer opptatt av forsoning: «I am a follower, as well, of our civic religion» (Gorski, 2017, s.193), og er kjent for å ha uttrykt seg – relatert til immigrasjonsreformen – om hvordan det ikke handler om hvilket blod vi har eller hvor vi er født, men at det handler om tro, og om ekthet til felles verdier og idealer. Obamas sivilreligion baserer seg på en profetisk tradisjon, mens Bush jr's religiøse nasjonalisme er mer basert på hans dualistiske og manikeiske verdensbilde (Gorski, 2017, s.193-194).

5.3. Oppsummering

Obamas retorikk virker hverken religiøs nasjonalistisk eller radikal sekularistisk, men posisjonerer seg mot en mer universell amerikansk sivilreligion. Etersom USA er blitt mer mangfoldig gjennom årene beskrev Obama, i sin første innsettelsestale, hvordan Amerika var en nasjon bestående kristne, muslimer, hinduer, buddhister, jøder og ikke-troende. I dette kapittelet har vi sett på tidligere politiske-religiøse diskurser og hvordan Obama distanserte seg fra George W. Bush sin sivilreligiøse retorikk. Der hvor Bush jr. benytter seg av korsfarer-eksepsjonalisme og religiøs nasjonalisme, posisjonerer Obama seg i en retning av en universell sivilreligion og benytter seg av mindre polariserende religiøse forestillinger. Jeg argumenterer for at denne posisjoneringen er intendert, og at Obama bevisst ønsker å danne et inter-religiøst samhold under det han selv refererer til som «civic religion».

6. Konklusjon

I denne oppgaven har vi gjennom teoretiske eksempler og empiriske metoder sett hvordan sivilreligion manifesterer seg i den religiøs-politiske retorikken blant amerikanske presidenter. Min problemstilling har vært delt inn i to spørsmål:

1. I hvilken grad kan man benytte teorier om sivilreligion for å forstå Obamas politiske-religiøse diskurser?
2. Og hvordan har den politiske-religiøse diskursen endret seg i kontrast fra tidligere presidenter?

Robert Bellahs revitalisering av sivilreligionsbegrepet satte det i en amerikansk kontekst, mens Philip Gorskis reaktualisering satte begrepet i en samtids kontekst. Ved hjelp av Anthony Squires' kategorisering av sivilreligiøse kjennetegn viste hvordan Obama gjentatte ganger appellerte til sivilreligiøse ressurser.

Kritisk diskursanalyse er en metode som analyserer diskurser med en hensikt om å sette et kritisk blikk på sosial orden (van Dijk, 1993). Fairclough viser hvordan kritisk diskursanalyse kan brukes for å undersøke endringer mellom diskurser og sosiale praksiser. Gjennom KDA-metoden har jeg analysert fire taler fra Obamas presidentperiode, fra 2009-2016. Hver av disse talene har tatt utgangspunkt forskjellige problemstillinger.

I min analyse av innsettelsestalen fra 2009 argumenterte jeg for hvordan sivilreligion skal være inkluderende, men samtidig mislykkes i å inkludere alle. Ved å fortelle hvem Amerika er, blir også inntrykket om hvem Amerika *ikke* er fremtredende. I sin kritikk mot sivilreligionsbegrepet argumenterte Moosa for at begrepet er for normativt, mislykkes i dets oppgave i å være inkluderende og blir dermed ekskluderende (Moosa, 22.01, 2010). Samtidig kan vi se at troen på Gud er svært fremtredende blant majoriteten av Amerikas befolkning, og er noe som de aller fleste kan enes om. Sivilreligionen trenger derfor ikke å inkludere alle, da den tydelig kan appellere til en majoritet.

Når det gjelder Obamas andre innsettelsestale argumenterte jeg for hvordan Obamas profetiske eksepsjonalisme korrelerte med Squires' kategorisering av sivilreligiøse motiver. Mine funn argumenterer for at sivilreligion finner sted i begge innsettelsestalene, men at begrepet utvikler seg ved å utvide og forsterkes til å gjelde homofiles rettigheter i 2013. Videre kommer det et skifte i Obamas retorikk. I NPB-talene fra 2015 og 2016 blir Obamas religiøse

retorikk mer personliggjort, og mye mer fremtredende. Årsaken til denne forsterkningen av religiøs retorikk er i all hovedsak et resultat av at disse talene er knyttet til en annen kontekst. NPB-talene er mer religiøse i språket, fordi de er satt i en religiøs kontekst. Innsettelsestalene derimot er satt i en spesifikk politisk kontekst, og skal sette tonen for presidentskapet. Likevel finner vi religiøse dimensjoner her.

Motivene jeg avdekket i innsettelsestalene omhandler i stor grad (1) hvordan Obama setter tonen for sitt presidentskap, (2) hvordan sivilreligionen forsøker å inkludere majoriteten og (3) hvordan han forsøker å utvide sivilreligionen ytterligere ved å appellere til eksepsjonalistiske forestillinger. Obama ønsker å fremme en inkluderende, liberal, tolerant og universalistisk sivilreligion, for å forene Amerika. I NPB-talene endrer han imidlertid den religiøse fremtoningen, og inntar, i større grad enn tidligere, en profetisk rolle. Her forsøkte Obama å appellere til, og begrunne for, sivilreligiøse dyder, som ydmykhet, toleranse, likhet og mangfold. Disse dydene begrunner han for i den siste talen.

I drøftingskapitlet så vi etter endringsperspektiver i sivilreligion politiske-religiøse diskurser. Her gjorde jeg rede for tidligere presidenters politiske-religiøse diskurser, for å kunne se etter endring i sivilreligion. Min tolkning av disse funnene viser hvordan Bush jr.'s sivilreligiøse retorikk bevegde seg bort fra sivilrepublikanske dyder og bevegde seg over til religiøs nasjonalisme etter 9/11 (Gorski, 2017, s.185-187). Retorikken ble både imperialistisk, apokalyptisk og nasjonalistisk i årene som gikk etter terrorangrepet. Bush jr. kom stadig med bibelske karakteristikk av fienden og antydte hvordan Amerika kjemper en krig mot ondskapen selv. Veien til forsoning ble lengere, og skal vi tro Gorski omformet dette manikeiske verdensbildet den politiske-religiøse retorikken i årene fremover (Gorski, 2018, s.186-187).

Imidlertid skjedde det en endring i den religiøse retorikken under Barack Obama. I stedet for det manikeiske/ dualistiske verdensbildet om godt vs. ondt, lyset vs. mørket og Amerika vs. «resten», virket Obama mer fokusert på de grunnleggende likhetene amerikanerne imellom. Obama har gjentatte ganger benyttet seg og appellert til sivilreligion og amerikansk eksepsjonalisme, og den religiøse retorikken har tidvis hatt en klar klang av preken over seg. Likevel ser vi gjennom talene hvordan Obama forsøker å innta rollen som en «uniter, not a divider», som Bush jr. i utgangspunktet mente å være (Gorski, 2016, s.185). Min fortolkning av dette er at Obama så på religiøs nasjonalisme som en del av et større problem, nemlig økende

sosiale ulikheter. Obama forsøkte, gjennom hans retorikk, å overbevise befolkningen de dyder og idealer som ligger til felles for alle, gjennom amerikanske fortellingen – en fortelling Bellah fortalte i 1967.

Avslutningsvis vil jeg konkludere med at mine funn kan vise til at Obama (1) benyttet seg av politisk-religiøse ressurser som kan beskrives ved hjelp av teorier om sivilreligion, men også (2) at han endret sin sivilreligiøse diskurs fra tidligere president Bush jr. Min konklusjon er at Obama endret og utvidet sivilreligionen på bakgrunn av Bush jr's religiøse nasjonalisme, for å danne en sivilreligion uten en spesifikk religionsform – og som dermed besvarer problemstillingen min.

Jeg håper denne oppgaven har bidratt til en større bevissthet om hvordan sivilreligionsbegrepet er knyttet opp mot den amerikansk-politiske virkelighet, og har vist hvordan Barack H. Obama benyttet seg av og endret den sivilreligiøse diskursen i Amerika.

7. Litteratur

- Aschale, A. (2013). *A Critical Discourse Analysis of Barack Obama's Speeches vis-à-vis Middle East and North Africa*. (Mastergradsavhandling, Addis Ababa University).
Hentet fra:
<https://www.files.ethz.ch/isn/168385/CDA%20of%20PBO%20in%20ME%20%20N-Africa%20%20By%20Aleign%20A%20.pdf>
- Barilleaux, Ryan J., and Rozell, M.J. (2004). *Power and Prudence: The Presidency of George H. W. Bush*. College Station, Texas A&M University Press, 2004.
- Bellah, R. N. (1967). *Civil Religion in America*. Hentet fra:
http://www.robertbellah.com/articles_5.htm
- Bellah, R. N. (1985). *Habits of the heart: Individualism and commitment in American life*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Bellah, R. N. (1986). Public philosophy and public theology in America today. In: L. S. Rouner (Ed.), *Civil religion and political theology* (pp. 79–97). Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.
- Bellah, R.N. (1992). *The Broken Covenant: American Civil Religion in Time of Trial*. University of Chicago Press: Chicago.
- Bellah, R. N. (2005). *Civil religion in America*. Daedalus, 134, 40–55. Bellah, R.N. (2019). *Civil Religion in America*. Hentet fra:
https://www.jstor.org/stable/pdf/20027022.pdf?casa_token=d-DFSRy_awcAAAAA:ysfk2muzPrNH9ZESjORMk_L70-FHfEaGUc-nqSZRWXK0oxTkj7zYxWugBZPWxDqEAvBuDTeykn80bYSfBEpRknQbBqamNvoicrxPQk9IAWIA18H3PAqw
- Bellah, R. N. (24.12, 2007). The Immanent Frame. *Is a Global Civil Religion Possible?*
Hentet fra: <https://tif.ssrc.org/2007/12/24/is-a-global-civil-religion-possible/>
- Bellah, R. N. (2019). *Civil Religion in America*. Hentet fra:
https://www.jstor.org/stable/pdf/20027022.pdf?casa_token=d-DFSRy_awcAAAAA:ysfk2muzPrNH9ZESjORMk_L70-FHfEaGUc-nqSZRWXK0oxTkj7zYxWugBZPWxDqEAvBuDTeykn80bYSfBEpRknQbBqamNvoicrxPQk9IAWIA18H3PAqw
- Bellah, R., & Hammond, P. (1980). *Varieties of civil religion*. New York, NY: Harper and Row.

- Bhaskar (R.). (1986). *Scientific Realism and Human Emancipation*. London: Verso
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity press
- Boren, Z.D. (07.02, 2015). Independent. *Obama criticised for telling christians to get off 'high horse' over Islamic extremism*. Hentet fra: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/obama-criticised-for-telling-christians-to-get-off-high-horse-over-islamic-extremism-10030790.html>
- Boorstein, M. (03.02, 2016). The Washington Post. *At Baltimore Mosque, President Obama Encourages U.S. Muslims: 'You fit in here'*. Hentet fra: <https://www.washingtonpost.com/news/acts-of-faith/wp/2016/02/03/president-obamas-mosque-visit-will-spotlight-a-new-generation-of-muslim-americans/>
- Bostdorff, D. M. (2003). "George W. Bush's Post-September 11 Rhetoric of Covenant Renewal: Upholding the Faith of the Greatest Generation," *Quarterly Journal of Speech* 89 (2003): s. 294, 306
- Bratberg, Ø. (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm
- Bump, P. (20.03, 2018). The Washington Post. *15 Years After the Iraq War Began, the Death Toll is Still Murky*. Hentet fra: <https://www.washingtonpost.com/news/politics/wp/2018/03/20/15-years-after-it-began-the-death-toll-from-the-iraq-war-is-still-murky/>
- Brocke, Manfred (2004) "Civil Religion, Fundamentalism, and the Politics and Policies of George W. Bush," *Journal of Political Science*: Vol. 32: No. 1 , Article 4. Hentet fra: <https://digitalcommons.coastal.edu/jops/vol32/iss1/4>
- Bush, G. W. (2003). "Faith-Based Initiatives." *Speech at Opryland Hotel Nashville, Tennessee, February 10*. Hentet fra: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/20030210-1.html>
- Compton, M. (21.01, 2013). Obama White House Archives: *The Second Inauguration of Barack Obama*. Hentet fra: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2013/01/21/second-inauguration-barack-obama>
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London, New York: Longman, 1995

- Fairclough (N.) & Wodak (R.). (1997). *Critical discourse analysis*. In: van Dijk (T.). *Discourse as Social Interaction*. London: Sage.
- Fox News. (07.07, 2016). Fox News Network. *Photo of Obama in Muslim Garb Shows Deep Ties to Faith, O'Reilly Says*. Hentet fra: <https://www.foxnews.com/politics/photo-of-obama-in-muslim-garb-shows-deep-ties-to-faith-oreilly-says>
- Fox News. (16.07, 2016). Fox News Network. *Bill O'Reilly: President Obama and Islam*. Hentet fra: <https://www.foxnews.com/transcript/bill-oreilly-president-obama-and-islam>
- Frank, D.A. (2011). *Rhetoric & Public Affairs*, Volume 14, number 4, Winter 2011, s.605-630. *Obama's Rhetorical Signature: Cosmopolitan Civil Religion in the Presidential Inaugural Address, January 20, 2009*. Hentet fra: <https://doi.org/10.1353/rap.2011.0044>
- Friedland, R. (2014). *Divine Institution: Max Weber's Value Spheres and Institutional Theory*. Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/284432908_Divine_institution_Max_Weber's_value_spheres_and_institutional_theory
- Gorski, P.S. (2011). *Barack Obama and Civil Religion*. I Go, J. (Red.), *Political Power and Social Theory*. Volum 22. *Rethinking Obama*. (s.179-214). Boston University: Emerald Books.
- Gorski, P.S. (2017). *American Covenant: A History of Civil Religion From the Puritans to the Present*. Princeton University Press: New Jersey
- Gorski, P.S. & McMillan, W. (2012). *BARACK OBAMA AND AMERICAN EXCEPTIONALISMS*, *The Review of Faith & International Affairs*, 10:2, 41-50, DOI:10.1080/15570274.2012.682513. Hentet fra: <http://dx.doi.org/10.1080/15570274.2012.682513>
- Gee, J. P & Handford, M. (Red.) (2012). *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. Routledge: New York
- Getter, L. (22.09, 2002). *Showing Faith in Discretion*. Hentet fra: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2002-sep-27-na-prayer27-story.html>
- Grue, J. (16.09, 2019). *Diskurs*. Store Norske Leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/diskurs>

- Hammond, P., Porterfield A., Moseley, J.G. & Sarna, J.D. (1994). Center for Study of Religion and American Culture. Vol. 4, nr.1. *American Civil Religion Revisited* (s.1-23). Hentet fra University of California Press:
https://www.jstor.org/stable/1123875?sid=primo&origin=crossref&seq=1#metadata_info_tab_contents
- Hagemann, K. (16.02, 2019). *Store norske leksikon. Språkvitenskap*. Hentet fra:
<https://snl.no/spr%C3%A5kvitenskap>
- Hoffman, Donna R., and Howard, A.D. (2003). “*Agendas, Rhetoric, and Social Change: State of the Union Addresses from Eisenhower to Clinton.*” 2003 Annual Meeting of the Midwest Political Science Association. Palmer House Hilton, Chicago. 03-06 Apr. 2003
- Hudson, D. (05.05, 2015). *President Obama Joins the Dalai Lama at This Year’s National Prayer Breakfast*. Hentet fra:
<https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2015/02/05/president-obama-joins-dalai-lama-years-national-prayer-breakfast>
- Hussein, I. (01.06, 2016). *Critical Discourse Analysis of the Political Speech of the Egyptian President, Abdel Fattah El-Sisi, at the New Suez Canal Inauguration Ceremony*. International Journal of Language and Literature. URL:
<https://doi.org/10.15640/ijll.v4n1a10>
- International Campaign for Tibet (ICT). (05.02, 2015). *Dalai Lama Warmly Welcomed by President Obama at National Prayer Breakfast*. Hentet fra:
<https://savetibet.org/dalai-lama-warmly-welcomed-by-president-obama-at-national-prayer-breakfast/>
- Islamic Relief (ukjent årstall). Islamic Relief Worldwide. *Christian, Jewish and Muslim Aid Agencies Speak With United Voice in Washington D.C.* Hentet fra:
<https://www.islamic-relief.org/christian-jewish-muslim-aid-agencies-united-voice-washington-dc/>
- Khan, A. (11.09, 2018). National Catholic Reporter. *Seventeen Years After 9/11, Muslims Are Still ‘Presumed Guilty’*. Hentet fra:
<https://www.ncronline.org/news/people/seventeen-years-after-911-muslims-are-still-presumed-guilty>

- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2012). *Det Kvalitative Forskningsintervju*. 2. utgave, 3. opplag. Gyldendal Norsk Forlag: Oslo.
- McLaughlin, E.C. (06.11, 2019). CNN. *The Charleston Church Targeted by a White Supremacist is the Subject of a State Investigation*. Hentet fra: <https://edition.cnn.com/2019/11/05/us/charleston-emanuel-ame-church-investigation/index.html>
- Miller Center (dato ukjent). UVA: Miller Center.org. *George W. Bush – Key Events*. Hentet fra: <https://www.pewresearch.org/2017/01/10/how-america-changed-during-barack-obamas-presidency/>
- Moosa, E. (22.01, 2010). *Civil Religion and Beyond*. Hentet fra: <https://tif.ssrc.org/2010/01/22/civil-religion-and-beyond/>
- Murat, Ö. (2014). *Early Modern English Histography: Providentialism versus New History*. Hentet fra: <https://hcommons.org/deposits/item/hc:15945/>
- Murphy, A. R. (2011). Civil Religion for a Diverse Polity. *Rethinking Obama: Political Power and Social Theory* (Volume 22, 225-236). Emerald Group Publishing Limited.
- Obama, B. (18.03, 2008). Transcript: *Barack Obama's speech on race*. The New York Times (online edition). Hentet fra: <http://www.nytimes.com/2008/03/18/us/politics/18text-obama.html>. Tilgjengeliggjort November 8, 2008.
- Obama Whitehouse Archives. (05.02, 2015). *Remarks by the President at National Prayer Breakfast*. Hentet fra: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/02/05/remarks-president-national-prayer-breakfast>
- Obama White House Archives (04.02, 2016). *Remarks by the President at National Prayer Breakfast*. Hentet fra: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/02/04/remarks-president-national-prayer-breakfast-0>
- Pa, C. (2007). *Discourse Analysis of President Bush's Speech at Tsinghua University, China*. Intercultural Communication Studies XVI. Hentet fra: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.483.2023&rep=rep1&type=pdf>

- Parsons, C. & Hennigan, W.J. (13.01, 2017). Los Angeles Times. *Obama's Legacy: President Obama, who hoped to sow peace, instead led the nation in war*. Hentet fra: <https://www.latimes.com/projects/la-na-pol-obama-at-war/>
- Pêcheux (M.). 1982. *Language, Semantics and Ideology*. London: Macmillan.
- PewResearch (20.01, 2017). *Facttank: News in the numbers. Almost all U.S. presidents, including Trump, have been Christians*.
- PewForum. (15.11, 2019). *Americans Have Positive Views About Religion's Role in Society, but Want It Out of Politics*. Hentet fra: <https://www.pewforum.org/2019/11/15/americans-have-positive-views-about-religions-role-in-society-but-want-it-out-of-politics/>
- Philips, M. (21.01, 2011). *President Barack Obama's Inaugural Address*: Hentet fra: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address>
- Robbillard, K. (21.01, 2013). Politico. *First Inaugural Use of the Word "Gay"*. Hentet fra: <https://www.politico.com/story/2013/01/first-inaugural-use-of-the-word-gay-086499>
- Rousseau, J.-J., & Gourevitch, V. (1997). *The social contract and other later political writings*. Cambridge; New York, NY: Cambridge University Press.
- Riswold, C. D. (2004). "A Religious Response Veiled in a Presidential Address: A Theological Study of Bush's Speech on 20 September 2001," *Political Theology* 5: s. 44-46.
- Sandel, M. J. (1996). *Democracy's discontent: America in search of a public philosophy*. Cambridge, MA: Belknap Press/Harvard University Press.
- Shear, M.D. & Rosenberg, M. (2016, 22.07). The New York Times. *Released Emails Suggest the D.N.C. Derided the Sanders Campaign*. Hentet fra: <https://www.nytimes.com/2016/07/23/us/politics/dnc-emails-sanders-clinton.html>
- Smith, R. M. (1997). *Civic ideals: Conflicting visions of citizenship in U.S. history*. New Haven, CT; London: Yale University Press.
- Smith, R.M. (2003). *Stories of peoplehood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stuckey, M. (2010). *Inaugural addresses*. I *Encyclopedia of the American presidency* (Vol. 1, pp. 260-262). New York, NY: Infobase Publishing
- Sullivan, W. M. (1982). *Reconstructing public philosophy*. Berkeley, CA: University of California Press.

- Thorsen, D.E. (18.02, 2018). *Republikanisme*. Hentet fra:
<https://snl.no/republikanisme>
- Thorsen, D. E. (21.09, 2019). *Liberalisme*. Hentet fra:
<https://snl.no/liberalisme>
- US-Constitution (2019). *Jefferson's wall of separation letter*. Hentet fra:
<https://www.usconstitution.net/jeffwall.html>
- Van Dijk, T. A. (1993). *Principles of Critical Discourse Analysis*. Hentet fra:
https://pdfs.semanticscholar.org/0d73/e64bc29f17c0986661fd6e8dcd3316acad76.pdf?_ga=2.159025593.2049455639.1589122004-1550901168.1583359527
- Walzer, M. (1983). *Spheres of justice: A defense of pluralism and equality*. New York, NY: Basic Books.
- White House Archives. (2001). *President George W. Bush's Inaugural Address*. Hentet fra:
<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/inaugural-address.html>
- Wodak, Ruth, and Michael Meyer. *Methods of Critical Discourse Analysis*. 6 Bonhill Street, London EC2A 4PU: SAGE Publications, Ltd, 2001
- Wolf, M. (10.01, 2017). *Financial Times*. *How Barack Obama Rescued the US Economy*. Hentet fra: <https://www.ft.com/content/b5b764cc-d657-11e6-944b-e7eb37a6aa8e>
- Winston, D. (01.02, 2017). *National Prayer Breakfast: What does its history reveal?* Hentet fra: <http://theconversation.com/national-prayer-breakfast-what-does-its-history-reveal-71978>
- Yale Law School. (2008a). *Inaugural Address of George Bush*. Hentet fra:
https://avalon.law.yale.edu/20th_century/bush.asp
- Yale Law School. (2008b). *First Inaugural Address of William J. Clinton; January 20, 1993*. Hentet fra: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/clinton1.asp